

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta
Katedra trestního práva

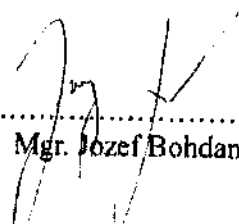
RIGORÓZNÍ PRÁCE

Poškozený a náhrada škody v trestním řízení

Zpracovatel: Mgr. Jozef Bohdan
Konzultant: Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
Zpracováno: květen 2007

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Mgr. Jozef Bohdan

Ve Frýdku-Místku dne 21. května 2007

Kapitola 1 - Úvod

Ochrana osoby poškozené trestným činem je stejně důležitá jako ochrana osoby, proti které se vede trestní řízení. Ochrana osobnosti v trestním řízení znamená nejen ochranu osobnosti obviněného, ale i poškozeného.¹ Hovoříme-li na jedné straně o spravedlivém potrestání pachatele, o předcházení a zamezování trestné činnosti, musíme na druhé straně sledovat i nápravu škod a předcházení těmto škodám ve všech směrech.² Nekompromisní vymáhání majetkové škody v rámci trestního řízení (adhezním řízením) zvyšuje účinnost trestního postihu a je v souladu se společenskými zájmy. Včasné a řádné rozhodnutí soudu v trestním řízení o náhradě škody přispívá k výchovnému působení trestního řízení.³

V souvislosti s účastí poškozeného v trestním řízení se v teorii i praxi objevuje celá řada problémů a nezodpovězených otázek. K těmto problémům a otázkám existuje velké množství odborné literatury a judikatury obecných soudů, jakož i Ústavního soudu České republiky. Tuto práci se pokusím zaměřit nejen teoreticky, ale také prakticky, kdy poukážu jednak na judikaturu a literaturu řešící jednotlivé otázky, jednak na konkrétní případy, se kterými jsem se setkal ve své advokátní praxi. Práce obsahuje rovněž návrhy de lege ferenda, které jsou shrnuty v jejím závěru.

Kapitola 2 - Poškozený

2.1 - Pojem poškozeného

Trestní řád sice neobsahuje definici poškozeného, avšak ustanovení § 43 odst. 1 TR vymezuje poškozeného jako osobu, jíž bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Dle odst. 2 téhož ustanovení se však za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.⁴ Smyslem tohoto ustanovení je zabránit extenzivnímu výkladu pojmu

¹Jelínek, J. : Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 11-12/2003, Česká advokátní komora, Praha 2003, s. 39

²Císařová, D., Čížková, J. : Poškozený v československém trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica monographia, Praha 1982, s. 48

³Císařová, D., Pipek, J., Bárta, B., Jelínek, J. : Ochrana práv poškozeného v trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1990, s. 5

⁴Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. bylo s účinností od 1.1.2002 novelizováno ustanovení § 43 TR. Jednak byl přidán nový odst. 2 (ze stávajícího odst. 2 se stal odst. 3), jednak byl přidán nový odst. 4. Podle odst. 4 se poškozený může výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu tento zákon jako poškozenému přiznává.

poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ.⁵ Za poškozeného ve smyslu tohoto ustanovení tak nelze považovat např. manžela ženy, která byla obětí trestného činu znásilnění. K tomu, aby určitá osoba (fyzická osoba, právnická osoba nebo stát) byla poškozeným ve smyslu trestního řádu postačí, je-li splněna alespoň jedna z podmínek § 43 odst. 1 TŘ. Poškozeným tak bude např. osoba, které pachatel trestným činem ublížil na zdraví, aniž by této osobě současně způsobil majetkovou, morální nebo jinou škodu. Podmínky § 43 odst. 1 TŘ tedy nemusejí být splněny kumulativně. Stejně tak je a zůstává poškozeným i ten, komu již byla majetková škoda způsobená trestným činem zcela uhrazena.

Pojem poškozeného je širší než pojem subjektu adhezního řízení, neboť subjektem adhezního řízení je pouze ten poškozený, který má podle zákona nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena. Tento poškozený může totiž navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu (§ 43 odst. 3 TŘ).

Poškozený je stranou v trestním řízení, přičemž toto specifické postavení poškozeného je explicitně zakotveno v § 12 odst. 6 TŘ a vztahuje se na všechny poškozené bez ohledu na to, zda mají proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež jim byla způsobena trestným činem, či nikoliv. Díky tomuto postavení má poškozený celou řadu procesních práv a vystupuje samostatně a nezávisle na ostatních stranách trestního řízení. Poškozený má svým postavením nejbližší k obžalobě, avšak obžalobu nepodává, ani ji nezastupuje.

Ve své dosavadní praxi jsem se nesešel s tím, že by státní zástupce byl jen částečně aktivně spolupracoval s poškozeným při vypracování obžaloby či při následném vystupování u soudu. V této souvislosti je však nutno konstatovat, že poškozený není povinen vystupovat nestranně, což neplatí o státním zástupci.⁶ Poškozenému tedy nebude možno vytýkat, jestliže

⁵Akcionáře, a to i když je stoprocentním akcionářem, nelze ztotožňovat s akciovou společností jako právnickou osobou coby poškozeným v trestním řízení, neboť jde o dva odlišné subjekty. Jestliže obviněný, který je předsedou představenstva a stoprocentním akcionářem, způsobil trestným činem škodu akciové společnosti (srov. § 154 a násl. obch. zák.), nevznikla tím škoda současně obviněnému, jakožto jejímu akcionáři, protože majetek akciové společnosti jako právnické osoby je pro něj majetkem cizím, ale vznikla škoda pouze akciové společnosti. Za způsobení takové škody lze dovozovat trestní odpovědnost obviněného a stejně tak mu lze uložit povinnost ji nahradit (srov. též § 194 odst. 5 věta třetí obch. zák.) (Rt 18/2006, II.).

⁶Státní zástupce jako představitel státu musí být nestranný a nezaujatý a mít zájem na spravedlivém posouzení projednávané věci, poněvadž nemůže trpět tzv. obžalovací úchytkou. To vyplývá z ustanovení § 177 písm. d) TŘ, jakož i z ustanovení § 180 odst. 2, 3 TŘ, kde je výslovně zdůrazněno, že při podání a zastupování obžaloby se státní zástupce řídí zákonem a vnitřním přesvědčením založeným na uvážení všech okolností případu, tedy samozřejmě nejen okolností svědčících v neprospěch obviněného, ale i okolností svědčících v jeho prospěch (Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, I. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 27 a 28). Skutečnost, že poškozený není povinen v průběhu trestního řízení vystupovat nestranně vyplývá nejen z § 2 odst. 5 TŘ

se zaměří jen na uplatňování a prokazování toho, co svědčí proti obviněnému.⁷ Někdy dokonce samotný poškozený může konat i ve prospěch obviněného, a to např. tím, že nedá souhlas se zahájením trestního stíhání své manželky, pokud se vůči němu dopustila trestného činu ublížení na zdraví dle § 221 TZ, a to s ohledem na § 163 odst. 1 TŘ. Poškozenému nelze rovněž vytýkat to, že bude zcela pasivní a omezí se jen např. na podání svědecké výpovědi, která je až na výjimky povinná.

Dosud jsem se setkal s poškozenými, jimž bylo trestným činem především ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, případně obojí. Ve všech případech byli poškození vyslechnuti policejním orgánem již v přípravném řízení, a poté opětovně v hlavním líčení (pokud ovšem státní zástupce trestní stíhání obviněného podmíněně nezastavil již v přípravném řízení dle § 307 TŘ). Prakticky všechna hlavní líčení probíhala zhruba tak, že po přednesení obžaloby byl do soudní síně předvolán poškozený, jenž následně specifikoval majetkovou škodu, která mu byla trestným činem způsobena (pokud byl současně i svědkem, byl poté ještě vyslechnut jako svědek). Následně byl předsedou senátu (samosoudcem) vyzván k tomu, zdali bude požadovat svědečné, přičemž poté, co odvětil, že nikoliv, mu bylo sděleno asi toto: „*Tak Vám děkujeme, že jste si udělal čas, mějte se hezky a nashledanou.*“

Ani v jednom případě nebyla poškozenému nabídnuta varianta dále se účastnit hlavního líčení, čímž by měl poškozený i nadále možnost využívat svá procesní práva garantována mu trestním řádem, např. právo na závěrečnou řeč. Jinou otázkou však je, zdali by případná závěrečná řeč poškozeného měla nějaký vliv na výsledek trestního řízení, když mnohdy i rozsáhlé závěrečné řeči obhájců bývají shrnuty do několika obecných a velice stručných vět a fakticky nikterak neovlivní výsledek řízení.

Je sice pravdou, že poškození podepisují při svém výslechu v přípravném řízení formulář vymezující jejich procesní práva v trestním řízení, avšak v praxi nejenže tento formulář většinou nečtou (což je ovšem jejich chyba), ale ani nedostanou jeho kopii. Rovněž u hlavního líčení poškození až na výjimky nebývají poučováni o svých procesních právech.

V praxi nejsou výjimečné případy, kdy dochází k trestnímu stíhání obviněných pro přípravu či pokus trestného činu. Orgány činné v trestním řízení si musí (nejen) v těchto případech vždy najisto postavit, zdali v konkrétní trestní věci vystupuje nějaký poškozený či nikoliv. Je to významné jak z hlediska toho, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny poučovat

a contrario, ale také ze samotné povahy postavení poškozeného v trestním řízení, když (zpravidla) nelze očekávat, že se poškozený v průběhu trestního řízení bude chovat nestranně.

⁷Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 12

poškozené o jejich právech, tak také z hlediska např. dání souhlasu s trestním stíháním obviněného dle § 163 TR. Pro posouzení, zdali v konkrétní věci je určitá osoba poškozeným nebo ne, je potřeba vycházet výhradně z ustanovení § 43 odst. 1 TR. Domnívám se, že orgány činné v trestním řízení by si měly v těchto případech vždy vymezit potenciální okruh poškozených, a to tak, že by se měly zaměřit na osoby, které by byly poškozenými, kdyby došlo k dokonání trestného činu. Mám za to, že až na výjimky by tyto osoby měly být považovány za poškozené, a to s ohledem na to, že poškozenými jsou i osoby, kterým byla způsobena jiná škoda. V pochybnostech by se určitá osoba za poškozeného dle mého názoru z opatrnosti považovat měla, dokud nebude prokázán opak.

2.2 - Práva poškozeného v trestním řízení

Trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených. Jde jednak o poškozené, kteří disponují procesními právy uvedenými v § 43 odst. 1 TR, jednak o poškozené, kteří mají kromě těchto procesních práv také právo být stranou v trestním řízení, resp. právo být subjektem adhezního řízení a v jeho rámci uplatnit vůči obviněnému svůj nárok na náhradu majetkové škody způsobené trestným činem. Všechna procesní práva, kterými disponuje poškozený uplatňující nárok na náhradu majetkové škody, tomuto poškozenému umožňují řádně vykonávat svá práva v rámci adhezního řízení, přičemž bez těchto práv by prakticky neměl možnost řádně vystupovat jako strana v trestním řízení. Procesní práva poškozeného směřují k dosažení jeho morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele nebo ke smírnému řešení sporu v rámci tzv. narovnání, anebo zejména k přisouzení nároku poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení.⁸

Jsem přesvědčen o tom, že by mělo i nadále docházet k posilování práv poškozených, a to i na úkor rychlosti trestního řízení, neboť trestní řízení není pouze o obviněných, ale i o poškozených, obětech trestných činů, jakož i o jiných osobách. Jsou to právě poškození, kteří by měli být určitým způsobem zvýhodňováni vůči obviněným v tom směru, že by jim měly orgány činné v trestním řízení vyjít vstříc při uplatňování nejen procesních práv, ale zejména pak při uplatňování náhrady majetkové škody v rámci adhezního řízení. Poškození až na výjimky nenesou žádnou vinu na tom, že jim byla způsobena škoda, a tudíž by za to neměli být znevýhodňováni tím, že se budou muset domáhat svých práv např. v občanskoprávním řízení, ve kterém budou muset předem zaplatit především soudní poplatek a palmáře svým advokátům. Navíc ponесou riziko neunesení důkazního břemene v tomto sporu, což nelze říci o adhezním řízení. Soudy, jakož i jiné orgány činné v trestním řízení by tedy neměly zbytečně

⁸Jelínek, J. a kol. : Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2002, s. 173

odkazovat poškozené s jejich nároky na náhradu majetkové škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Na druhou stranu je ovšem nutné, aby i poškození vyvíjeli patřičnou aktivitu v duchu zásady *vigilantibus iura scripta sunt*.

V této souvislosti je potřeba podotknout, že v § 229 odst. 1 TŘ se hovoří o tom, že poškozeného soud odkáže se svým nárokem na náhradu škody mj. tehdy, bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo. Tedy, soud není oprávněn odkázat poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody tehdy, jestliže by dokazování neprotáhlo trestní stíhání podstatně, což si však soudy ne vždy dostatečně uvědomují a aplikací ustanovení § 229 odst. 1 TŘ si v některých případech pouze zjednodušují práci.

Procesní práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ přísluší poškozeným i když jim byla škoda na majetku nebo zdraví zcela uhrazena (srov. Rt 15/1987). Tito poškození však z povahy věci nemají právo žádat, aby byla obviněnému uložena povinnost nahradit jim škodu způsobenou trestným činem. Procesní práva zůstávají zachována i těm poškozeným, kteří sice mohli požadovat, aby byla obviněnému uložena povinnost nahradit jim škodu způsobenou trestným činem, avšak této možnosti z jakýchkoliv důvodů nevyužili.

Pokud jde o poškozeného, ten je s ohledem na své základní postavení v trestním řízení naukou i praxí řazen k orgánům, které vykonávají žalobní funkci.⁹ Přestože poškozený, jemuž byla způsobena majetková škoda, není v trestním řízení žalobcem, měl by aktivně využívat svých procesních práv, zejména pak právo nahlížet do spisu, což mu umožňuje sledovat průběh řízení, klást se souhlasem předsedy senátu vyslychaným otázky (srov. § 215 odst. 1 TŘ), případně činit návrhy na doplnění dokazování (srov. § 215 odst. 4 TŘ). Poškozený by měl orgánům činným v trestním řízení poskytovat součinnost, neboť je především v jeho zájmu, aby škoda, resp. její výše byla spolehlivě zjištěna již v rámci adhezního řízení, aby se pak poškozený nemusel domáhat svých práv v jiném řízení. Pokud totiž škoda způsobená poškozenému trestným činem nebude současně znakem skutkové podstaty trestného činu a pokud budou splněny podmínky dané ustanovením § 229 TŘ, bude poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, ačkoliv by tomu mohl zabránit svou aktivní účastí a řádným poskytováním součinnosti.

Stejně jako může využívat svých zákonných práv k uplatňování náhrady škody vůči obviněnému poškozený, může se i obviněný proti tomuto uplatňování bránit, a to za pomoci

⁹Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 38

všech prostředků, které mu k tomu dává trestní řád. Má zejména možnost tvrdit rozhodné skutečnosti, jakož i navrhopat či předkládat důkazy k jejich prokázání, tedy může vystupovat obdobně, jako by byl žalovaný v občanskoprávním řízení. Pokud by pak provádění dalšího dokazování, ať už z podnětu obviněného, poškozeného či některého z orgánů činných v trestním řízení, přesahovalo potřeby trestního stíhání, pak nezbude, než odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Poškozený, jenž má právo uplatnit nárok na náhradu majetkové škody v adhezním řízení, má rovněž právo na to, aby byl vyrozuměn o konání hlavního líčení. Dále má právo na to, aby se ho předseda senátu dotázal po přednesení obžaloby v hlavním líčení, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu. Má rovněž právo na to, aby mu byl doručen opis rozsudku, event. trestního příkazu.¹⁰

Mezi oprávnění poškozeného patří také právo přednést v závěru hlavního líčení závěrečnou řeč, a to ihned po závěrečné řeči státního zástupce. Závěrečná řeč poškozeného by dle mého názoru měla být obdobná, jako je závěrečný návrh účastníků řízení v občanském soudním řízení, kdy předseda senátu před rozhodnutím ve věci samé vyzve účastníky řízení, aby shrnuli své návrhy a aby se vyjádřili k dokazování a ke skutkové a k právní stránce věci.¹¹ Poškozený se však ve své závěrečné řeči musí vždy omezit pouze na otázky mající vztah k té trestné činnosti, ohledně níž má postavení poškozeného. Pokud jde o poškozeného, který uplatnil vůči obviněnému svůj nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, pak by se měl tento poškozený zaměřit především na otázky týkající se tohoto nároku. Zejména by se měl vyjádřit k důvodu a výši svého nároku, a to jak po skutkové, tak po právní stránce, vždy však pouze ve vztahu k tomu trestnému činu, ohledně něhož mu přísluší postavení poškozeného. Poškozený by se měl vyjádřit i k tomu, proč například nepožaduje celou náhradu škody, popřípadě proč náhradu škody nepožaduje vůbec. Je to však jen jeho právo a nemusí je tedy využít.

Poškození přednášejí závěrečnou řeč v praxi pouze výjimečně. Mnohdy totiž ani netuší, že mají právo být přítomni v jednací síni po uplatnění svého nároku (případně po své svědecké

¹⁰Za určitou nedůslednost právní úpravy považují fakt, že se rozsudek (trestní příkaz) nedoručuje všem poškozeným (v případě uvedeném v § 44 odst. 2 TŘ společnému zmocněnci). Podle mého názoru by tito poškození měli mít právo vědět, jak byla příslušná trestní věc skončena. Zjištění této skutečnosti formou nahlédnutí do spisu považují za nedostačující, a to zejména s ohledem na skutečnost, že poškozený většinou ani neví, že určitá trestní věc byla pravomocně skončena, a tedy ani neví, kdy má nahlédnout do spisu a tuto skutečnost zjistit.

¹¹Srov. § 119a odst. 2 o.s.ř.

výpovědi) a aktivně využívat svých procesních práv, natožpak aby věděli, že mají právo na přednes závěrečné řeči. Je ovšem také otázkou, zdali má závěrečná řeč poškozeného vůbec nějaký praktický význam.

Za určitý nedostatek platné právní úpravy považují fakt, že poškozený nemá právo účastnit se vyšetřovacích úkonů, a tedy např. klást vyslychaným osobám otázky, a to ani prostřednictvím svého zmocněnce - advokáta. Nemá ani při skončení vyšetřování právo prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování (tedy obdobně, jako má toto právo obviněný, resp. jeho obhájce v souladu s §§ 165 a 166 TŘ). Mám za to, že tento nedostatek představuje porušení principu rovnosti stran trestního řízení.

2.3 - Příklad z praxe č. 1

V praxi jsem se setkal s případem, kdy poškozený, jenž byl současně oznamovatelem trestného činu, uplatnil již v trestním oznámení svůj nárok na náhradu škody vůči konkrétnímu obviněnému s tím, že tento nárok upřesnil při svém výsledku v přípravném řízení.¹² Následně byl státní zástupkyní písemně vyrozuměn o podání obžaloby. Asi za rok poté se poškozený dostavil na soud s tím, že chce nahlédnout do spisu. Zaměstnankyně spisového oddělení soudu mu však odmítla umožnit nahlédnout do předmětného spisu s odůvodněním, že toto zakázala soudkyně. Současně mu odmítla sdělit spisovou značku předmětného spisu. Poté jsem jako zmocněnec poškozeného požadoval písemné zdůvodnění postupu soudu, načež mi bylo bez bližšího zdůvodnění soudkyní odpovězeno, že daný poškozený není poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, a že mu tudíž nemůže být umožněno nahlédnutí do spisu. Neformálně se pak onen „poškozený“ dověděl, že předmětná věc již byla pravomocně ukončena trestním příkazem, ve kterém nebyl žádný výrok o náhradě škody.

Takový postup soudu není dle mého názoru správný, a to hned z několika důvodů. Určitá osoba buď poškozeným ve smyslu trestního řádu je nebo není. Nemělo by se tedy stát, aby určitou osobu některé orgány činné v trestním řízení (konkrétně policejní orgán a státní zástupce) považovaly za poškozeného a jiné (konkrétně soud) nikoliv. Stejně tak by se nemělo stát, aby orgán činný v trestním řízení (např. státní zástupce) nejprve dospěl k závěru, že s určitou osobou bude jednat jako s poškozeným a následně, když si konečně pořádně prostuduje trestní spis, dospěl ke zcela opačnému závěru, že totiž určitá osoba poškozeným ve smyslu trestního řádu vlastně není a s touto tedy přestane komunikovat. V dané věci se

¹²Poškozený ručil obviněnému za úvěr s tím, že obviněný mu poskytl zcela mylné informace o jeho schopnostech splácet úvěr. Banka, které obviněný rovněž poskytl zcela mylné informace, poté uplatňovala zaplacení úvěru po poškozeném jako ručiteli, čímž poškozenému vznikla majetková škoda.

státní zástupce ani neobtěžoval poškozeného o této skutečnosti vyrozumět. Takové jednání orgánů činných v trestním řízení vykazuje znaky libovůle.

Domnívám se, že pokud orgány činné v trestním řízení určitou osobu považují za poškozeného ve smyslu trestního řádu a poté zjistí, že poškozeným není (a to z jakéhokoliv důvodu), měla by být taková osoba neprodleně a písemně vyrozuměna o tom, že poškozeným ve skutečnosti není, přičemž toto vyrozumění by mělo být doprovázeno patřičným odůvodněním. Takové vyrozumění může mít totiž pro poškozeného významné právní následky, a to například z hlediska uplatňování jeho nároku na náhradu majetkové škody, konkrétně z hlediska stavení promlčecí doby. Může totiž teoreticky nastat situace, kdy poškozený (např. v návaznosti na výzvu orgánu činného v trestním řízení) řádně a včas uplatní svůj nárok na náhradu majetkové škody vůči konkrétnímu obviněnému a pak se třeba i s odstupem několika let dozví, že vlastně poškozeným ve skutečnosti nebyl, přičemž jej o této skutečnosti nikdo neinformoval. Poté, když se tuto skutečnost náhodou dozví, podá proti v té době třeba již pravomocně odsouzenému pachateli trestného činu občanskoprávní žalobu o náhradu majetkové škody, kterou mu tento odsouzený způsobil trestným činem. K překvapení poškozeného však žalovaný (odsouzený) vznesl proti jinak zcela důvodnému nároku žalobce (poškozeného) námitku promlčení, neboť v době podání žaloby již bude nárok poškozeného promlčen. Přičemž, kdyby se poškozený již dříve dověděl o tom, že vlastně poškozeným není a podal by proti odsouzenému ihned občanskoprávní žalobu o náhradu majetkové škody, jeho nárok by promlčen nebyl.

O tom, zda orgány činné v trestním řízení budou s určitou osobou jednat jako s poškozeným, se nevydává žádné rozhodnutí, neboť, jak jsem již shora uvedl, určitá osoba buď poškozeným ex lege je nebo není a orgány činné v trestním řízení o účasti poškozeného žádné rozhodnutí nevydávají. Domnívám se však, že by bylo de lege ferenda vhodné zakotvit do trestního řádu ustanovení, které by orgánům činným v trestním řízení ukládalo povinnost vydat rozhodnutí v případě, kdy by se např. určitá osoba domáhala své účasti v trestním řízení jako poškozený, ačkoliv by se dle názoru orgánů činných v trestním řízení o poškozeného nejednalo (případně by se toto rozhodnutí vydávalo ve všech případech, tzn. ne pouze v případě spornosti).¹³ Mohlo by jít o obdobu ustanovení § 206 odst. 3 věty první TŘ, dle kterého, uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud (nikoliv jiný orgán činný v trestním řízení – a contrario) usnesením, že onu osobu jako

¹³Obdobný názor zastává také Jelínek, jenž navrhuje vydávat procesní rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je nebo není poškozeným s možností napadení tohoto rozhodnutí opravným prostředkem. Jelínek, J. : Reforma trestního procesu (několik poznámek k předložené novele trestního řádu), Trestní právo č. 4/2000, Orac, Praha 2000, s. 5.

poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Stejně tak, pokud by orgány činné v trestním řízení s určitou osobou začaly komunikovat jako s poškozeným a až následně by zjistily, že tato osoba ve skutečnosti poškozeným není. Toto rozhodnutí by mělo být vydáváno v zákonem stanovené lhůtě, která by začala běžet ode dne, kdy se určitá osoba začne domáhat práv poškozeného, resp. ode dne, kdy se orgány činné v trestním řízení dozví, že určitá osoba není poškozeným. Proti takovému rozhodnutí by byla přípustná stížnost, jež by měla odkladný účinek. V těchto případech by rovněž mohla být stanovena fikce, že pokud orgány činné v trestním řízení nevydají negativní rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě, pak se má za to, že tato osoba poškozeným je. Orgány činné v trestním řízení by tak byly povinny rozhodovat jen v případě, že by určitou osobu nepovažovaly za poškozeného.

Po dobu od uplatnění nároku poškozeného na náhradu majetkové škody vůči obviněnému u orgánů činných v trestním řízení až do pravomocného usnesení o zamítnutí jeho účasti v trestním řízení by se stavěla promlčecí doba ohledně tohoto nároku poškozeného. Stejně tak by se promlčecí doba stavěla po dobu, kdy by orgán činný v trestním řízení určitou osobu, která uplatnila svůj nárok na náhradu majetkové škody vůči obviněnému, připustil jako poškozeného, avšak následně by zjistil, že poškozeným není, přičemž promlčecí doba by se opět stavěla až do právní moci usnesení o nepřipustění účasti této osoby jako poškozeného v trestním řízení.

Dále se domnívám, že i kdyby orgán činný v trestním řízení již jednou pravomocně rozhodl o účasti (ať již fikcí, nebo rozhodnutím), resp. o neúčasti určité osoby jako poškozeného v trestním řízení, bylo by možné toto rozhodnutí změnit, pokud by se objevily nové skutečnosti a důkazy svědčící pro opačný závěr.

Pokud by o neúčasti určité osoby jako poškozeného nemělo být vydáváno rozhodnutí, domnívám se, že by bylo de lege ferenda vhodné, aby v trestním řádu byla zakotvena alespoň povinnost orgánů činných v trestním řízení písemně vyrozumět určitou osobu o tom, že poškozeným není, a to rovněž v zákonem stanovené lhůtě, která by začala běžet ode dne uplatnění práv poškozeného, resp. ode dne, kdy se orgán činný v trestním řízení dozví, že tato osoba poškozeným není. Doba, která by uplynula od řádného uplatnění nároku na náhradu majetkové škody do doby, kdy by byl poškozený vyrozuměn o tom, že poškozeným není, by se nezapočítávala do promlčecí doby.

2.4 - Adhezní řízení

Adhezní řízení je součástí trestního řízení a projednává se v něm nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. Adhezní řízení netvoří samostatnou, časově

i formálně oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména pokud jde o dokazování.¹⁴ Poškozený, který má vůči obviněnému nárok na náhradu majetkové škody způsobené trestným činem, má právo žádat, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit vzniklou škodu, přičemž pouze tento poškozený je oprávněn být subjektem adhezního řízení. Jedná se o významné oprávnění poškozeného, neboť mu umožňuje domoci se svých práv z titulu náhrady majetkové škody vůči obviněnému v rámci trestního řízení. Nemusí tedy podstupovat občanskoprávní řízení, ve kterém nese důkazní břemeno.

Účelem trestního řízení není jen to, aby bylo řádně zjištěno, zda se určitá osoba dopustila určitého trestného činu a aby za tento trestný čin byla spravedlivě potrestána, ale v širším slova smyslu sem náleží i určité zadostiučinění poškozeného, kterému byla trestným činem způsobena škoda nebo ublíženo na zdraví. Taková osoba totiž má právo vyjádřit svůj soukromý zájem na výsledku trestního řízení.¹⁵

Z hlediska uspokojení poškozeného i splnění účelu adhezního řízení je žádoucí, aby ten, komu byla trestným činem (přečinem) způsobena majetková škoda, mohl vystupovat jako subjekt adhezního řízení ve věcech, kde dochází k náhradě škody, v co nejširším počtu případů.¹⁶ Při rozhodování o náhradě majetkové škody soud rozhoduje podle hmotného práva, kterým je nejčastěji občanský zákoník, méně pak obchodní zákoník či zákoník práce. Ve všech těchto případech však postupuje výlučně podle příslušných ustanovení trestního řádu a nikoliv podle občanského soudního řádu.

V rámci adhezního řízení poškozený pouze uplatňuje svůj nárok na náhradu majetkové škody, žalobcem však není.¹⁷ Má-li být obžalovanému uložena povinnost nahradit poškozenému majetkovou škodu, musí být tato nejprve spolehlivě zjištěna. Dle § 89 odst. 1 písm. e) TŘ je v trestním stíhání v nezbytném rozsahu třeba dokazovat mj. také podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem. Pokud jde o škodu, která je zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu, pak tato musí být zjištěna spolehlivě, neboť na její výši závisí i právní kvalifikace skutku. Pokud jde o další majetkovou škodu, která není zákonným znakem skutkové podstaty trestného činu, pak tato

¹⁴Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 24

¹⁵Císařová, D., Fenyk, J. a kol. : Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde, Praha 2004, s. 191

¹⁶Jelínek, J. : Aktuální otázky adhezního řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1987, s. 6

¹⁷Státní zástupce není oprávněn podat návrh dle § 43 odst. 3 TŘ. Není ani oprávněn vyzvat poškozeného, aby tento návrh učinil.

z pohledu právní kvalifikace skutku prokázána být nemusí. Měla by však být prokázána s ohledem na hodnocení následku trestného činu jako jednoho z kritérií stupně společenské nebezpečnosti (§ 3 odst. 4 TZ), a to i bez návrhu poškozeného. Pokud tato další majetková škoda prokázána nebude, není pochopitelně ani možné uložit obžalovanému, aby ji poškozenému nahradil. V těchto případech nezbude než poškozeného se svým nárokem odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Poškozený může vzít svůj požadavek na náhradu majetkové škody v rámci adhezního řízení zpět, a to tak, že o tom jednoduše uvědomí orgány činné v trestním řízení (pouze pokud svůj nárok na náhradu majetkové škody vůči obviněnému již řádně a včas uplatnil). V tomto případě však nepůjde o zpětvzetí návrhu na zahájení řízení ve smyslu § 96 o.s.ř., ač se mu ve svých důsledcích velmi podobá. Podle mého názoru by v těchto případech soud neměl vydat žádné rozhodnutí, a to ani rozhodnutí dle § 229 odst. 1 TŘ. Je to totiž obdobná situace, jako by poškozený svůj nárok na náhradu škody neuplatnil vůbec. Soud v těchto případech nesmí rozhodovat i s ohledem na právo obviněného vznést námitku promlčení nároku na náhradu škody v případném občanskoprávním řízení vedeném poškozeným, neboť neuplatnění nároku na náhradu škody v adhezním řízení, stejně tak jako zpětvzetí řádně a včas uplatněného nároku na náhradu škody, podle mého názoru nezpůsobuje stavení promlčecí doby dle § 112 obč. zák. Domnívám se totiž, že toto zpětvzetí požadavku na náhradu majetkové škody má stejné důsledky, jako zpětvzetí návrhu na zahájení řízení v občanském soudním řízení. Upuštěním od vymáhání náhrady majetkové škody v rámci adhezního řízení poškozený řádně neuplatňuje svá práva u orgánu k tomu příslušného, což má z hlediska běhu promlčecí doby tytéž právní účinky, jako by svůj nárok nikdy neuplatnil. Promlčecí doba se řádným a včasným uplatněním nároku poškozeného u orgánů činných v trestním řízení sice zastavila, avšak následným upuštěním od vymáhání tohoto nároku v rámci adhezního řízení začala tato promlčecí doba opět běžet, a to s účinky ex tunc k řádnému a včasnému uplatnění tohoto nároku. Tedy její běh se tím de facto nikdy nezastavil. Pokud se poškozený poté opět rozhodne uplatňovat svůj nárok v rámci adhezního řízení, pak toto sice možné je, avšak musí to „stihnout“ nejpozději do zahájení dokazování v hlavním líčení.

Dohodne-li se obviněný s poškozeným o náhradě škody, není možné, aby v adhezním řízení poškozený požadoval uložení povinnosti k náhradě škody. Pokud by poškozený i přes poučení soudu trval na uložení povinnosti k náhradě škody, měl by soud v tomto případě rozhodnout, že poškozený nemůže uplatňovat svůj nárok v adhezním řízení (§ 206 odst. 4 TŘ per analogiam). V souvislosti s dohodou o náhradě škody bych zmínil zajímavé rozhodnutí

Nejvyššího soudu České republiky, podle kterého případné úvahy soudu o tom, že nepodmíněný trest odnětí svobody by znemožnil splnění dohod, které obviněný uzavřel s poškozenými, jsou mimo zákonná kritéria rozhodování o podmíněném odkladu výkonu trestu, zejména když v dohodách není vypořádána celá škoda způsobená trestným činem nebo se vztahují na škodu, která nemá význam pro trestněprávní posouzení věci.¹⁸ Podle mého názoru by však soudy neměly dohodu obviněného s poškozeným, resp. její obsah a priori odmítat a měly by se vždy zabývat okolnostmi konkrétního případu.

2.5 - Předpoklady odpovědnosti za škodu v trestním právu

Předpoklady odpovědnosti obviněného za škodu v trestním právu jsou následující:

1. *Protiprávní jednání* – trestný čin, pro který je proti obviněnému vedeno trestní řízení, je již z povahy věci vždy protiprávní.
2. *Vznik škody* – je-li znakem skutkové podstaty trestného činu i vznik škody, musí být tato škoda prokázána.
3. *Příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem škody*.
4. *Zavinění* – škoda, kterou obviněný způsobí trestným činem, musí být vždy obviněným zaviněna (úmyslně nebo z nedbalosti).
5. *Neexistence okolnosti vylučující odpovědnost za škodu* – může jít např. o výlučnou odpovědnost poškozeného za škodu.

2.6 - Souhlas poškozeného dle § 163 TR

Průlom do zásady oficiality představuje ustanovení § 163 TR, které umožňuje poškozenému vyslovit souhlas či nesouhlas s trestním stíháním pachatele trestného činu. Dle citovaného ustanovení je při splnění taxativně stanovených podmínek obligatorní podmínkou zahájení trestního stíhání, resp. pokračování v trestním stíhání, souhlas poškozeného. V § 163a odst. 1 TR jsou pak stanoveny výjimky, kdy souhlas poškozeného potřebný není. Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním, resp. s jeho pokračováním je významný nejen z hlediska trestního práva procesního, ale rovněž z hlediska hmotného práva, především práva občanského. Pokud by totiž například poškozený udělil souhlas s trestním stíháním pro trestný čin, v jehož příčinné souvislosti vznikla poškozenému majetková škoda, a pokud by poškozený následně vzal svůj souhlas s trestním stíháním zpět, mělo by to dle mého názoru vliv na stavení promlčecí doby z hlediska hmotného práva. V tomto případě by totiž nebyla splněna podmínka, že poškozený řádně pokračoval v uplatňování svého nároku na

¹⁸Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.3.2001, sp.zn. 7 Tz 39/2001, ASPI č. 22613

náhradu škody proti obviněnému. Důsledkem zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním by tedy byla skutečnost, že ke stavení promlčecí doby ohledně nároku poškozeného na náhradu škody by nedošlo a nárok poškozeného na náhradu škody by mohl být v době zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním již promlčen. Je potřeba konstatovat, že výslovně odepřený souhlas s trestním stíháním nelze znovu udělit, stejně tak souhlas s trestním stíháním, který byl vzat zpět, nelze opětovně udělit. Orgány činné v trestním řízení by podle mého názoru měly poškozeného poučit o těchto následcích zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním.

Poměr poškozeného a toho, vůči němuž má právo udělit nebo odeprít souhlas s trestním stíháním, musí s výjimkou trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1, 2 TZ existovat v době, kdy se trestní stíhání vede, resp. má vést, nikoli v době, kdy byl čin spáchán.¹⁹ Dále je třeba poukázat na to, že souhlas poškozeného se dává vždy pro konkrétní trestný čin, taxativně uvedený v § 163 TŘ. Pokud by došlo ke změně právní kvalifikace – například skutek stíháný jako pokus vraždy se při změně právní kvalifikace má nadále stíhat jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 TZ, musí si orgány činné v trestním řízení vyžádat k trestnímu stíhání obviněného souhlas poškozeného, a to od okamžiku, kdy se změní právní kvalifikace stíhaného skutku.²⁰

Ještě je třeba dodat, že poškozený může vzít zpět svůj souhlas s trestním stíháním i v odvolacím řízení, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě (§ 163 odst. 2 věta druhá TŘ). V případě vydání trestního příkazu platí, že pokud je obviněný stíhán pro trestný čin uvedený v § 163 TŘ, může poškozený vzít souhlas s trestním stíháním zpět až do doby, než je trestní příkaz doručen některé z osob uvedených v § 314g odst. 1 TŘ. Zpětvzetím souhlasu se trestní příkaz ruší a samosoudce trestní stíhání zastaví (§ 314g odst. 3 TŘ).

V praxi jsem se opakovaně setkal s tím, že v případě manželských konfliktů bylo trestní stíhání zahájeno a poté dříve či později zastaveno z důvodu nesouhlasu poškozeného manžela (manželky) s trestním stíháním obviněného. Důvody byly různé. V praxi se tak však často stává z důvodu domácího násilí, kdy manželka nejprve podá na svého manžela trestní oznámení např. pro trestný čin ublížení na zdraví, následně jí manžel vyhrožuje a manželka podlehne jeho tlaku a vezme svůj souhlas s jeho trestním stíháním zpět.²¹ To má pochopitelně

¹⁹Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, I. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 1250

²⁰Jelínek, J. : Poškozený v českém trestním řízení, Karolinum, Praha 1998, s. 105

²¹Podle mých poznatků se v praxi ne příliš využívá ustanovení § 163a odst. 1 písm. d) TŘ, dle kterého není třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 TŘ, pokud z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané vyhrožkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

vliv i na její nároky na náhradu škody, zpravidla bolestné, ztížení společenského uplatnění a náhradu za ztrátu na výdělku. Tento nežádoucí stav zůstává i přes postupné posilování práv poškozených prakticky nezměněn.²²

2.7 - Soukromá žaloba v trestním řízení

Soukromou žalobou se rozumí právo poškozeného, kterému vznikla soukromožalobním trestným činem bezprostřední újma, obrátit se s žalobou (žádostí o potrestání pachatele) přímo na trestní soud, a to i bez součinnosti s veřejným žalobcem, a žalobu před tímto soudem zastupovat.²³ Jedná se o institut, který náš trestní řád nezná. Tento institut však byl až do 31.7.1950 součástí našeho právního řádu. Určité prvky soukromé žaloby nyní vykazuje institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním dle § 163 TŘ, o kterém jsem hovořil výše.

Nechci zde institut soukromé žaloby podrobně rozebírat, neboť by to přesáhlo potřeby této práce. V každém případě se domnívám, že by mělo dojít k posilování práv poškozených ve smyslu soukromé žaloby, a to buď tím, že by došlo k přepracování koncepce souhlasu s trestním stíháním dle § 163 TŘ za současného posilování práv poškozených (např. s možností podat si odvolání také proti výroku o vině), nebo k zavedení soukromé žaloby vedle tohoto institutu (pro začátek s uvedením velmi omezeného množství trestných činů, např. pomlavy či ublížení na zdraví). Podle Šámala by připuštění práva soukromé žaloby v trestním řízení znamenalo opět další podstatné rozšíření práv občana v demokratické společnosti, neboť není jen odkázán na ochrannou funkci státu, ale může se aktivně podílet i na trestním řízení zahájeném z jeho vlastního podnětu, ve kterém může docílit jak potrestání obžalovaného, tak zejména kompenzaci jeho poškození.²⁴

Kapitola 3 - Škoda dle § 43 odst. 1 TŘ

3.1 - Majetková škoda

V trestním právu, pokud jde o vymezení pojmu škoda a majetková škoda, je třeba rozlišovat jednak podle oborů – škoda z hlediska trestního práva hmotného a škoda z hlediska trestního práva procesního a dále je třeba diferencovat obsah těchto pojmů také podle institutu

²²Srov. např. ustanovení § 215a TZ - týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, které bylo do trestního zákona zavedeno s účinností od 1.6.2004. Srov. také zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, a který nabyl účinnosti dne 1.1.2007.

²³Gřivna, T. : Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky), Trestněprávní revue č. 12/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 317

²⁴Šámal, P. : Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, Praha 1999, s. 139

v jednotlivých oborech.²⁵ V trestním právu hmotném představuje škoda především znak skutkové podstaty trestného činu, přičemž v tomto případě hovoříme o majetkové škodě. Pokud je majetková škoda znakem skutkové podstaty trestného činu, pak trestní zákon u těchto trestných činů vyžaduje pro vznik trestní odpovědnosti pachatele způsobení určité výše škody stanovené ve skutkové podstatě trestného činu. Tak např. pro trestní odpovědnost pachatele dle § 247 odst. 1, 2 TZ se vyžaduje vznik škody nikoliv malé, tj. škody ve výši nejméně 25.000,- Kč.²⁶

Pojem „škoda“ není totožný s pojmem „majetková škoda“, neboť majetková škoda je škodou v užším slova smyslu (obdobně jako škoda na zdraví, morální nebo jiná škoda ve smyslu § 43 odst. 1 TR). V praxi se však pojem škoda používá prakticky bez výjimky ve smyslu škody majetkové. Pokud se tím má na mysli škoda jiná, než majetková (na zdraví, morální nebo jiná), bývá to v praxi výslovně uvedeno (např. pachatel způsobil poškozenému škodu na zdraví). Budu-li tedy v této práci hovořit o škodě, mám tím na mysli škodu majetkovou, nebude-li výslovně uvedeno jinak.

Škoda je majetková újma vyjádřitelná obecným ekvivalentem, tzn. penězi.²⁷ Škoda (jako kategorie občanského práva) se chápe jako újma, která nastala (která se projevuje) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy (nedochází-li k naturální restituci) napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz. Skutečnou škodou se rozumí újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které by bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu (Rc 55/1971). Tedy pod pojmem škoda se zde rozumí každý účinek, který lze odčinit buď naturální restitucí, nebo peněžitou náhradou, pokud to příslušné předpisy o odškodnění dovolují.²⁸

Výše škody stanovená jako předpoklad trestní odpovědnosti pachatele u jednotlivých skutkových podstat trestného činu (základních i kvalifikovaných) je určitým vyjádřením typového stupně nebezpečnosti činu pro společnost. Obecně lze říci, že čím vyšší je škoda jako znak skutkové podstaty trestného činu, tím vyšší je horní hranice trestní sazby za spáchání tohoto trestného činu. Z toho lze také obecně dovodit, že čím vyšší škoda je

²⁵Jelínek, J. : Majetková škoda v československém trestním právu, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, sv.č. 36/4, Praha 1990, s. 10

²⁶Vznik škody by však nebyl nezbytný pro trestní odpovědnost pachatele např. tehdy, pokud by se jednalo pouze o pokus tohoto trestného činu dle § 8 odst. 1 TZ.

²⁷Madar, Z. a kol. : Slovník českého práva, II. díl, Linde, Praha 1995, s. 1132

²⁸Císařová, D., Pipek, J., Bárta, B., Jelínek, J. : Ochrana práv poškozeného v trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1990, s. 25

v konkrétním případě způsobena, tím vyšší trest následuje (posuzuje se konkrétní stupeň nebezpečnosti činu pro společnost). Zdaleka to však neplatí vždy, neboť stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, který se hodnotí i z hlediska následků činu, tj. i z hlediska výše vzniklé škody, je pouze jedním z kritérií pro stanovení druhu trestu a jeho výměry (srov. § 31 odst. 1 TZ).

Škoda může být pro pachatele rovněž přitěžující okolností, pokud pachatel trestným činem způsobil vyšší škodu.²⁹ Zde je ovšem potřeba důsledně rozlišovat mezi škodou jako znakem skutkové podstaty trestného činu a škodou způsobenou trestným činem. Toto ustanovení se totiž neužije, pokud škoda, kterou pachatel trestným činem způsobil, je již znakem skutkové podstaty trestného činu. Není-li tomu tak, případně pokud pachatel způsobil trestným činem větší škodu, která ovšem není relevantní z hlediska znaku skutkové podstaty trestného činu, pak je možné toto ustanovení použít a vznik takové škody pachateli přitěžuje.³⁰

Orgány činné v trestním řízení by tedy měly vždy důsledně rozlišovat mezi těmito majetkovými škodami. Rozsah škody směřovaný pro posouzení otázky viny nemusí být shodný se škodou, která byla způsobena trestným činem a která je významná pro rozhodnutí o náhradě škody v trestním (adhezním) řízení.³¹ V každém případě platí, že mezi všemi těmito majetkovými škodami musí být vždy dán nezpochybnitelný vztah příčiny a následku mezi skutkem a škodou. Pokud příčinná souvislost dána není, nebo je pochybná, měl by soud postupovat v souladu s § 229 TR (resp. v případě postupu dle § 155 odst. 2 TR by neměl nárok poškozenému přiznat). Příčinná souvislost je dána tehdy, jestliže škodná událost skutečně způsobila škodu, o jejíž náhradu jde. Příčinnou souvislost nelze zaměňovat za souvislost časovou (Rc 7/1992). Hledisko časové souvislosti mezi porušením právních povinností škůdce a skutkovou událostí, z níž vznikla škoda, není samo o sobě rozhodující; věcná souvislost příčiny a následku je rozhodující, zatímco časová souvislost napomáhá při posuzování věcné souvislosti (Rc 21/1992).

Dále platí, že vznik škody musí být pachatelem trestného činu vždy zaviněn; objektivní odpovědnost v trestním právu nepřichází v úvahu. Pokud jde o škodu jakožto znak základní

²⁹Srov. § 34 písm. h) TZ.

³⁰Tak tomu bude např. tehdy, vznikne-li v důsledku trestného činu zpronevěry dle § 248 odst. 1, 4 TZ škoda v řádech desítek milionů korun, neboť pro trestní odpovědnost pachatele dle tohoto ustanovení postačí vznik škody ve výši nejméně 5.000.000,- Kč. Mohlo by se totiž v konkrétním případě jevit nespravedlivé, kdyby jeden z pachatelů způsobil škodu ve výši např. 6.000.000,- Kč a druhý ve výši 150.000.000,- Kč a byl by jim uložen stejný trest. Jak jsem již ale uvedl, vznik škody není jediným kritériem pro stanovení druhu trestu a jeho výměry.

³¹Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 216

skutkové podstaty trestného činu, vyžaduje se zavinění úmyslné, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (§ 3 odst. 3 TZ). V případě znaků kvalifikované skutkové podstaty trestného činu platí ustanovení § 6 TZ. Tak např. u trestného činu krádeže dle § 247 odst. 1 písm. a) TZ se vyžaduje, aby pachatel způsobil škodu nikoli nepatrnou úmyslně. U trestného činu obecného ohrožení dle § 179 odst. 1, 2 písm. c) TZ se vyžaduje, aby pachatel způsobil takovým činem těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, škodu velkého rozsahu nebo jiný zvlášť závažný následek. V tomto případě vzhledem k § 6 písm. a) TZ však postačí, zaviní-li pachatel vznik škody velkého rozsahu z nedbalosti.³²

3.2 - Ušlý zisk jako majetková škoda

Dle § 442 odst. 1 obč. zák. se hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk).³³ Škoda je majetková újma vyjádřitelná v penězích, která se projevuje buď jako skutečná škoda nebo jako ušlý zisk. Obě tyto formy škody jsou v zásadě rovnocenné a existence jedné z nich není podle platného práva podmínkou vzniku a uplatnění druhé formy. Z platného práva nelze tedy dovodit, že by podmínku vzniku odpovědnosti za škodu ve formě ušlého zisku byl též vznik skutečné škody (PR č. 4/1996, I., s. 169).

Ušlým ziskem je majetková újma spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodné události k rozmnožení majetkových hodnot, ačkoli se to dalo s ohledem na povahu věci předpokládat. Ušlým ziskem je to, čeho se mohlo poškozenému dostat při obyčejném sledu událostí, nebýt vzniku škody.³⁴ Jde tedy o jakýsi majetkový prospěch, ke kterému ale z důvodu škodné události nedojde. Znaky skutkových podstat trestných činů totiž hovoří o „škodě“ a nikoliv o „skutečné škodě“. Podle mého názoru tedy není vyloučeno, aby škoda ve formě ušlého zisku byla považována za škodu jakožto znak skutkové podstaty trestného činu. Mám za to, že pokud je ve znaku skutkové podstaty trestného činu uvedeno slovo „škoda“, má se tím na mysli „majetková škoda“. Touto majetkovou škodou je pak „skutečná škoda“ a „ušlý zisk“.

³²Za těžší následek představovaný značnou škodou [§ 132 odst. 2 písm. c) TZ] anebo škodou velkého rozsahu (§ 132 odst. 4 TZ) způsobený rozkrádaním odpovídá pachatel i tehdy, jestliže jej způsobil z nedbalosti [§ 6 písm. a) TZ] (Rt 71/1971, II.).

³³Podle zákoníku práce je zaměstnanec povinen nahradit zaměstnavateli pouze skutečnou škodu, a to v penězích, jestliže škodu neodčiní uvedením v předešlý stav (§ 179 odst. 1 zák. práce, resp. § 257 odst. 1 nového zák. práce). V případě úmyslně způsobené škody však může zaměstnavatel požadovat po zaměstnanci i náhradu jiné škody (§ 179 odst. 3 zák. práce), resp. ušlý zisk (§ 257 odst. 3 nového zák. práce).

³⁴Holub, M. : Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, 2. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha 2004, s. 17

Látal k tomu uvádí, že za škodu jako znak skutkové podstaty některých trestných činů proti majetku (např. § 247, § 248 TZ) je možno zpravidla považovat jen úbytek na cizím majetku odpovídající ceně věci, která byla předmětem útoku, nikoliv však i další škodlivé majetkové následky činu, popř. i „ušlý zisk“ (§ 442 odst. 1 obč. zák.) nebo „jinou škodu“ (§ 179 odst. 3 zák. práce), které mohou mít význam při určení stupně nebezpečnosti činu pro společnost (jeho závažnosti) a popřípadě pro rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody v adhezním řízení.³⁵

V adhezním řízení poškozeným ušlý zisk někdy přiznáván bývá. Nicméně platí, že vyčíslit ušlý zisk je skoro vždy velmi problematické v rámci občanskoprávního sporu o náhradu škody, natož pak v rámci adhezního řízení. Stanovení výše ušlého zisku není libovolné a musí být provedeno tak, aby byla zjištěna pravděpodobná výše blížící se podle běžného uvažování jistotě (PR č. 4/1996, 2., s. 169). Ušlým ziskem, který lze poškozenému přiznat, může být i ušlý bankovní úrok, který by byl poškozenému připadl, nebýt škodné události (Rt 12/1973).

Dle mých poznatků se ušlý zisk za škodu jakožto znak skutkové podstaty trestného činu zpravidla nepovažuje. V praxi jsem se dosud nesetkal s případem, kdy by se do škody, která je znakem skutkové podstaty trestného činu, zahrnoval i ušlý zisk. Nicméně, pokud bychom se striktně drželi litery zákona, museli bychom dle mého názoru za „škodu“ jakožto znak skutkové podstaty trestného činu považovat i ušlý zisk (pokud by takováto škoda poškozenému skutečně vznikla). Výše této škody (včetně ušlého zisku) by totiž byla významná i z hlediska právní kvalifikace skutku a orgány činné v trestním řízení by tak musely její výši zjišťovat z úřední povinnosti (stejně tak, jako je tomu v případě skutečné škody jakožto znaku skutkové podstaty trestného činu). Ostatně, existuje i judikát, dle kterého se za škodu ve smyslu znaku skutkové podstaty trestného činu může výjimečně považovat nejen škoda ve formě úbytku na majetku v socialistickém vlastnictví, ale i jiná škoda (srov. § 442 odst. 2 obč. zák.; srov. nyní ušlý zisk dle § 442 odst. 1 obč. zák. – pozn. aut.) např. škoda způsobená výpadkem výroby při poškození stroje apod. (Rt 42/1979).

Svou úvahu bych chtěl demonstrovat na konkrétním fiktivním případě: došlo ke spáchání trestného činu loupeže dle § 234 TZ. Pachatel mj. oloupil majitele prodejny o trezor s penězi (škoda na trezoru 5.000,- Kč; uloupené peníze v hodnotě 150.000,- Kč) a o movité věci (škoda 150.000,- Kč) včetně osobního automobilu (škoda 190.000,- Kč). Majiteli prodejny rovněž ušel zisk po dobu uzavření prodejny (ušlý zisk 100.000,- Kč). Za škodu jako znak skutkové podstaty trestného činu loupeže lze považovat peníze (150.000,- Kč), trezor

³⁵Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 215

(5.000,- Kč), movité věci (150.000,- Kč) a automobil (190.000,- Kč), tj. škodu v celkové výši 495.000,- Kč. Pokud jsou to pouze tyto položky, půjde o právní kvalifikaci dle § 234 odst. 1 TZ. Vznikla ovšem i škoda ve formě ušlého zisku ve výši 100.000,- Kč. Prokazovat pachateli úmysl připravit majitele prodejny o tento ušlý zisk je prakticky nemožné. Do škody jako znaku základní skutkové podstaty trestného činu loupeže dle § 234 odst. 1 TZ ji tedy určitě zahrnout nelze (nebude-li prokázán úmysl způsobit i takovou škodu). Mám však za to, že pachatel tím, že se vloupal do prodejny, zavinil i vznik ušlého zisku, a to minimálně ve formě nevědomé nedbalosti [§ 5 písm. b) TZ]. Každý přece ví, že prodejce chce dosáhnout nějakého zisku. Musí to tedy vědět i pachatel trestného činu, který takovouto prodejnu vykrade či oloupí jejího majitele. Proto se domnívám, že správně by jednání pachatele mělo být právně kvalifikováno jako loupež dle § 234 odst. 1, 2 písm. b) TZ se značnou škodou v celkové výši 595.000,- Kč (495.000,- Kč + 100.000,- Kč – ušlý zisk). Jsem si však vědom toho, že v praxi se takto nepostupuje.

3.3 - Dvě skupiny majetkové škody z hlediska její uplatnitelnosti v adhezním řízení

Mám za to, že v rámci adhezního řízení (a tedy i trestního práva procesního) je potřeba rozlišovat dvě skupiny majetkové škody: škoda, kterou lze uplatňovat v adhezním řízení a škoda, kterou v adhezním řízení uplatňovat nelze. Do první skupiny škody patří jednak škoda jakožto znak skutkové podstaty trestného činu, jednak další škoda, kterou lze uplatňovat v adhezním řízení. Do druhé skupiny škody pak patří jednak škoda, kterou lze uplatňovat v rámci řízení dle § 155 odst. 2 TŘ, jednak škoda, kterou nelze uplatňovat v žádném z řízení dle trestního řádu. V posledně uvedeném případě půjde např. o škodu, kterou obviněný sice poškozenému způsobil, ovšem tato škoda nebyla způsobena v příčinné souvislosti se skutkem, který je předmětem obžaloby. V této souvislosti je potřeba podotknout, že od skutku jako takového je nutno odlišovat jeho popis.³⁶ Pokud tedy bude škoda způsobena v příčinné souvislosti se skutkem uvedeným v obžalobě, byť nebude v popisu skutku výslovně uvedena či jinak blíže specifikována, má podle mého názoru poškozený právo požadovat její náhradu v adhezním řízení.

Jedním z největších problémů aplikační praxe je správná diferenciací majetkové škody. Z hlediska adhezního řízení je vždy potřeba vycházet ze znění ustanovení § 43 odst. 3 TŘ. Z hlediska odpovědnosti pachatele za škodu, a tedy i její uplatnitelnosti obecně (ať už v adhezním řízení či v řízení dle § 155 odst. 2 TŘ) je vždy rozhodující zaviněná škoda vzniklá v příčinné souvislosti s jednáním, kterého se pachatel dopustil (v trestním řízení pak škoda

³⁶Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.6.2001, sp.zn. 11 Tz 129/2001

způsobená v příčinné v souvislosti se skutkem uvedeným v žalobním návrhu, přičemž na právním posouzení tohoto skutku nezáleží – srov. Rt 1/1962).

Lze také říci, že potenciálně každá majetková škoda, která je znakem skutkové podstaty trestného činu, může být požadována k úhradě v rámci adhezního řízení. Ne však každá majetková škoda, o které lze rozhodnout v adhezním řízení, je vždy nutně znakem skutkové podstaty trestného činu (to platí typicky pro trestné činy, u kterých není znakem skutkové podstaty trestného činu vznik majetkové škody). Škodu jako znak skutkové podstaty trestného činu jsou orgány činné v trestním řízení povinny zjistit ex offa. Další škoda, kterou je možno uplatňovat v adhezním řízení, nemusí být zjišťována ex offa tak striktně, jako škoda, která je znakem skutkové podstaty trestného činu. V těchto případech by měl vyvinout iniciativu především poškozený. Ovšem i v těchto případech pro orgány činné v trestním řízení platí § 2 odst. 5 věta první TŘ, resp. § 89 odst. 1 písm. e) TŘ. Pokud jde o náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody, tyto musí poškozený vždy prokázat sám, a to v řízení dle § 155 odst. 2 TŘ (srov. Rt 74/1980).

V kapitole 3.2 této práce jsem popsal fiktivní příklad loupeže, který ještě blíže rozvedu a budu na něm demonstrovat konkrétní nároky poškozeného. Pachatel tedy oloupil majitele prodejny o trezor s penězi (škoda na trezoru 5.000,- Kč; uloupené peníze v hodnotě 150.000,- Kč) a o movité věci (škoda 150.000,- Kč) včetně osobního automobilu (škoda 190.000,- Kč). Majiteli prodejny rovněž ušel zisk po dobu uzavření prodejny (ušlý zisk 100.000,- Kč). Pachatel dále rozbil dveře prodejny (škoda 10.000,- Kč); způsobil také majiteli prodejny ublížení na zdraví (bolestné a ztížení společenského uplatnění 50.000,- Kč). Majitel prodejny musel následně provést mimořádnou inventarizaci (škoda 5.000,- Kč) a musel si nechat zpracovat znalecký posudek na ocenění výše škody na movitých věcech (škoda 10.000,- Kč). Musel si rovněž vypůjčit automobil do doby, než si zakoupil nový (půjčovné 20.000,- Kč); s tímto souvisí i náklady na dopravu nového automobilu do prodejny (2.000,- Kč). Dále vynaložil náklady za zmocněnce poškozeného (ve výši 10.000,- Kč) a náklady za dojíždění k soudu jako poškozený – nikoliv jako svědek (1.000,- Kč).

Podle mého názoru by měl soud rozhodnout tak, že jednání obviněného právně kvalifikuje jako trestný čin loupeže dle § 234 odst. 1, 2 písm. b) TZ (viz výše) v jednočinném souběhu s trestným činem poškozování cizí věci dle § 257 odst. 1 TZ. Za znak skutkové podstaty trestného činu loupeže je třeba považovat škodu ve formě uloupených peněz, movitých věcí včetně osobního automobilu a trezoru, jakož i ušlý zisk. Za znak trestného činu poškozování cizí věci pak škodu ve formě rozbitých dveří. Pokud jde o bolestné a ztížení společenského uplatnění, nejedná se podle mého názoru o škodu jakožto znak skutkové podstaty trestného

činu loupeže (jde totiž o škodu na zdraví). Ovšem i tato škoda je uplatnitelná v adhezním řízení. Totéž platí ohledně nákladů na dopravu nového automobilu do prodejny (srov. Rt 28/1971) a na vypůjčení automobilu (srov. Rc 7/1992). Pokud jde o náklady vynaložené za zmocněnce poškozeného, tyto jsou uplatnitelné v rámci řízení dle § 155 odst. 2 TŘ. Totéž platí v případě nákladů na provedení mimořádné inventarizace (srov. Rt 30/1986), na vypracování znaleckého posudku (srov. Rt 32/2005) a na cestovní výdaje za dojíždění k orgánům činným v trestním řízení jako poškozený – nikoliv jako svědek. Tedy, poškozený může v adhezním řízení požadovat náhradu škody v celkové výši 677.000,- Kč (peníze, movité věci včetně osobního automobilu a trezoru, ušlý zisk, bolestné a ztížení společenského uplatnění, rozbité dveře, půjčovné a náklady na dopravu nového automobilu zpět do prodejny), v řízení dle § 155 odst. 2 TŘ pak náhradu škody v celkové výši 26.000,- Kč (zmocněnec poškozeného, mimořádná inventarizace, znalecký posudek a cestovní výdaje).

3.4 - Účinná lítost

Z hlediska škody způsobené trestným činem je významné také ustanovení § 66 TZ upravující institut účinné lítosti, kdy za určitých zákonem stanovených podmínek zaniká trestní odpovědnost pachatele. Účinná lítost záleží v tom, že pachatel vlastní aktivní činností dobrovolně zamezí nebo napraví škodlivý následek trestného činu, anebo v době, kdy škodlivému následku činu může být ještě zabráněno, učiní o trestném činu dobrovolné oznámení.³⁷

Předpokladem aplikace ustanovení § 66 TZ je dokonání trestného činu s možností nápravy škodlivého následku. Škodlivý následek představuje ohrožení nebo porušení objektu trestného činu. Škodlivým následkem jsou i některé nezaviněné skutečnosti, tedy i nezaviněné škody, a to jak majetkové, tak nemajetkové povahy. Pokud tedy pachatel spáchá některý z trestných činů uvedených v § 66 TZ a podaří se mu zamezit vzniku majetkové škody, avšak nikoliv jiné skutečnosti, jež je škodlivým následkem (např. nezabrání vzniku nemajetkové škody či jiné skutečnosti mající povahu škodlivého následku), pak podle mého názoru o beztrestnosti pachatele nemůže být řeč. Rovněž tak dle mého názoru nelze tento institut použít v případě způsobení majetkové škody na věci, kterou pachatel nahradí v penězích. Domnívám se, že by pachatel musel uvést poškozenou věc do původního stavu, což ne vždy bude možné.

³⁷Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. : Trestní právo hmotné, I. Obecná část, 3. přepracované vydání, Codex, Praha 1997, s. 190

3.5 - Morální škoda

Za morální škodu soudní praxe považuje např. škodu způsobenou v souvislosti se spácháním trestných činů proti lidské důstojnosti, případně některé trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Může se jednat např. o osobu znásilněnou, pohlavně zneužitou, křivě obviněnou apod. Za morálně poškozenou osobu v širším slova smyslu se dá považovat např. manžel znásilněné ženy. Ten je podle mého názoru pouze osobou uvedenou v § 43 odst. 2 TŘ. Není tedy morálně poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ s právy poškozeného.

3.6 - Jiná škoda

Za jinou škodu ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ je třeba považovat škodu způsobenou na právech poškozeného, např. trestným činem poškozování cizích práv dle § 209 TZ. Může jít také např. o poškození dobrého jména firmy v důsledku spáchání trestného činu poškozování spotřebitele dle § 121 TZ či nekalé soutěže dle § 149 TZ apod. V této souvislosti je potřeba říci, že pojem „jiná škoda“ ve smyslu citovaného ustanovení není totožný s pojmem „jiná škoda“ dle § 179 odst. 3 zák. práce; jedná se totiž o ušlý zisk, o čemž svědčí rovněž ustanovení § 257 odst. 3 nového zák. práce. Tak zvaná jiná škoda ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ je způsobena také jednáním pachatele, které je z hlediska stadií vývoje trestného činu přípravou (§ 7 odst. 1 TZ) nebo pokusem (§ 8 odst. 1 TZ).³⁸

3.7 - Škoda na zdraví

Škodou v užším slova smyslu je i škoda na zdraví. Škodu na zdraví však podle mého názoru nelze považovat za znak skutkové podstaty trestného činu (bolestné, ztížení společenského uplatnění, náhradu za ztrátu na výdělku po dobu a po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě, náhradu za ztrátu na důchodu, účelné náklady spojené s léčením, náklady na výživu pozůstalých a přiměřené náklady spojené s pohřbem). Tuto škodu lze ovšem uplatňovat v adhezním řízení, neboť jde o škodu ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. V adhezním řízení lze uplatňovat též další majetkové újmy poškozeného, jsoucí v příčinné souvislosti se spáchaným trestným činem, lze-li náhradu této škody požadovat podle jiných právních předpisů. Tuto další majetkovou škodu, pokud je v příčinné souvislosti se skutkem, který je předmětem projednávání, však hodnotí soud při stanovení stupně nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4 TZ) a poškozený ji může uplatňovat proti obžalovanému v adhezním řízení (Rt 28/1971).

³⁸Jelínek, J. : Poškozený v českém trestním řízení, Karolinum, Praha 1998, s. 24

Kapitola 4 - Právní základ nároku poškozeného

4.1 - Obecně

Právní základ nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem je potřeba hledat v hmotněprávních předpisech, kterými jsou především občanský zákoník, obchodní zákoník a zákoník práce, resp. nový zákoník práce. V praxi se pak často především u běžných majetkových trestných činů, jako jsou např. krádež podle § 247 TZ nebo podvod podle § 250 TZ, argumentuje ustanovením § 228 odst. 1 TR, o něž je opírán právní důvod přisouzené náhrady škody. To je ovšem zcela nesprávný postup. Citované ustanovení trestního řádu má totiž jen procesní, nikoli hmotněprávní charakter, proto z něj nelze vyvozovat jakékoli nároky, včetně nároku na náhradu škody, třebaže škoda byla způsobena trestným činem.³⁹ K tomu jen dodávám, že jsem se v praxi dosud neseťkal s tím, že by soud v odůvodnění rozsudku uvedl hmotněprávní základ nároku.

V dalším výkladu se zaměřím výlučně na shora uvedené právní předpisy, o jejichž ustanovení je nejčastěji opírán základ nároku poškozeného na náhradu škody (dalšími právními předpisy jsou např. zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění apod.).

4.2 - Občanský zákoník

Základním právním předpisem upravujícím odpovědnost za škodu je občanský zákoník, konkrétně § 420 a násl. Tato právní úprava plní vzhledem k postavení občanského zákoníku v systému soukromoprávního řádu funkci obecné (univerzální) úpravy odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo; výjimky tvoří pouze ty případy, kdy určitá zvláštní (speciální) soukromoprávní úprava odpovědnosti za škodu stanoví něco jiného.⁴⁰ Stěžejním je ustanovení § 420 odst. 1 obč. zák., dle kterého každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti (obecná odpovědnost). Toto ustanovení, které představuje jeden z pilířů nejen občanského, nýbrž celého soukromého práva, vymezuje předpoklady obecné odpovědnosti fyzických a právnických osob za škodu. Pojem odpovědnosti za škodu lze podle převažujícího názoru považovat za nepříznivý právní následek předvídaný sankční složkou právní normy a postihující toho, kdo porušil primární právní povinnost. Tento nepříznivý

³⁹Púry, F., : Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu, Trestněprávní revue č. 6/2002, C.H.Beck, Praha 2002, s. 161

⁴⁰Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J., Dvořáková, V., Kanda, A., Kopáč, L., Míkeš, J., Salač, J., Škopová, V. : Občanské právo hmotné, třetí aktualizované a doplněné vydání, svazek II., ASPI, Praha 2002, s. 414

právní následek spočívá v tom, že rušiteli primární povinnosti vzniká následná odpovědnostní právní povinnost, kterou dosud neměl (sekundární povinnost) a která je zaměřena na reparaci a v jejím rámci případně na restituci narušeného právního stavu, případně ve výslovně stanovených případech k poskytnutí satisfakce (zadostiučinění).⁴¹

Občanskoprávní odpovědnost za škodu podle § 420 obč. zák. je dána tehdy, jsou-li splněny tyto podmínky: porušení právní povinnosti, vznik škody, existence příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody a zavinění.⁴² Stejně tak musí být prokázána příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a zaviněním a mezi vznikem škody a zaviněním. Tak například, pokud pachatel úmyslně poškodí jinému automobil tím, že baseballovou pálkou rozbije okna tohoto automobilu a způsobí tím škodu ve výši 10.000,- Kč, spáchá tím trestný čin poškozování cizí věci dle § 257 odst. 1 TZ. V daném případě pachatel porušil právní povinnost stanovenou v § 257 odst. 1 TZ, která mu ukládala povinnost zdržet se určitého jednání (nepoškodit cizí věc), které je specifikováno v tomto ustanovení. Tuto povinnost porušil úmyslným jednáním [§ 4 písm. a) TZ]. Způsobil tím škodu ve výši 10.000,- Kč. V daném případě tedy došlo k zaviněnému (a to úmyslnému) porušení právní povinnosti, v jehož příčinné souvislosti vznikla škoda na cizím majetku ve výši 10.000,- Kč. Právním základem nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem je ustanovení § 420 odst. 1 obč. zák. Trestní zákon tedy stanoví právní povinnost a občanský zákoník říká, co bude následovat v případě, kdy bude tato právní povinnost porušena.

Kromě výše uvedeného občanský zákoník stanoví také povinnost předcházet hrozcím škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí (srov. § 415 obč. zák.), odpovědnost za škodu způsobenou jinému provozní činností (§ 420a obč. zák.), jakož i zvláštní případy odpovědnosti za škodu (§ 421 a násl. obč. zák.).

4.3 - Obchodní zákoník

Náhrada škody je v obchodním zákoníku upravena v § 373 a násl. a v § 757. Tato právní úprava má charakter obecné úpravy náhrady škody v obchodních vztazích. Pokud jde o vzájemný vztah občanského a obchodního zákoníku, platí, že náhrada škody v obchodním zákoníku je ve vztahu k náhradě škody upravené v občanském zákoníku v poměru speciality.

⁴¹Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol. : Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 577-578

⁴²Občanský zákoník zavinění předpokládá, a to ve formě nevědomé nedbalosti. Odpovědnosti za škodu se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil (§ 420 odst. 3 obč. zák.).

Znamená to tedy, že pokud některý právní vztah obchodní zákoník neupravuje, řídí se tento vztah občanským zákoníkem.⁴³

4.4 - Zákoník práce (nový zákoník práce)

Zákoník práce obsahoval v § 170 a násl. komplexní úpravu odpovědnosti za škodu. Totéž platí ohledně nového zákoníku práce, který tuto otázku upravuje jednak v § 248 a násl., jednak v § 365 a násl. V této souvislosti je třeba dodat, že na vztahy upravené zákoníkem práce nešlo aplikovat občanský zákoník. Nešlo jej tedy použít ani v otázkách náhrady škody, a to ani subsidiárně. Podle nového zákoníku práce však již aplikace občanského zákoníku v těchto vztazích připuštěna je. Podle § 2 odst. 1 věty první až třetí nového zák. práce mohou být práva nebo povinnosti v pracovněprávních vztazích upravena odchylně od tohoto zákona, jestliže to tento zákon výslovně nezakazuje nebo z povahy jeho ustanovení nevyplývá, že se od něj není možné odchýlit. Odchýlení není dále možné od úpravy účastníků pracovněprávních vztahů, od ustanovení, která odkazují na použití občanského zákoníku, a není-li v tomto zákoně dále stanoveno jinak, v náhradě škody. Odchýlení není také možné od ustanovení ukládajících povinnost, to však neplatí, jestliže jde o odchýlení ve prospěch zaměstnance. Podle § 4 nového zák. práce se občanský zákoník na pracovněprávní vztahy podle tohoto zákona použije jen tehdy, jestliže to tento zákon výslovně stanoví. Pro otázku náhrady škody je významné např. ustanovení § 329 odst. 1 nového zák. práce, dle kterého se promlčení řídí § 100 odst. 1 a 2 a § 101 obč. zák., či ustanovení § 333 odst. 1 nového zák. práce, dle kterého se počítání času řídí § 122 obč. zák.

4.5 - Prolínání odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku a podle zákoníku práce (nového zákoníku práce)

Podle § 420 odst. 2 obč. zák. je škoda způsobena právnickou osobou nebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.

Nárok na náhradu škody způsobené zaměstnancem třetí osobě zaviněným porušením povinnosti při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi (§ 420 odst. 2 obč. zák.), pokud nejde o exces ze strany zaměstnance, za který by odpovídal výlučně sám, může v adhezním řízení uplatnit pouze zaměstnavatel, který poskytl této třetí osobě odškodnění a u něhož je zaměstnanec (obviněný) v době způsobení škody v pracovním poměru.

⁴³Srov. § 1 odst. 2 obch. zák.

Poškozená třetí osoba může své nároky uplatňovat pouze vůči zaměstnavateli, u něhož byl obviněný v době činu zaměstnancem, nikoliv však v trestním řízení proti tomuto obviněnému (Rt 40/2006). K tomu je ještě nutno dodat, že poškozená organizace a třetí osoba mají v tomto případě práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ.

V případě, že zaměstnanec způsobí trestným činem škodu spoluzaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, je to stejný případ, jako by tuto škodu způsobil třetí osobě. Za škodu tomuto spoluzaměstnanci pachatel neodpovídá, neboť za ni odpovídá jeho zaměstnavatel. Tento spoluzaměstnanec má však práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ. Nárok na náhradu škody může v adhezním řízení požadovat pouze zaměstnavatel, který spoluzaměstnanci škodu nahradil.

Je-li třetí osobou způsobena škoda zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi, má zaměstnanec možnost vymáhat náhradu škody jak po pachateli (podle občanského zákoníku), tak po zaměstnavateli (podle zákoníku práce). Pokud zaměstnavatel nahradí zaměstnanci škodu, přechází na zaměstnavatele právo požadovat po pachateli náhradu škody v adhezním řízení (srov. § 205c zák. práce, resp. § 271 nového zák. práce). Práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ poškozenému zaměstnanci v tomto případě zůstávají (tato práva náleží také jeho zaměstnavateli).

Jestliže dojde u pracovníka organizace k poškození na zdraví nebo ke smrti úrazem při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, odpovídá za škodu tím vzniklou organizace (§ 190 odst. 1 zák. práce). Jestliže však dojde k poškození na zdraví nebo ke smrti pracovníka v nepřímé souvislosti s plněním pracovních úkolů, např. při osobním konfliktu pracovníků v pracovní době, a organizace za škodu neodpovídá podle úpravy obecné odpovědnosti (§ 187 zák. práce), odpovídá za škodu tím vzniklou škůdce podle úpravy občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu; způsobil-li takto škodu obviněný, může poškozený vůči němu uplatnit nárok na její náhradu v adhezním řízení (Rt 71/1978).

Jestliže jeden ze spolupachatelů odpovídá za škodu podle zákoníku práce (§ 172 odst. 1) a druhý podle občanského zákoníku (§ 420 odst. 1), není jejich odpovědnost solidární, ale každý z nich odpovídá samostatně podle míry svého zavinění (Rt 56/1986).

4.6 - Společná odpovědnost za škodu více škůdců

Způsobil-li škodu více škůdců, odpovídají za ni společně a nerozdílně. V odůvodněných případech může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody (§ 438 obč. zák.). Kdo odpovídá za škodu společně a nerozdílně

s jinými, vypořádá se s nimi podle účasti na způsobení vzniklé škody (§ 439 obč. zák.).⁴⁴ Ustanovení § 439 obč. zák. představuje vnitřní úpravu poměru škůdců, která se navenek nedotýká jejich celkové povinnosti ve vztahu vůči poškozenému.⁴⁵ Kdo odpovídá za škodu způsobenou zaviněním jiného, má proti němu postih (§ 440 obč. zák.).⁴⁶

Způsobí-li tedy škodu více obžalovaných a poškozený požaduje náhradu škody způsobené trestným činem po všech obžalovaných, je povinností soudu vypořádat se s návrhem poškozeného ve vztahu ke všem těmto osobám. Musí především zkoumat, zda za škodu odpovídají solidárně, případně zda nepůjde o případ dělené odpovědnosti. Z výroku o náhradě škody pak musí být zřejmé, kdo a v jaké výši je povinen poškozenému škodu nahradit. Významné je rovněž posouzení otázky, zda jde o odpovědnost obžalovaných za škodu podle občanského zákoníku, obchodního zákoníku nebo zákoníku práce (nového zákoníku práce), případně jiného právního předpisu. Podle občanského a obchodního zákoníku je pravidlem solidární odpovědnost více škůdců, zatímco podle zákoníku práce (nového zákoníku práce) jde výlučně o odpovědnost dělenou.

Není tedy možné uložit např. dvěma obžalovaným povinnost nahradit poškozenému škodu společně a nerozdílně, jestliže jeden z nich odpovídá za škodu podle občanského zákoníku, zatímco druhý podle zákoníku práce (nového zákoníku práce). Jestliže soud odsuzuje obžalované pro trestný čin, kterým způsobili škodu společným jednáním podle § 9 odst. 2 TZ, zpravidla zaváže obžalované nahradit tuto škodu společně a nerozdílně podle § 438 odst. 1 obč. zák. Solidární odpovědnost k náhradě škody založená rozhodnutím soudu je výhodnější z hlediska ochrany práv poškozeného. Dělená odpovědnost k náhradě škody podle § 438 odst. 2 obč. zák. je výjimkou z obecného pravidla způsobu náhrady škody a musí vyplývat ze zvláštních okolností konkrétního případu. Rozhodnutí ve smyslu § 438 odst. 2 obč. zák. musí soud náležitě odůvodnit (Rt 25/1993, II.).

V této souvislosti je potřeba ještě podotknout, že pokud např. za škodu odpovídají dvě osoby a v trestním řízení je souzena pouze jedna z nich, přičemž soud této osobě uloží povinnost k náhradě škody, je možné, aby poškozený vymáhal tuto náhradu škody také po druhém škůdci v občanskoprávním řízení. V tomto případě je však nezbytné, aby občanskoprávní soud byl poškozeným o této skutečnosti vyrozuměn, neboť je nutné, aby

⁴⁴V obchodních vztazích platí, že je-li k náhradě škody zavázáno několik osob, jsou tyto osoby povinny škodu nahradit společně a nerozdílně a mezi sebou se vypořádají podle rozsahu své odpovědnosti (§ 383 obch. zák.). Dle § 179 odst. 5 zák. práce, odpovídá-li zaměstnavateli za škodu několik zaměstnanců, je každý z nich povinen hradit poměrnou část škody podle míry svého zavinění; obdobně také § 257 odst. 5 nového zák. práce.

⁴⁵Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.3.2002, sp.zn. 25 Cdo 845/2000

⁴⁶Srov. § 172 a 205c zák. práce, resp. § 250 a 271 nového zák. práce.

v rozsudku ukládajícím povinnost k zaplacení náhrady škody bylo výslovně uvedeno, že žalovaný (druhý škůdce) je povinen žalovanou částku žalobci uhradit společně a nerozdílně s dalším škůdcem, kterému byla tato povinnost uložena na základě trestního rozsudku. Totéž ovšem podle mého názoru platí i v případě, kdy je ve vztahu k žalovanému vydán v občanskoprávním řízení pravomocný rozsudek ukládající mu povinnost k náhradě škody, za kterou odpovídá společně a nerozdílně s obviněným. V tomto případě je nutné, aby trestní soud v rozsudku uvedl, že obviněný je povinen nahradit poškozenému škodu společně a nerozdílně s dalším škůdcem, kterému byla tato povinnost uložena na základě rozsudku v občanskoprávním řízení.

Dle § 438 odst. 1 obč. zák., způsobi-li škodu více škůdců, odpovídají za ni společně a nerozdílně. Z hlediska odpovědnosti za škodu více osob je tedy rozhodující, že vznik škody způsobilo více osob, nikoli, že se tak stalo společným jednáním těchto osob. Povinnost k náhradě škody nelze uložit tomu obžalovanému, proti kterému poškozený neuplatnil návrh podle § 43 odst. 3 TŘ, a to ani tehdy, když se jako spoluobžalovaný na vzniku škody podílel (Rt 45/1993, II.).

Za škodu mohou být odpovědni nejen spolupachatelé trestného činu, ale také účastníci trestného činu. Za škodu odpovídá i účastník trestného činu, pokud je jeho trestné jednání v příčinné souvislosti se vznikem škody. Odpovídá-li za vznik majetkové škody více pachatelů (včetně účastníků), soud jim zpravidla (za splnění dalších zákonných podmínek) uloží povinnost nahradit škodu společně a nerozdílně (§ 438 odst. 1 obč. zák.). Pouze v odůvodněných případech, které jsou výjimkou z tohoto obecného pravidla, může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody (§ 438 odst. 2 obč. zák.). V takovém případě musí být v rozhodnutí soudu důvod odchylky od zmíněného obecného pravidla náležitě odůvodněn (Rt 58/2006, I., II.).

Společná odpovědnost vzniká nejen tam, kde na straně škůdců jde o úmyslné spoluzavinění či spoluzavinění z nedbalosti, nýbrž i tam, kde u jednoho škůdce půjde o úmyslné způsobení škody a u druhého o způsobení škody z nedbalosti. V takovýchto případech bude soud při rozvrhu rozsahu škody podle § 438 odst. 1 obč. zák. přihlížet k tomu, který ze škůdců jednal úmyslně a který z vědomé nebo nevědomé nedbalosti, v rámci toho pak ke stupni jednotlivé formy zavinění, aby ve svém rozhodnutí mohl co nejspravedlivěji a z hlediska výchovného co nejúčinněji určit podíly připadající na jednotlivé škůdce. Při tomto způsobu rozvrhu škody mezi škůdce nelze vyloučit ani případy, kdy např. nedbalost jednoho ze škůdců bude takové míry a povahy, že vzhledem k závažnosti a intenzitě míry a povahy zavinění ostatních škůdců nedojde při rozvrhu škody vůbec výrazu (Rt III/1967).

Je třeba ještě zdůraznit, že i soud rozhodující o náhradě škody v trestním řízení musí při rozvrhu škody podle § 438 odst. 1 obč. zák. přihlížet k podílům všech škůdců, kteří se nějakým způsobem na způsobení vzniklé škody účastnili, bez ohledu na to, zda někteří z nich z těch či oněch důvodů nejsou trestně stíháni.

4.7 - Spoluzavinění poškozeného

Byla-li škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně; byla-li škoda způsobena výlučně jeho zaviněním, nese ji sám (§ 441 obč. zák.).⁴⁷ Soud proto i v trestním řízení musí pečlivě zjišťovat všechny okolnosti umožňující stanovení povahy a míry zavinění poškozeného a při rozhodování k nim přihlížet. V soudní praxi se vyskytují poměrně často případy, kdy na způsobení škody má účast též poškozený. Podle výsledků průzkumu soudy přihlížejí k zavinění poškozeného zpravidla při postihu trestných činů spáchaných z nedbalosti. Ustanovení § 441 obč. zák. o zavinění poškozeného nevyklučuje možnost spoluzavinění poškozeného ani při škodě způsobené úmyslně. V takových případech bude však soud přihlížet zpravidla pouze k úmyslnému zavinění poškozeného. Pokud jde o způsobení škody úmyslnými trestnými činy ublížení na zdraví, může se ke spoluzavinění poškozeného přihlížet v případech, kdy poškozený trestný čin vyprovokoval, nebo tam, kde k spáchání trestného činu došlo za situace, kdy pachatel odvracel útok, aniž byly splněny podmínky nutné obrany ve smyslu § 13 TZ. Častější jsou případy, kdy obviněný způsobil škodu úmyslně, avšak poškozený ji spoluzavinil z nedbalosti. V těchto případech bude zpravidla nedbalost poškozeného v poměru k úmyslnému zavinění škůdce tak nepatrná, že k ní nebude možno přihlížet (Rt III/1967).

Ani při úmyslném zavinění škůdce nelze vylučovat poměrné snížení náhrady škody v důsledku zavinění poškozeného. Tyto případy budou však zcela výjimečné a budou přicházet v úvahu zpravidla jen při úmyslném zavinění poškozeného. V případech, kdy škůdce způsobil škodu úmyslně a poškozený ji spoluzavinil z nedbalosti, bude zpravidla nedbalost poškozeného v poměru k úmyslnému zavinění škůdce tak nepatrná, že poměrné snížení náhrady škody v důsledku zavinění poškozeného nebude přicházet v úvahu (Rt 9/1977).

⁴⁷Srov. §§ 376, 382 a 384 obč. zák., §§ 172 odst. 2, 179 odst. 4 a 205a zák. práce, resp. §§ 250 odst. 2, 257 odst. 4 a 270 nového zák. práce.

4.8 - Způsob a rozsah náhrady škody

Podle § 442 odst. 1 obč. zák. se hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). Dle odst. 2 téhož ustanovení se škoda hradí v penězích; požádá-li však o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda uvedením do předešlého stavu. Nepostačí tedy pouze souhlas poškozeného. Poškozený o to musí výslovně požádat, přičemž náhrada škody tímto způsobem musí být nejen možná, ale také účelná; obě podmínky tak musí být splněny kumulativně.

Byla-li škoda způsobena úmyslným trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že je možno právo na náhradu škody uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu nabyt, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají. Dokud není právo na náhradu škody uspokojeno, nesmí dlužník s takovými věcmi v rozhodnutí uvedenými nakládat (§ 442 odst. 3 obč. zák.).

V tomto ustanovení je upraven výjimečný způsob uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody, který se v praxi prakticky nevyužívá. Domnívám se, že podle tohoto ustanovení je možné postupovat nejen v občanskoprávním řízení, ale také v řízení trestním v rámci adhezního řízení. Předpokladem aplikace tohoto ustanovení je jednak spáchání úmyslného trestného činu, kterým byla způsobena majetková škoda, jednak majetkový prospěch škůdce. Přestože v tomto ustanovení není výslovně uvedeno, že je lze aplikovat pouze na návrh poškozeného (jako je tomu v § 442 odst. 2 věta za středníkem obč. zák.), jsem toho názoru, že aplikace tohoto ustanovení není bez návrhu poškozeného možná. Pokud totiž není navrhováno jinak, je dle mého názoru soud povinen přiznat náhradu škody v penězích. Jiný postup by se mohl dostat do rozporu se zájmy poškozeného, neboť aplikace § 442 odst. 3 obč. zák. bez návrhu poškozeného (či dokonce proti jeho vůli) by mohla být v konkrétním případě výhodnější pro škůdce, než pro poškozeného.

Zákaz dispozice s tímto majetkem je účinný ode dne nabytí právní moci rozsudku, kterým je vysloven zákaz dispozice s konkrétními věcmi, a to až do doby úplného uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody. Pro úplnost ještě dodávám, že náhrada škody na zdraví se hradí vždy v penězích; aplikace § 442 odst. 2 věta za středníkem obč. zák., event. dle § 442 odst. 3 obč. zák. tak v tomto případě nepřichází v úvahu.

Požádá-li poškozený, aby bylo postupováno dle § 442 odst. 2 věta za středníkem obč. zák., event. dle § 442 odst. 3 obč. zák., může vzniknout mezi poškozeným a škůdcem spor o splnění podmínek uvedených v těchto ustanoveních. V takovém případě by soud měl zhodnotit, zdali lze prokázat splnění podmínek pro aplikaci těchto ustanovení v rámci

adhezního řízení, aniž by to přesáhlo potřeby trestního řízení a narušilo základní zásady trestního řízení (zejména zásadu rychlosti řízení). V návaznosti na to by soud buď měl připustit dokazování o těchto otázkách anebo odkázat poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Posledně uvedený postup by však měl představovat výjimku a nikoliv pravidlo. Soudy totiž často v mnohem banálnějších případech odkazují poškozené se svými nároky na náhradu škody, což je dle mého názoru praxe velmi nežádoucí. Soudy si prostě zjednodušují svou práci, aniž by důsledně postupovaly podle trestního řádu.

Ještě je třeba dodat, že pokud poškozený požaduje nárok na náhradu škody ohledně věci, která mu byla odcizena a tato věc je následně poškozenému vrácena postupem dle § 80 odst. 1 TŘ, je potřeba nárok na náhradu škody snížit o výši hodnoty této věci, a to i když si poškozený tuto věc dosud nepřevzal.

Způsob a rozsah náhrady škody v obchodních vztazích je upraven v § 378 obch. zák., podle kterého se škoda nahrazuje v penězích; jestliže však o to oprávněná strana požádá a je-li to možné a obvyklé, nahrazuje se škoda uvedením v předešlý stav. Nestanoví-li obchodní zákoník jinak, nahrazuje se skutečná škoda a ušlý zisk. Nenahrazuje se škoda, jež převyšuje škodu, kterou v době vzniku závazkového vztahu povinná strana jako možný důsledek porušení své povinnosti předvíдалa nebo kterou bylo možno předvídat s přihlédnutím ke skutečnostem, jež v uvedené době povinná strana znala nebo měla znát při obvyklé péči (§ 379 obch. zák.).⁴⁶

Pro rozsah náhrady škody v pracovněprávních vztazích platí ustanovení § 257 a násl. nového zák. práce. Zaměstnanec, který odpovídá za škodu podle § 250 nového zák. práce je povinen nahradit zaměstnavateli skutečnou škodu, a to v penězích, jestliže neodčiní škodu uvedením v předešlý stav. Výše požadované náhrady škody způsobené z nedbalosti nesmí přesáhnout u jednotlivého zaměstnance částku rovnající se čtyřapůlnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu. Toto omezení neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně, v opilosti, nebo po zneužití jiných návykových látek. Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může zaměstnavatel požadovat, kromě částky uvedené v předchozí větě, i náhradu ušlého zisku.⁴⁹

⁴⁶Srov. také §§ 380 a 381 obch. zák.

⁴⁹Srov. formulaci § 179 odst. 3 zák. práce, ve které jsou použita slova „jiná škoda“ místo slov „ušlý zisk“.

4.9 - Určení výše škody

Zjistit výši skutečné škody způsobené trestným činem má v trestním řízení nepochybně dva cíle: prvním je jistě určení správné právní kvalifikace trestného činu, když výše způsobené škody má v mnoha případech na ni rozhodující vliv (§ 89 odst. 11 TZ), druhým – a tu bychom rádi řekli, že rovnocenným důvodem – je i správné rozhodnutí o nároku na náhradu škody poškozenému (§ 43 odst. 3 TR), který se k trestnímu řízení s tímto svým nárokem připojil (adhezní řízení).⁵⁰

Podle § 89 odst. 12 TZ se při stanovení výše škody vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a místě činu obvykle prodává. Nelze-li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení v předešlý stav. Jestliže pro stanovení výše škody způsobené trestným činem je rozhodná cena, za kterou se věc, která byla předmětem útoku v době a místě činu obvykle prodává (§ 89 odst. 12 TZ), pak v případě, že prodej takové věci je jako zdanitelné plnění zatížen daní z přidané hodnoty, je obvyklou cenou cena, za kterou věc kupuje konečný spotřebitel, tj. cena včetně daně z přidané hodnoty (Rt 25/2004). Při škodě způsobené na starších, už použitých a částečně opotřebovaných věcech postupují soudy správně, když zjišťují obecnou cenu, kterou měly tyto věci v době poškození, a když se nespokojují s účtovní hodnotou, v níž byly předměty vedeny podle inventarizačních předpisů (Rc 27/1977).

Škodou, která byla na cizím majetku způsobena neoprávněným užíváním cizí věci, není bez dalšího hodnota této věci, ale jen to, o co se cizí majetek v důsledku jejího neoprávněného užívání zmenšil, např. snížením hodnoty neoprávněně užívané cizí věci (Rt 43/1997, I.). Při neoprávněném užívání cizího motorového vozidla je touto škodou nejen amortizace vozidla a spotřebované pohonné hmoty, ale také náklady na opravu vozidla (v případě jeho poškození), náklady na vyhledání vozidla či na jeho přepravu zpět z místa, kde se pachatel vozidla zmocnil apod. Úmysl pachatele trestného činu neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst. 1, alinei druhé, TZ se musí vztahovat i na způsobení škody nikoli malé, neboť jde o formální znak základní skutkové podstaty tohoto trestného činu. O tuto formu zavinění zpravidla nepůjde, pokud škoda při neoprávněném užívání cizího motorového vozidla byla způsobena dopravní nehodou (Rt 27/1999). Značnou škodu, kterou však pachatel způsobí jednáním uvedeným v § 249 odst. 2 TZ (např. nehoda vozidla, které pachatel neoprávněně

⁵⁰Friml, K. : Vyjádření České advokátní komory k návrhu stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky k otázce výkladu ust. § 89 odst. 12 tr. zák. v případech určování výše způsobené škody při částečném poškození větších funkčních celků, Bulletin advokacie č. 5/2006, Česká advokátní komora, Praha 2006, s. 60

užívá), nemusí zavinit úmyslně. K trestní odpovědnosti pachatele postačí vzhledem k § 6 písm. a) TZ způsobení značné škody z nedbalosti.

Při určení výše škody na věci se vychází z ceny v době poškození (§ 443 obč. zák.). Tento postup platí také pro obchodně právní vztahy.⁵¹ Ustanovení § 89 odst. 12 TZ je koncipováno tak, že vyjadřuje celkem tři kritéria pro stanovení výše škody. Těmito kritérii jsou: cena, za kterou se věc v době a místě činu obvykle prodává, účelně vynaložené náklady na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo účelně vynaložené náklady na uvedení v předešlý stav. Vzájemný vztah těchto kritérií není takový, že by šlo o alternativy, z nichž by si orgány činné v trestním řízení mohly podle volného uvážení zvolit tu, kterou použijí. Mezi uvedenými kritérii je určitá hierarchie, která vyjadřuje, že primárním hlediskem je hledisko ceny, za kterou se věc v době a místě činu obvykle prodává, a že teprve v případě, kdy výši škody není možné zjistit podle tohoto hlediska, je použitelné některé z dalších dvou hledisek, to znamená hledisko účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo hledisko účelně vynaložených nákladů na uvedení v předešlý stav (Rt 39/2002).

Při zjišťování výše škody je nutno vycházet vždy ze škody skutečné, tj. z částky představující majetkovou hodnotu, o kterou byl trestným činem majetek poškozeného zkrácen. Výše škody se stanoví podle ceny předmětu v době, kdy škoda vznikla (§ 443 obč. zák.); při odcizení věcí starších a již použitých se přihlíží k okolnostem snižujícím jejich hodnotu (Rt 33/1967, II.). V případech, v nichž došlo ke vzniku škody odcizením, poškozením, zničením apod. věcí starších a opotřebovaných, je třeba vždy přihlížet ke stáří, opotřebování, používání věci apod. (Rt III/1967, s. 31). Lze-li zjistit cenu věci, jež byla předmětem zpronevěry, za kterou se v době a místě činu v cizině obvykle prodává, je tato cena rozhodná pro výši škody způsobené tímto trestným činem.⁵²

Došlo-li podvodným vylákáním peněz od poškozeného již k dokonání trestného činu podvodu podle § 250 TZ, pak je způsobenou škodou celá tato peněžitá částka, bez ohledu na to, zda pachatel později poškozenému vylákané peníze (nebo jejich část) vrátí. Vrácení peněz je třeba považovat jen za náhradu způsobené škody nebo její části, což může mít význam při rozhodování o trestu a náhradě škody (Rt 32/2004, II.).

Podle ustanovení § 89 odst. 12 TZ se při stanovení výše škody zásadně vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodává. Nelze-

⁵¹Dle § 180 zák. práce se při určení výše škody na věci vychází z ceny v době poškození. Dle § 272 nového zák. práce se při určení výše škody na věci vychází z ceny v době poškození nebo ztráty.

⁵²Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8.10.2003, sp.zn. 3 To 61/2003, č. 410/2004 Sbírky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

li takto výši škody zjistit, vychází se z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo uvedení v předešlý stav. Pokud soudy za škodu považovaly cenu věci, jak byla sjednána v kupní smlouvě mezi prodávajícím a kupujícím šlo o postup, jímž se soudy od ustanovení § 89 odst. 12 TZ odchýlily.⁵³

Výše způsobené škody je významná nejen z hlediska právní kvalifikace, ale také z hlediska stupně nebezpečnosti činu pro společnost, neboť dle § 3 odst. 4 TZ je stupeň činu nebezpečnosti pro společnost určován mj. také následky činu. V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat také podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem [§ 89 odst. 1 písm. e) TŘ]. Výši škody nelze v adhezním řízení určit volnou úvahou. Takto však lze na rozdíl od trestního řízení postupovat v občanském soudním řízení, neboť dle § 136 o.s.ř. může soud určit výši škody podle své úvahy, lze-li výši této škody zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec. V trestním řízení platí, že jestliže není možno zjistit přesnou výši škody, musí se zjistit alespoň její minimální výše, přičemž se tato minimální výše musí opírat o provedené důkazy stejně jako jiná okolnost (srov. Rt 53/1958) a nelze ji určit odhadem. V rozsudku musí být minimální výše škody určena číselně a není možno ji určit jen slovním opisem, např. že vznikla škoda v zanedbatelné výši apod. (Rt 42/1979). K tomu jen dodávám, že není-li výše škody spolehlivě zjištěna, je potřeba poškozeného se spornou částí náhrady škody odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Orgány činné v trestním řízení jsou tedy povinny zjistit nejen škodu, která je znakem skutkové podstaty trestného činu, ale také jinou majetkovou škodu, kterou obviněný způsobil trestným činem. Škoda, která je znakem skutkové podstaty trestného činu je významná zejména z důvodu stanovení právní kvalifikace skutku. Tedy, řádné zjištění výše škody je významné pro správné rozhodnutí o vině obviněného. Jiná majetková škoda (stejně tak jako škoda, která je znakem skutkové podstaty trestného činu) je pak významná jak z hlediska nároku poškozeného na náhradu škody, tak také z hlediska hodnocení stupně nebezpečnosti činu obviněného pro společnost. Každopádně jsem toho názoru, že poškozený by neměl být při zjišťování výše škody pasivní. Měl by se na procesu zjišťování rozsahu škody aktivně účastnit, a to již ve stadiu přípravného řízení.

Ustanovení § 89 odst. 11 TZ vymezuje hranice výše škod, když definuje co do výše škodu nikoli nepatrnou (nejméně 5.000,- Kč), škodu nikoli malou (nejméně 25.000,- Kč), větší škodu (nejméně 50.000,- Kč), značnou škodu (nejméně 500.000,- Kč) a škodu velkého rozsa-

⁵³Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.10.2003, sp.zn. 7 Tdo 1174/2003, ASPI č. 28016

hu (nejméně 5.000.000,- Kč).⁵⁴ Kromě těchto pojmů používá trestní zákon i jiné obdobné pojmy, jako např. „větší rozsah“ či „značná újma“. Tyto pojmy však nelze zaměňovat s pojmy „větší škoda“ či „značná škoda“. Tam, kde v konkrétním případě lze obsah a rozsah pojmu vyjádřit v penězích a při určení rozsahu a obsahu pojmu nehrají větší roli jiné okolnosti, praxe se řídí hledisky uvedenými v § 89 odst. 11 TZ týkajícími se pojmu „škoda“.⁵⁵

Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení a v řízení před soudem předseda senátu znalce (§ 105 odst. 1 věta první a druhá TR). Od 1.1.2002 tak již není potřeba pro stanovení výše škody primárně přibírat znalce za účelem vypracování znaleckého posudku. Znalec bude přibrán až tehdy, bude-li stanovení výše škody v konkrétním případě složité, resp. nebude-li pro složitost posuzované otázky postačovat odborné vyjádření.

V praxi však orgány činné v trestním řízení v mnoha případech i nadále přibírají pro stanovení výše škody znalce, aniž by to vyžadovala složitost konkrétního případu. A naopak, nepřibírají znalce tam, kde to zjevně potřebné je a kde to vyžaduje zákon. Svůj postup navíc formálně nikterak nezduvodňují. Mimo protokol tento postup zpravidla zdůvodňují nižšími náklady na vypracování odborného vyjádření.

Výši škody je potřeba stanovit přesně, nikoli přibližně. Z odborného vyjádření, resp. ze znaleckého posudku musí rovněž vyplývat způsob stanovení výše škody, a to tak, aby o výši škody nebyly důvodné pochybnosti. Totéž platí v případě, je-li škoda vyčíslena přímo poškozeným. Pokud nikdo výši takto stanovené škody nezpochybňuje, je dle mého názoru možné se spokojit s vyčíslením provedeným poškozeným, a to zejména v jednoduchých případech. Takový postup je totiž v souladu se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení.⁵⁶

⁵⁴Až do 31.12.2001 platilo, že škoda jako znak skutkové podstaty trestného činu byla určena jako násobek minimální měsíční mzdy stanovené nařízením vlády. V podstatě to znamenalo, že vláda jako součást výkonné a nikoli zákonodárné moci mohla nepřímou rozhodovat o vině pachatelů, což byl stav jistě velmi nežádoucí a dle mého názoru za hranici ústavnosti a v rozporu s principem nullum crimen sine lege. Jak výstižně uvádí Jelínek, vyjádření rozsahu majetkové škody určitou přesnou peněžitou částkou přímo v zákoně, jako znak skutkové podstaty trestného činu, s naprostou důsledností respektuje zásadu nullum crimen sine lege, na které jsou založeny základy trestní odpovědnosti (Jelínek, J. : Majetková škoda v československém trestním právu, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, sv.č. 36/4, Praha 1990, s. 50). Problematikou dopadu změny § 89 odst. 11 TZ v souvislosti se zejména majetkovými trestnými činy spáchanými do 31.12.2001 se zabývá výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 5/2002 ze dne 20.2.2002.

⁵⁵Jelínek, J., Sovák, Z. : Trestní zákon a trestní řád, Linde, Praha 2004, vyd. 20, s. 104

⁵⁶V této souvislosti však odkazuji na judikát, dle kterého výše způsobené škody je skutečností důležitou pro trestní řízení, k jejímuž objasnění je třeba odborných znalostí, a proto je potřebné vyžadovat postupem podle

Vyjádření poškozeného, že nárok na náhradu škody uplatňuje ve výši, která bude vyčíslena znalcem, nebo že se připojuje k trestnímu řízení ve smyslu § 43 TŘ, nelze považovat za řádné uplatnění nároku na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ (Rt 49/2003, I.).

Neodůvodňují-li zvláštní okolnosti vyšší nebo nižší cenu směnky podle hledisek uvedených v ustanovení § 89 odst. 12 TZ, pak se při určování výše škody způsobené trestným činem krádeže, jehož předmětem byla cizí směnka, vychází z jmenovité hodnoty, na kterou je směnka vystavena (Rt 31/2005, I.).

Škoda jako zákonný znak zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 2, resp. 3 TZ představuje rozdíl mezi částkou, kterou byla uspokojena pohledávka zvýhodněného věřitele, a částkou, která by tomuto věřiteli náležela při poměrném a rovnoměrném vypořádání v konkursu, protože právě tento rozdíl představuje částku, o niž byli ostatní věřitelé poškozeni (Rt 6/2005, III.).

Při zjišťování výše škody způsobené podvodným prodejem bytu (např. zamlčením podstatných skutečností vztahujících se k jeho stavu) v situaci, kdy pachatel měl skutečně v úmyslu převést byt na poškozeného, je třeba vycházet z rozdílu mezi sjednanou cenou této nemovitosti a její cenou stanovenou podle kritérií uvedených v § 89 odst. 12 TZ, za kterou se nemovitost s ohledem na její právní i faktický stav v době a místě činu obvykle prodává (Rt 36/2006, III.).

Jestliže pachatel odcizil trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 TZ počítač s určitým programovým vybavením (tzv. software), je součástí škody způsobené tímto trestným činem i cena programového vybavení, za kterou se v době a v místě činu prodává (§ 89 odst. 12 TZ), třebaže poškozený obdržel odcizené programové vybavení od jeho dodavatele zdarma, resp. za odcizené programové vybavení získal bezplatně nové (Rt 53/2005).

4.10 - Příklad z praxe č. 2

Na tomto příkladu bych chtěl demonstrovat, jak závažné důsledky může mít nesprávné zjištění výše majetkové škody způsobené trestným činem na právní kvalifikaci skutku a výši trestní sazby. Zastupoval jsem jako zmocněnec poškozeného klientku, které vznikla škoda v souvislosti s loupežným přepadením zastavárny. Loupežného přepadení se dle obžaloby měly dopustit tři osoby. Poškozená při výslechu v přípravném řízení uvedla, že jí byly

§ 105 odst. 1 TŘ odborné vyjádření znalce z oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady a pouhé vyčíslení výše způsobené škody samotným poškozeným není postačující (usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.11.2003, sp.zn. 7 Tdo 1245/2003, ASPI č. 28015). Právní větu tohoto judikátu bych upravil tak, že za slovo „není“ bych doplnil slovo „zpravidla“.

odcizeny movité věci v celkové hodnotě 300.184,- Kč. Poškozená však již při tomto výsledku uvedla, že tato částka nepředstavuje skutečnou výši škody, ale souhrn částek, které byly vyplaceny zákazníkům v souvislosti s uzavíráním zástavních smluv (zákazníkům byly vyplaceny částky ve výši cca jedné třetiny skutečné hodnoty zastavených věcí).⁵⁷ Poškozená dále uvedla, že vzhledem k této skutečnosti je skutečná výše škody mnohem vyšší s tím, že tato výše bude upřesněna. Poškozená následně (před zahájením dokazování u hlavního líčení) podrobně vyčíslila a zdůvodnila skutečnou výši škody, která jí vznikla trestným činem, jakož i ušlý zisk. Po tomto upřesnění jen skutečná škoda přesahovala částku 500.000,- Kč. Poškozená se připojila k trestnímu řízení s nárokem v celkové částce přesahující 900.000,- Kč, přičemž v této částce byla zahrnuta nejen skutečná škoda, ale také ušlý zisk. Poškozená požadovala rovněž úrok z prodlení z této částky, a to v zákonem stanovené výši.

Soud prvního stupně uznal vinnými ze spáchání trestného činu loupeže dva ze tří obžalovaných (oběma uložil trest odnětí svobody v délce trvání 4 roků nepodmíněně se zařazením do věznice s ostrahou); třetího obžaloby zprostil dle § 226 písm. c) TŘ. Soud prvního stupně dále uložil prvním dvěma obžalovaným povinnost nahradit poškozené škodu ve výši 300.184,- Kč.⁵⁸ Se zbytkem nároků na náhradu škody poškozenou odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 2 TŘ.

Proti rozsudku si podali odvolání první dva obžalovaní, kteří byli uznáni vinnými ze spáchání trestného činu loupeže, a to proti výrokům o vině, trestu i náhradě škody. Státní zástupce si podal odvolání pouze proti zprošřujícímu výroku ohledně třetího obžalovaného, a to v neprospěch tohoto obžalovaného. Poškozená si podala odvolání proti výroku o náhradě škody.

Poškozená ve svém odvolání mj. uvedla, že soudu prvního stupně dostatečným způsobem doložila, proč požaduje náhradu škody právě v požadované výši. Dále uvedla, že soud prvního stupně měl jednoznačně zjistit výši škody na věcech, které byly při loupežném přepadení odcizeny. Jednoznačné určení hodnoty odcizených věcí je totiž rozhodující nejen pro správné rozhodnutí o nároku poškozené na náhradu škody, ale zejména z hlediska právní kvalifikace skutku uvedeného v usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. v obžalobě (navíc je třeba podotknout, že tyto skutečnosti poškozená tvrdila již před konáním hlavního líčení).

⁵⁷V této souvislosti poukazují na usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.9.2006, sp.zn. 11 Tdo 1031/2006, dle kterého pro stanovení výše škody na movitých věcech, které byly odevzdány jako předmět zástavy a které byly poté ze zastavárny odcizeny (např. pachatelem trestného činu loupeže), jsou rozhodující kritéria uvedená v § 89 odst. 12 TZ, a nikoliv cena těchto zastavených věcí uvedená v zástavní smlouvě.

⁵⁸Soud prvního stupně výši této náhrady škody odůvodnil velmi stručně, když uvedl v podstatě pouze to, že „tato škoda je reálná a má podklady ve spise“.

Poškozená předložila soudu prvního stupně rovněž znalecké posudky, které se vyjadřovaly k hodnotě odcizených věcí. Dále soudu předložila svůj vlastní seznam dalších odcizených věcí s uvedením hodnoty těchto věcí s tím, že pokud by měl soud pochybnosti o správném stanovení hodnoty těchto odcizených věcí, nechť nechá vypracovat odborné vyjádření (event. znalecký posudek), ve kterém bude provedeno odborné ohodnocení ceny odcizených věcí. Soud prvního stupně se však v odůvodnění rozsudku s touto skutečností nijak nevypořádal. Nevypořádal se ani s tím, proč neprovedl důkazy, které navrhovala provést poškozená (zejména odborné vyjádření, event. znalecký posudek). Dále soudu prvního stupně vytkla, že jí nepřiznal úroky z prodlení, ačkoliv je výslovně požadovala.

Odvolací soud na základě podaných odvolání rozhodl jednak usnesením, jednak rozsudkem. Na základě usnesení rozhodl z podnětu odvolání okresního státního zástupce a poškozené tak, že podle § 257 odst. 1 písm. a) TŘ za použití § 222 odst. 1 TŘ zrušil napadený rozsudek ve zprošťující části ohledně třetího obžalovaného, přičemž jeho trestní věc předložil k rozhodnutí o příslušnosti vrchnímu soudu. Odvolací soud své rozhodnutí v části týkající se výroku o náhradě škody zdůvodnil mj. tak, že vytkl soudu prvního stupně fakt, že se nedůsledně zabýval výší způsobené škody. Podotkl, že poškozená ve své výpovědi již v přípravném řízení hovořila o předběžné škodě s tím, že se připojuje k trestnímu stíhání s nárokem na náhradu škody, kterou vyčíslí do soudního projednání a uvedla, jakým způsobem byl zjištěn rozsah způsobené škody. Dále odvolací soud konstatoval, že v celkovém součtu hodnota odcizených věcí představuje částku nejméně 500.000,- Kč, přičemž značnou škodou se ve smyslu § 89 odst. 11 TZ rozumí škoda dosahující částky nejméně 500.000,- Kč. Soud dále uvedl, že zjištění výše škody v projednávané věci má tedy zásadní význam pro právní posouzení skutku. Třetí obžalovaný je tak důvodně podezřelý ze spáchání trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ, k jehož projednání je však jako soud prvního stupně příslušný krajský soud a nikoliv soud okresní, který danou věc projednal a rozhodl. Vytkl soudu prvního stupně také to, že nepostupoval dle § 222 odst. 1 TŘ, tedy, že nepředložil věc k rozhodnutí o příslušnosti nadřízenému soudu. Toto pochybení tedy musel napravit odvolací soud. V návaznosti na toto rozhodnutí vrchní soud usnesením rozhodl tak, že dle § 24 odst. 1 TŘ je příslušným k projednání trestní věci třetího obžalovaného krajský soud.

A nyní k nejpodstatnějšímu konstatování odvolacího soudu. Jak jsem již uvedl výše, odvolací soud rozhodl kromě již zmíněného usnesení, také rozsudkem. Na základě rozsudku z podnětu odvolání prvního obžalovaného soud tomuto obžalovanému při nezměněném výroku o vině uložil trest odnětí svobody v délce trvání tří roků se zařazením do věznice

s ostrahou. Odvolání druhého obžalovaného odvolací soud zamítl. Co z toho vyplývá? Vzhledem k tomu, že si státní zástupce nepodal odvolání ve vztahu k prvním dvěma obžalovaným (které by muselo být v neprospěch obou obžalovaných), je celá věc ve vztahu k těmto obžalovaným pravomocně ukončena.

Tedy, těmto obžalovaným byl uložen trest odnětí svobody v délce trvání tří, resp. čtyř roků nepodmíněně, ačkoliv, kdyby soud prvního stupně správně postupoval, resp. kdyby státní zástupce podal odvolání v neprospěch obou obžalovaných, dostali by se do sazby pět až dvanáct let. Nyní se s tím ovšem již nedá nic dělat. Odvolací soud k tomu uvedl následující: „*V součtu hodnota odcizených věcí představuje částku nejméně 500.000,- Kč, tedy hranici značné škody, což v daném případě znamená, že jednání obžalovaných mohlo být posouzeno jako trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ, tedy, že činem způsobili značnou škodu. Jelikož však bylo podáno odvolání pouze ze strany (prvních dvou – pozn. aut.) obžalovaných, s ohledem na zákaz reformace in peius nebylo možno postupovat v jejich neprospěch, a proto odvolací soud akceptoval právní kvalifikaci užitou soudem prvního stupně, tedy, že naplnili zákonné znaky trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 TZ.... Pokud se jedná o výrok o náhradě škody, je třeba uvést, že tento výrok musí odpovídat výši škody vyčíslené ve výroku o vině. V projednávané věci pak byli první dva obžalovaní uznáni vinnými ze způsobení škody 300.184,- Kč a v tomto rozsahu byli též oba obžalovaní zavázáni zaplatit způsobenou škodu poškozené, přičemž ve zbytku byla tato poškozená odkázána podle § 229 odst. 2 TŘ na řízení ve věcech občanskoprávních. Uvedený výrok tudíž zůstal nedotčen, přičemž o odvolání poškozené bylo rozhodnuto samostatně v souvislosti s rozhodováním v trestní věci třetího obžalovaného.*“⁵⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že díky pochybení soudu prvního stupně byla prvním dvěma obžalovaným uložena povinnost k náhradě škody pouze ve výši 300.184,- Kč, ačkoliv skutečná škoda přesahovala částku 500.000,- Kč. Tedy, díky pochybení soudu prvního stupně se bude muset poškozená domáhat po prvních dvou obžalovaných občanskoprávní cestou jednak zbývající části náhrady škody, jednak úroků z prodlení, což jí všechno bude stát spoustu času a peněz. O prostředcích vynaložených daňovými poplatníky nemá smysl se zabývat. Na celé věci je alespoň z mého pohledu závažnější především to, že se jedná o zcela zásadní pochybení jak soudu prvního stupně, tak státního zástupce. Poškozená navíc opakovaně v průběhu hlavního líčení na tyto skutečnosti poukazovala, avšak nebyla vyslyšena. Až odvolací, resp. vrchní soud bral její výtky vážně.

⁵⁹Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 3.3.2005, č.j. 7 To 10/2005-563

Je ještě třeba konstatovat, že pokud bude třetí obžalovaný nakonec uznán vinným ze spáchání trestného činu loupeže, bude odsouzen minimálně na pět let nepodmíněně. Tento trest bude jistě zákonný. Bude ale také spravedlivý vzhledem k tomu, že první dva obžalovaní byli za stejné jednání odsouzeni na tři, resp. na čtyři roky nepodmíněně? Domnívám se, že nikoliv. Navíc mu hrozí, že mu bude uložena povinnost k náhradě škody v daleko větší výši, než tomu bylo v případě prvních dvou obžalovaných.

4.11 - Škoda v souvislosti s motorovými vozidly

Motorová vozidla bývají předmětem útoku zejména v souvislosti s dopravními nehodami. V praxi často vzniká otázka, jak správně stanovit výši škody způsobené na motorových vozidlech. Nejvyšší soud České republiky ve svém stanovisku ze dne 28.6.2006, sp.zn. Tpjn 304/2005 uvádí, že rozhodujícím hlediskem, podle kterého ze tří kritérií obsažených v ustanovení § 89 odst. 12 TZ bude stanovena výše škody způsobené trestným činem v případě poškození věci, je skutečnost, zda lze zjistit cenu, za kterou se věc, jež byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodává. Posouzení této skutečnosti je závislé na konkrétním druhu a charakteru poškozené věci (případně její části) a na tom, zda existují takové překážky, které výrazně znesnadňují použití uvedeného kritéria nebo vzhledem k nimž není účelné, hospodárné ani výstižné stanovit škodu porovnáním ceny věci před poškozením a po něm. Stanovení výše škody podle účelně vynaložených nákladů na uvedení poškozené věci do stavu před jejím poškozením tedy přichází v úvahu zejména tehdy, pokud je z okolností zřejmé, že výše způsobené škody je ve značném nepoměru k celkové ceně poškozené věci nebo jde o poškození části většího funkčního celku, které se neprojeví na jeho prodejní ceně (např. drobné poškození karoserie motorového vozidla, rozbití jeho oken či světlometů, poškození vstupních dveří domu, rozbití jeho oken apod.). Při tomto způsobu stanovení výše škody je třeba od nákladů vynaložených na opravu poškozené věci odečíst částku odpovídající zhodnocení věci oproti jejímu stavu před poškozením (Rt 45/2006).⁶⁰ Jestliže zákonným znakem trestného činu je způsobení

⁶⁰V této souvislosti je ještě potřeba podotknout, že Nejvyšší soud České republiky v citovaném stanovisku také konstatoval, že tímto stanoviskem se nemění dosavadní judikatura (Rt 32/1994 a Rt 39/2002), neboť v souladu s větou první § 89 odst. 12 TZ je primárním hlediskem při stanovení výše škody způsobené i při částečném poškození větších funkčních celků cena, za kterou se věc v době a v místě činu obvykle prodává. Extenzivním výkladem věty druhé § 89 odst. 12 TZ se jím však umožňuje subsidiární uplatnění některého z dalších dvou hledisek (tzn. hlediska účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo obdobné věci nebo hlediska účelně vynaložených nákladů na uvedení v předešlý stav) ve všech těch případech, když postup podle primárně uvedeného hlediska by byl vzhledem k poškozenému i celému trestnímu řízení zjevně neúčelný, nevhodný

škody na věci, je třeba výši škody vyjádřit jako rozdíl mezi cenou věci nepoškozené a cenou věci poškozené. To platí v případech, kdy i poškozené věci jsou v době a místě činu předmětem obchodu, typicky v případech poškození motorových vozidel. Teprve není-li možné škodu vyčíslit takto, protože jde o věc, se kterou po poškození nelze obchodovat, lze vycházet z účelně vynaložených nákladů na obstarání stejné nebo podobné věci nebo z účelně vynaložených nákladů na opravu věci, tj. na její uvedení v předešlý stav (SR č. 8/2001, s. 288).

V této souvislosti bych chtěl uvést, že jsem se opakovaně setkal s případy, kdy došlo v důsledku dopravní nehody k poškození motorového vozidla, přičemž pojišťovna odmítla hradit škodu rovnající se „zhodnocení“ vozidla v důsledku provedené opravy (toto zhodnocení se zpravidla provádí pouze tabulkovými výpočty, bez konfrontace s realitou). Naopak, v důsledku nabourání vozidla mnohdy hodnota vozidla poklesne právě proto, že vozidlo je již tzv. „bourané“. Když kupříkladu prodáváte takto „bourané“ vozidlo v autobazaru, tak zpravidla není podstatné to, že došlo ke „zhodnocení“ vozidla v důsledku opravy. Podstatná je skutečnost, že vozidlo je bourané (byť již opravené). Podle mého názoru by se tedy měly v těchto případech znalci vždy dotazovat také na to, jaký vliv při případném prodeji vozidla (např. v autobazaru) bude mít fakt, že vozidlo je již bourané, a s ohledem na tuto skutečnost pak stanovit cenu vozidla v čase a místě. Pouze takový postup je podle mého názoru v souladu se smyslem a účelem § 89 odst. 12 TZ.

Motorová vozidla bývají poměrně často předmětem útoku také trestných činů v souvislosti s uzavíráním leasingových smluv (zejména zpronevěry). V praxi vznikl problém, jak stanovit výši škody vozidla pořízeného tzv. na leasing. Až trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky ve svém stanovisku ze dne 30.10.2002, sp.zn. Tpjn 304/2001 tento problém vyřešilo. Dle tohoto stanoviska platí, že jednáním pachatele, který v rozporu s obsahem tzv. leasingové smlouvy nakládá s věcí, která je předmětem takové smlouvy, zejména tak, že ji převede na někoho jiného, je možno naplnit zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu zpronevěry podle § 248 TZ. Pokud leasingová smlouva předpokládá převod vlastnictví k předmětu leasingu na nájemce a výše leasingových splátek je určena též s ohledem na tuto skutečnost, pak v takovém případě je škodou způsobenou trestným činem zpronevěry hodnota předmětu leasingu v době spáchání činu určená podle hledisek stanovených v ustanovení § 89 odst. 12 TZ, od níž se odečte ta část tzv. akontace a uhrazených leasingových splátek, která představuje čisté splátky na pořizovací cenu předmětu leasingu, ovšem pouze v rozsahu

a nevedl by ke správnému a spolehlivému stanovení výše skutečné škody určené podle kritérií občanského zákoníku.

odpovídajícím snížení hodnoty pronajaté věci v době spáchání činu oproti hodnotě v době jejího převzetí pachatelem na základě leasingové smlouvy.⁶¹

V tomto stanovisku je dále uveden konkrétní příklad, dle kterého, představovala-li pořizovací cena předmětu leasingu částku 800.000,- Kč a jeho aktuální (časová) cena v době spáchání činu zjištěná postupem podle § 89 odst. 12 TZ činila 400.000,- Kč, pak se od částky 400.000,- Kč odpočte pouze polovina tzv. akontace a uhrazených leasingových splátek, představující čisté splátky na pořizovací cenu předmětu leasingu (za čisté splátky je třeba považovat splátky po odečtení veškerých nákladů mimo čistý leasing, tzn. poplatek za uzavření leasingové smlouvy, úroky, náklad na havarijní pojištění a povinné ručení, přiměřený zisk leasingové společnosti apod.). Mám za to, že názor vyjádřený v tomto stanovisku je možné hodnotit jako správný. Vždy však budou rozhodující okolnosti konkrétního případu, a je proto možné, že v praxi nastane případ, pro který bude toto stanovisko nepoužitelné. Klíčové bude také správné stanovení časové ceny předmětu leasingu. Podle mého názoru by soudy rozhodně neměly vycházet jen z ceny, kterou vyčíslí leasingová společnost či zejména pojišťovna, neboť tyto ceny jsou mnohdy stanoveny zcela účelově a neodpovídají skutečnosti.

4.12 - Přiměřené snížení náhrady škody

Je-li škoda způsobena nedbalostním jednáním, je soud ex offio povinen vypořádat se rovněž s ustanovením § 450 obč. zák. Tedy, je povinen zkoumat, zda nejsou dány důvody zvláštního zřetele hodné pro přiměřené snížení náhrady škody.⁶² Soud však v rámci tzv. moderačního práva nemůže náhradu škody snížit na nulu, neboť již z konstrukce § 450 obč. zák. je zřejmé, že náhradu škody může pouze přiměřeně snížit.

Soud je povinen nejprve zjistit skutečnou výši škody a až poté uvažovat o možné aplikaci § 450 obč. zák. Důvody hodné zvláštního zřetele se vždy posuzují ad hoc. Přihlíží se nejen k osobním poměrům obviněného, ale také poškozeného. Aplikace § 450 obč. zák. je ex lege vyloučena v případě úmyslného zavinění; spoluzaviněním poškozeného aplikace tohoto ustanovení však vyloučena není.

⁶¹Rt 6/2003; srov. také rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7.2.2002, sp.zn. 5 Tz 272/2001, Trestněprávní revue č. 6/2002, C.H.Beck, Praha 2002, s. 180

⁶²Dle § 386 odst. 2 obč. zák. soud náhradu škody nemůže snížit. Dle § 183 zák. práce může soud z důvodů zvláštního zřetele hodných náhradu škody přiměřeně snížit; stejně také dle § 264 nového zák. práce. Na rozdíl od § 450 obč. zák. lze náhradu škody dle zákoníku práce přiměřeně snížit i v případě škody způsobené úmyslně. Nelze však náhradu škody prominout, což platí i pro ustanovení § 450 obč. zák.

Při rozhodování o nároku na náhradu škody je soud povinen vždy zkoumat i to, zda jsou dány zákonné předpoklady ke snížení náhrady škody podle ustanovení § 450 obč. zák. (srov. Rc 34/1969). Je tedy potřebné, aby se soudy i bez návrhu vždy zabývaly možností snížení náhrady škody. Institut snížení náhrady škody není možno používat libovolně a snižovat náhradu škody mechanicky. Ustanovení § 450 obč. zák. musí být aplikováno tak, aby byl dosažen účel jím sledovaný, zejména aby se zabránilo nežádoucím tvrdostem. Toto ustanovení uvádí příkladmo hlediska, která má mít soud na zřeteli při úvaze o možnosti snížení náhrady škody. Snížení náhrady podle tohoto ustanovení je vyloučené jen v jediném případě, a to tehdy, jestliže jde o škodu způsobenou úmyslně. Jestliže škoda byla způsobena následkem opilství, bylo by zapotřebí náležitě zvážit, zda a do jaké míry je možno toto opatření použít. V zásadě není vyloučené snížení náhrady ani v tomto případě, i když k tomu dojde zajisté jen v mimořádných případech. Uvažuje-li soud o snížení náhrady škody způsobené více škůdci a zaviněním poškozeného, určí nejprve díl škody, který nese poškozený, a náhradu další škody rozvrhne na jednotlivé škůdce podle jejich účasti na způsobení škody; teprve takto na jednotlivé škůdce stanovenou náhradu škody přiměřeně sníží ve shodě s hledisky uvedenými v ustanovení § 450 obč. zák. (stejně také Rc 43/1970) (Rc 3/1984).

Směřoval-li úmysl škůdce k ublížení na zdraví a pouze z nedbalosti způsobil také těžkou újmu na zdraví poškozeného, není vyloučeno snížení náhrady škody podle ustanovení § 450 obč. zák. Při stanovení rozsahu případného snížení náhrady škody je tu však třeba brát v úvahu (kromě okolností uvedených v druhé větě ustanovení § 450 obč. zák.) i skutečnost, že nelze snížit část náhrady škody odpovídající ublížení na zdraví, tj. těm následkům, k nimž směřoval úmysl škůdce a to i úmysl eventuální (Rc 50/1991).

Ke shora uvedenému jen dodávám, že jsem se ve své praxi dosud nejenže neseťkal s tím, že by soudy aplikovaly toto ustanovení, ale ani s tím, že by se soudy vůbec aplikací tohoto ustanovení zabývaly. V této souvislosti poukazuji na stanovisko Rc 27/1977, které je z roku 1976, a ve kterém již tehdy bylo uvedeno mj. to, že z rozhodnutí soudů o náhradě škody způsobené nedbalostí však nevyplývá vždy, že se soudy možností snížení i bez návrhu zabývaly; v odůvodnění jejich rozhodnutí totiž o tom někdy není zmínka, přičemž ke snížení nedošlo. Na praxi soudů se tedy od této doby prakticky nic nezměnilo. Obdobně se ve stanovisku Rt 45/1985 uvádí, že soudy chybují v tom, že při rozhodování o nároku poškozeného jej příznávají v plné výši, aniž by uvážily, zda není dán důvod k jeho snížení.

Kapitola 5 - Společné jmění manželů

Poměrně často bývají předmětem útoku trestných činů proti majetku věci, které patří do společného jmění manželů. Poškozeným tak není pouze např. oznamovatel trestného činu, ale i jeho manžel (pochopitelně, pokud předmětem útoku trestného činu není věc, která je ve výlučném vlastnictví pouze jednoho z manželů – oznamovatele trestného činu). Orgány činné v trestním řízení však toto zpravidla neřeší a za poškozeného považují pouze oznamovatele trestného činu. V důsledku toho je pak manžel oznamovatele trestného činu zkrácen na svých právech, neboť mu není umožněno vykonávat práva poškozeného (zejména pak právo uvedené v § 43 odst. 3 TŘ). Ve výroku rozsudku, který ukládá povinnost nahradit poškozenému škodu, je pak jako poškozený uveden pouze oznamovatel, což může přinést manželovi oznamovatele problémy např. tehdy, dojde-li následně k rozvodu oznamovatele a jeho manžela, přičemž oznamovateli bude přiznána pohledávka, která je ovšem ex lege také pohledávkou manžela oznamovatele, byť ve výroku rozsudku (trestního příkazu) není tento manžel výslovně uveden (tato pohledávka spadá do společného jmění manželů). V této souvislosti je potřeba dodat, že návrh dle § 43 odst. 3 TŘ nepředstavuje obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů ve smyslu § 145 odst. 2 obč. zák. (srov. § 40a obč. zák.).

Tyto zbytečné problémy jsou tak způsobeny nedůsledností orgánů činných v trestním řízení při zjišťování okruhu poškozených, resp. toho, zdali určitá věc patří do společného jmění manželů či nikoliv. Přitom by stačilo, kdyby byli vyslechnuti oba manželé, přičemž by se dohodli na tom, že jeden z nich bude vykonávat práva poškozeného, a to jednak za sebe, jednak jako zmocněnec druhého poškozeného manžela. Plnou moc by druhý z manželů mohl udělit ústně do protokolu o svém výslechu.

Mezi manželi může vzniknout spor ohledně toho, zdali určitá věc je či není předmětem společného jmění manželů. V takovém případě by dle mého názoru měl soud vždy provést důkaz, na základě kterého by tato otázka byla vyřešena. Jeví-li se však dokazování komplikované či zdlouhavé, nezbude soudu, než odkázat oba poškozené manžele se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů (nyní společném jmění manželů – pozn. aut.) je i věc, kterou jeden z manželů nabyl za trvání manželství výlučně vlastním přičiněním v době, kdy byl druhý z manželů ve výkonu trestu odnětí svobody. Proto takováto věc není cizí věcí, která by byla způsobilým předmětem krádeže, spáchané druhým manželem (Rt 32/1969).

Kapitola 6 - Spoluvlastnictví

Předmětem útoku trestného činu může být i věc, která je ve spoluvlastnictví více osob. Orgány činné v trestním řízení by v těchto případech měly postupovat obdobně, jako kdyby se jednalo o věc patřící do společného jmění manželů. Měly by tedy jednat se všemi spoluvlastníky jako s poškozenými.

V praxi však může nastat i situace, kdy předmětem útoku trestného činu je věc ve spoluvlastnictví, jehož spoluvlastníkem je samotný pachatel trestného činu. Spoluvlastník se může dopustit trestného činu krádeže podle § 247 TZ ve vztahu k předmětu spoluvlastnictví, jestliže se zmocní věci, která je v podílovém spoluvlastnictví (§ 136 odst. 1 obč. zák.), tím, že si ji присvojí, pokud tak učiní v úmyslu nakládat s ní, jako by náležela jen jemu samotnému, a svévolně tím vyloučí ostatní spoluvlastníky z výkonu vlastnického práva, tj. z možnosti věc ve spoluvlastnictví držet, užívat, požívat její plody a užítky a nakládat s ní (§ 123 obč. zák.) (Rt 4/2002, I.).

Je-li výše škody způsobené na cizím majetku zákonným znakem trestného činu [např. trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 písm. d) TZ], pak skutečnost, že pachatel je podílovým spoluvlastníkem věci, na níž takovým trestným činem způsobil škodu, znamená, že mu lze klást za vinu způsobení škody jen do výše, která odpovídá výši spoluvlastnických podílů ostatních spoluvlastníků této věci. Škoda, která vznikne na cizím majetku, nemůže být větší, než činí podíl ostatních spoluvlastníků na tomto majetku (Rt 8/2005).

Kapitola 7 - Úroky z prodlení

Úroky z prodlení jsou ze zákona příslušenstvím pohledávky.⁶³ Poškozený má právo požadovat v adhezním řízení kromě náhrady škody také úroky z prodlení z dlužné částky (náhrady škody). Soud však nikdy nesmí úroky z prodlení přiznat z úřední povinnosti. Rovněž tak není soud povinen (avšak ani oprávněn) poškozeného poučit o tom, že má právo požadovat kromě náhrady škody také úroky z prodlení. Úroky z prodlení jsou příslušenstvím nároku poškozeného na náhradu škody. Uplatněný nárok na náhradu škody lze upřesnit do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Proto i odvolací soud přizná úroky z prodlení, jestliže poškozený řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody a úroků z prodlení se domáhal až v odvolacím řízení (Rt 50/1986, II.). Důvod pro tento závěr je prostý – úroky z prodlení nejsou samostatnou pohledávkou, ale pouze jejím příslušenstvím. Jiná situace by

⁶³Srov. §§ 121 odst. 3 a 517 odst. 2 obč. zák., § 369 obch. zák., § 256 odst. 2 zák. práce, resp. § 326 nového zák. práce.

však nastala tehdy, kdyby obviněný poškozenému škodu již nahradil (např. ještě před zahájením trestního stíhání) a poškozený by v adhezním řízení požadoval pouze úroky z prodlení. V takovém případě by je musel uplatnit nejpozději ve lhůtě uvedené v § 43 odst. 3 věta druhá TR. Jednalo by se totiž o samostatnou pohledávku, a tudíž i o samostatný nárok ve smyslu § 43 odst. 3 TR.

Poškozený by podle mého názoru měl uvést, od kdy požaduje úroky z prodlení (event. také do kdy, pokud již náhrada škody byla v průběhu trestního řízení uhrazena). Pokud tuto dobu neuvede, je podle mého názoru povinností soudu tuto dobu zjistit z úřední povinnosti (na rozdíl od občanskoprávního řízení). Pokud však poškozený uvede, že požaduje náhradu škody od pozdějšího data, než od kterého je obviněný v prodlení, nesmí podle mého názoru soud přiznat poškozenému úroky z prodlení ode dne prodlení obviněného, ale až ode dne, od kterého poškozený úroky z prodlení požaduje (soud podle mého názoru ani nesmí poškozeného poučit o právu požadovat úroky z prodlení od dřívějšího data, tj. od data skutečného prodlení obviněného).

Okamžik rozhodující pro stanovení splatnosti náhrady škody, resp. počátku prodlení musí být vždy spolehlivě zjištěn. Může to být např. okamžik, kdy poškozený vyzval obviněného k náhradě škody v konkrétní výši anebo okamžik, kdy se obviněný prokazatelně dozví, že poškozený vůči němu uplatňuje v adhezním řízení nárok na náhradu škody v konkrétní výši. Závazek k náhradě škody je v takovém případě splatný dnem následujícím po dni, kdy se obviněný o této skutečnosti dověděl. Obviněný je pak v prodlení ode dne, který následuje po tomto dni (tj. po dni splatnosti).⁶⁴ Je-li tento okamžik mezi obviněným a poškozeným sporný, měl by za něj soud považovat takový okamžik, který je nepochybný, a který vyplývá ze spisu (např. okamžik prostudování spisu dle § 166 odst. 1 TR, a to za předpokladu, že je v něm nárok na náhradu škody vůči obviněnému řádně uplatněn).

Jestliže byl obviněný požádán poškozeným o zaplacení způsobené škody, je povinen podle § 563 obč. zák. následujícího dne tento dluh splatit. Ode dne následujícího po tomto dni je v prodlení. V trestním řízení je zpravidla rozhodné, kdy byl obviněný seznámen s výsledky vyšetřování a tak se dozvěděl o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody. Tím

⁶⁴Dle § 563 obč. zák., není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán (toto ustanovení platí také pro pracovněprávní vztahy, a to s ohledem na § 326 nového zák. práce; srov. také § 253 odst. 2 zák. práce). Pro obchodněprávní vztahy platí úprava stanovená v § 340 obch. zák. Dle tohoto ustanovení je dlužník povinen závazek splnit v době stanovené ve smlouvě. Není-li doba plnění ve smlouvě určena, je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku ihned po uzavření smlouvy a dlužník je povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu poté, kdy byl věřitelem o plnění požádán.

ovšem není vyloučeno, že se o uplatněném nároku mohl dovědět jindy, tedy i dříve (Rt 23/1993). Úroky z prodlení lze v adhezním řízení přiznat zásadně od doby, kdy se obviněný dozvěděl o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem, nikoli od doby, kdy byla škoda trestným činem způsobena. Není-li tedy obsaženo ve spise, který obviněný po skončení vyšetřování podle § 166 odst. 1 TR prostudoval, uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody proti obviněnému, zpravidla se o později uplatněném nároku obviněný dozví u hlavního líčení a do prodlení se pak dostane v návaznosti na tuto dobu. Doba, kdy se obviněný dozvěděl o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody, je rozhodná též pro výši úroků z prodlení podle § 1 nařízení vlády č. 142/1994 Sb.⁶⁵

Pokud jde o výši úroků z prodlení, tato je stanovena nařízením vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatků z prodlení podle občanského zákoníku. V této souvislosti vzniká otázka, jak má vlastně poškozený nárok na zaplacení úroků z prodlení požadovat. Se zřetelem k tomu, že výše úroků je stanovena právním předpisem, postačí podle Látala, požaduje-li poškozený při uplatněném nároku na náhradu škody úroky z prodlení toliko obecně; není zapotřebí uvádět při tomto požadavku výši úroků.⁶⁶

V této souvislosti lze odkázat také na stanovisko občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky Rc 39/2006, dle kterého žaloba není v části týkající se úroků z prodlení neúplná, neurčitá nebo nesrozumitelná, je-li z ní patrné, že se žalobce domáhá práva (nároku) na úroky z prodlení, za jaké období mu mají být úroky z prodlení přisouzeny a zda mu mají být úroky z prodlení požadované podle prováděcího předpisu přisouzeny v plné výši nebo jen zčásti, a zda jde - je-li předmětem řízení obchodní závazkový vztah - o úroky sjednané mezi účastníky nebo určené prováděcím předpisem vydaným na základě zmocnění obsaženého v ustanovení § 517 odst. 2 části věty za středníkem obč. zák. V odůvodnění tohoto stanoviska je ještě uvedeno, že ustanovení § 79 odst. 1 věty druhé o.s.ř. totiž nevyžaduje, aby žalobce učinil soudu návrh na znění výroku jeho rozsudku. Náležitost žaloby spočívající v tom, aby ze žaloby bylo patrné, čeho se žalobce domáhá, je splněna i tehdy, je-li v ní přesně, určitě a srozumitelně označena povinnost, která má být žalovanému uložena rozhodnutím soudu, i když nebyla vyjádřena formou návrhu na znění výroku rozsudku. K tomu, aby byl přesně, určitě a srozumitelně

⁶⁵Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 294, trestní, Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 12/2001, C.H.Beck, Praha 2001

⁶⁶Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 201

vyjádřen požadavek na přisouzení úroků z prodlení, postačuje, aby bylo ze žaloby patrné, že se žalobce tohoto práva (nároku) domáhá, zda jde - je-li předmětem řízení obchodní závazkový vztah - o úroky sjednané mezi účastníky nebo určené podle „předpisů práva občanského“ (tj. určené prováděcím předpisem vydaným na základě zmocnění obsaženého v ustanovení § 517 odst. 2 části věty za středníkem obč. zák.), za jaké období mu mají být úroky z prodlení přisouzeny a zda mu mají být úroky z prodlení požadované podle „předpisů práva občanského“ přisouzeny v plné výši nebo jen zčásti. Domnívám se, že závěry učiněné v tomto stanovisku lze (pokud jde o úroky z prodlení) použít také na adhezní řízení (srov. také Rt 58/2006, III.).

Pokud nebylo vyhověno návrhu poškozeného na náhradu škody také v rozsahu požadovaných úroků z prodlení, ačkoliv byly i v tomto směru splněny podmínky pro jejich přiznání ve smyslu požadavků uvedených v § 43 odst. 3 TŘ, spočívá napadený rozsudek na jiném nesprávném hmotně právním posouzení ve smyslu důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) TŘ. Jiným nesprávným hmotně právním posouzením se totiž v těchto souvislostech rozumí zhodnocení otázky, která nespočívá přímo v právní kvalifikaci skutku, ale v právním posouzení jiné skutkové okolnosti mající význam z hlediska hmotného práva. Náleží sem tedy nesprávné posouzení hmotně právních otázek občanského práva, ke kterému došlo v souvislosti s rozhodnutím adhezní povahy.⁶⁷

V případě způsobení škody na zdraví požadují poškození v adhezním řízení kromě zaplacení bolestného a ztížení společenského uplatnění také úroky z prodlení z těchto nároků, a to i v případě, kdy se jedná o nárok navýšený dle § 7 odst. 3 vyhl. č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Poškozený však nemůže po obviněném požadovat úroky z prodlení z té části jeho nároku, který představuje zvýšenou náhradu dle § 7 odst. 3 vyhl. č. 440/2001 Sb., neboť povinnost k plnění zvýšené náhrady může být uložena jen soudním rozhodnutím; právo a tomu odpovídající povinnost k plnění v tomto rozsahu bez soudního rozhodnutí nevzniká.⁶⁸

Kapitola 8 - Nároky v případě škody na zdraví

8.1 - Odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Vznikne-li poškozenému v příčinné souvislosti s trestným činem také škoda na zdraví, má poškozený právo požadovat po škůdci, aby mu tuto škodu finančně zmínil. Zdraví člověka

⁶⁷Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16.12.2003, sp.zn. 7 Tdo 1340/2003, ASPI č. 28035

⁶⁸Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14.12.2005, sp.zn. 25 Cdo 423/2005, č. 15/2006 Sbírky rozhodnutí ve věcech zdravotních, Zdravotnictví a právo č. 3/2006

z lidského hlediska ohodnotit nelze. Přestože však nelze z lidského hlediska újmu na zdraví ohodnotit, muselo se s touto skutečností vypořádat právo. Z právního hlediska tedy újmu na zdraví odškodnit lze, k čemuž v současné době slouží vyhl. č. 440/2001 Sb. Dá se říci, že tyto nároky jsou jakýmsi finančním vyjádřením škody na zdraví a představují určitou kompenzaci zdravotních a jiných problémů souvisejících s poškozením zdraví. Soudy v praxi přiznávají bolestné a ztížení společenského uplatnění v návaznosti na lékařský posudek vydaný ošetřujícím lékařem poškozeného, případně na základě znaleckého posudku. Soudy mají právo bolestné a ztížení společenského uplatnění stanovené v posudku zvýšit, a to i několikanásobně. Vyhláška č. 440/2001 Sb. k tomu v § 7 odst. 3 říká, že ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud výši odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.

Ovšem, nelze opomenout také skutečnost, že odškodnění za ztížení společenského uplatnění totiž samo již v základní výměře představuje náhradu za prokazatelně nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného, pro uspokojování jeho životních a společenských potřeb a pro plnění jeho společenských úkolů.⁶⁹ Na stranu druhou je součástí právního řádu České republiky také Úmluva o lidských právech a biomedicině (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb.m.s.). Dle čl. 24 této úmluvy, osoba, která utrpěla újmu způsobenou zákrokem, má nárok na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem. Je tedy otázkou, zdali stávající úprava odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění je v souladu s tímto předpisem vyšší právní síly.⁷⁰

To, že právní úprava odškodňování náhrady škody na zdraví je nedostačující, potvrdil také Ústavní soud České republiky, který ve svém nálezu ze dne 29.9.2005, sp.zn. III. ÚS 350/03 mj. uvedl, že moderním ústavním nepsaným pravidlem, které podle dnes již konstantní judikatury Ústavní soud rovněž aplikuje, je princip proporcionality, který náleží mezi obecné zásady právní, jež sice nejsou v právních předpisech výslovně obsaženy, avšak v evropské právní kultuře se bezezbytku uplatňují (k tomu srov. např. náleží pléna Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/97 in Ústavní soud České republiky: Sběrka nálezů a usnesení - svazek 9., č. 163, Praha 1998). Ústavní soud se tak přihlásil k evropské právní kultuře i k jejím ústavním tradicím. Ve světle těchto obecných zásad právních také interpretuje

⁶⁹Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.12.2005, sp.zn. 25 Cdo 2883/2004, č. 16/2006 Sběrky rozhodnutí ve věcech zdravotních, Zdravotnictví a právo č. 3/2006; srov. také rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.5.2006, sp.zn. 25 Cdo 2186/2004

⁷⁰Dne 10.11.2005 byl Obvodním soudem pro Prahu 1 u Ústavního soudu České republiky podán návrh na zrušení § 444 odst. 2 obč. zák., a to pro svou neústavnost (jde o ustanovení, na základě kterého byla vydána vyhl. č. 440/2001 Sb.).

ústavní předpisy, především Listinu základních práv a svobod. Taková interpretace se pak promítá i do výkladu jednotlivých právních předpisů, tzn. v tomto případě těch, které upravují výši přiznané náhrady za způsobenou škodu na zdraví (náhrady za ztížení společenského uplatnění). Porušením pravidla proporcionality může dojít k zásahu do ústavně zaručených práv, a to konkrétně práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Podle mého názoru by soudy měly přiznávat takovou výši bolestného a ztížení společenského uplatnění, která bude spravedlivá nejen vůči poškozenému, ale svým způsobem také vůči škůdci. Odpovědnost za škodu totiž v právním řádu České republiky neplní represivní či odstrašovací funkci (na rozdíl od některých forem náhrady škody v anglosaském právu). Někteří poškození v praxi požadují náhradu škody v astronomických výších, které mohou vést k určité „likvidaci“ škůdce (typicky jde o náhrady škody požadované po zdravotnických zařízeních). Zde již mnohdy nejde o skutečné odškodnění újmy na zdraví, ale především o snahu na poškození zdraví slušně vydělat. Pokud je pak tato snaha posvěcena i rozhodnutím soudu, je to dle mého názoru špatně. Jsem zastáncem odškodnění újmy na zdraví ve výši, která odpovídá nejen principu proporcionality, ale také principu rovnosti stran, jakož i principu předvídatelnosti.

Pokud jde o náležitosti lékařského posudku, opakovaně jsem se setkal s tím, že tento posudek neobsahoval náležitosti stanovené vyhl. č. 440/2001 Sb. (především postupy, kterými posuzující lékař dospěl k závěru svého hodnocení) a soudy přesto na tento posudek pohlížely jako na lékařský posudek vydaný dle vyhl. č. 440/2001 Sb. Na druhou stranu, pokud to žádná ze stran nezpochybovala, nebyl důvod bazírovat na formálních náležitostech tohoto posudku stanovených ve vyhl. č. 440/2001 Sb.

Nutno podotknout, že jak bolestné, tak ztížení společenského uplatnění jsou nároky ryze osobní povahy. Smrtí poškozeného tedy tyto nároky zanikají a není možné se domáhat jejich zaplacení ani kdyby již byly poškozenému přiznány pravomocným rozhodnutím soudu.

8.2 - Další nároky v případě škody na zdraví

Poškozený má kromě bolestného a ztížení společenského uplatnění také nárok na náhradu za ztrátu na výdělku, k níž došlo ke škodě na zdraví, a to po dobu pracovní neschopnosti a po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě a náhradu za ztrátu na důchodu. Kromě toho se při škodě na zdraví hradí též účelné náklady spojené s léčením, které se hradí tomu, kdo je vynaložil.

Pokud poškozený v důsledku trestného činu zemře, je obviněný s účinností od 1.5.2004 povinen zaplatit pozůstalým jednorázové odškodnění (např. manžel nebo manželka má nárok na částku 240.000,- Kč; srov. § 444 odst. 3 obč. zák.).⁷¹ Při usmrcení poškozeného je obviněný povinen platit také náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Je povinen nahradit rovněž přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebním poskytnutým podle zákona o státní sociální podpoře; hradí se tomu, kdo je vynaložil.

Kapitola 9 - Možnost dohodnout se tzv. „jednou pro vždy“

Do občanského zákoníku bylo s účinností od 1.5.2004 vloženo nové ustanovení § 449a, dle kterého lze budoucí nároky podle §§ 445 až 449 obč. zák. odškodnit jednorázově na základě písemné dohody o jejich úplném a konečném vypořádání mezi oprávněným (poškozeným) a povinným (škůdce). Jde o významné ustanovení, které dává na jedné straně možnost poškozenému získat najednou větší finanční hotovost, na kterou by mu vznikalo právo postupně a v budoucnu, na straně druhé umožňuje škůdci dosáhnout vypořádání jednou pro vždy, což významným způsobem posiluje zejména jeho právní jistotu. V případě uzavření takovéto dohody je nutno dbát na to, aby tato dohoda nebyla v rozporu především s ustanoveními §§ 37 a 39 obč. zák.

Kapitola 10 - Náhrada nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák.

V rámci adhezního řízení není dle mého názoru možné uplatňovat náhradu nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák. Důvodem je ta skutečnost, že nárok dle § 13 odst. 2 obč. zák. není nárokem na náhradu „škody“, ale nárokem na náhradu „nemajetkové újmy“ v penězích. V rámci adhezního řízení však lze uplatňovat pouze nárok na náhradu škody. Byť právo na peněžitou satisfakci plní podobnou reparační funkci jako je tomu např. u bolestného a ztížení společenského uplatnění, nejedná se o totéž. Bolestným a ztížením společenského uplatnění se totiž odškodňuje škoda, a to konkrétně škoda na zdraví. Jedná se o samostatné dílčí nároky náhrady škody na zdraví. Náhrada nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák. však žádným dílčím nárokem jakékoliv škody není. Nemůže být tedy ani předmětem

⁷¹Jednorázová odškodnění poškozeného (pozůstalého) v případě usmrcení některé z osob uvedených v ustanovení § 444 odst. 3 písm. a) až f) obč. zák. jsou sice v citovaném ustanovení vymezena pevnými částkami, avšak není vyloučeno jejich snížení podle příslušných ustanovení občanského zákoníku, a to především z důvodu případného spoluzavinění poškozeného (§ 441 obč. zák.), resp. z důvodů hodných zvláštního zřetele (§ 450 obč. zák.) (Rt 12/2007).

adhezního řízení. Navíc, žaloby na ochranu osobnosti jsou většinou velmi komplikované a řešení těchto otázek by zpravidla vždy znamenalo podstatné prodloužení trestního řízení. Soud by tak zpravidla vždy postupoval dle § 229 odst. 1 TŘ (pokud bychom připustili, že lze tuto náhradu požadovat v adhezním řízení).

Uplatní-li však poškozený tento nárok v rámci adhezního řízení, nepostupuje soud dle § 229 odst. 1, resp. odst. 2 TŘ, ale (po předchozím poučení poškozeného, že takový nárok nelze v rámci adhezního řízení uplatňovat) rozhodne dle § 206 odst. 4 TŘ per analogiam (toto rozhodnutí poškozenému neumožní uplatňovat náhradu nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák.; ostatní práva poškozeného uvedená v § 43 odst. 1 TŘ mu však zůstávají zachována).

Poškozenému, jemuž vznikla v důsledku trestného činu morální či jiná škoda a který uplatní v adhezním řízení nárok na zadostiučinění ve smyslu ustanovení § 3 obč. zák. o ochraně osobnosti (srov. nyní § 13 odst. 2 obč. zák. – pozn. aut.), sice přísluší práva podle § 43 odst. 1 TŘ, nutno ho však poučit, že podle § 228 odst. 1 TŘ lze v adhezním řízení rozhodovat pouze o nároku na náhradu majetkové škody (Rt III/1967). Nárok fyzické osoby na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 obč. zák. nelze ztotožňovat s nárokem poškozeného na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ, o kterém je oprávněn soud rozhodnout v rámci trestního řízení (SR č. 1/1999, s. 22).

Kapitola 11 - Vztah bezdůvodného obohacení k náhradě škody

Bezdůvodným obohacením je ve smyslu § 451 odst. 2 obč. zák. mimo jiné také majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů, tj. především trestnou činností (srov. Rc 26/1975; srov. také § 243 zák. práce, resp. § 324 nového zák. práce). V praxi je vždy nutné rozlišit, kdy se jedná o škodu a kdy o bezdůvodné obohacení. Důvod je prostý – v adhezním řízení lze uplatňovat pouze náhradu škody, nikoliv též vydání bezdůvodného obohacení (vydání bezdůvodného obohacení lze požadovat jen v řízení ve věcech občanskoprávních).

Základní rozdíl mezi škodou a bezdůvodným obohacením spočívá v tom, že pro vznik odpovědnosti za škodu se na rozdíl od bezdůvodného obohacení nevyžaduje obohacení jiným subjektem, z čehož také vyplývá, že pro vznik odpovědnosti za škodu se nevyžaduje příčinná souvislost mezi újmou jednoho a obohacením jiného. Přestože jsou mezi oběma těmito instituty určité rozdíly, může v praxi dojít k tomu, že v důsledku jednoho jednání vznikne jak odpovědnost za škodu, tak odpovědnost za vydání bezdůvodného obohacení. To bude např. v případě odcizení peněz nebo jiných věcí. Je zde příčinná souvislost mezi ztrátou jednoho a obohacením se druhého, ale zároveň došlo ke vzniku škody jako objektivní kategorie

i k příčinné souvislosti mezi obohacím se škůdce a jeho protiprávním jednáním.⁷² V těchto případech „střetů“ obou institutů je možné požadovat vydání bezdůvodného obohacení pouze tehdy, nelze-li tentýž nárok požadovat z titulu odpovědnosti za škodu.

Praxe např. dospěla k tomu, že odpovědný za škodu nemůže být podílník, neboť ten škodu nezpůsobil, ale pouze se bezdůvodně obohatil na úkor poškozeného. Na jeho straně jde tedy o závazek vůči poškozenému z titulu odpovědnosti za vydání bezdůvodného obohacení, nikoli z titulu odpovědnosti za škodu (srov. Rt 7/1978, III.). Podílník by však po posouzení konkrétního případu mohl poškozenému odpovídat i za škodu, kterou mu způsobil tím, že se na jeho úkor bezdůvodně obohatil (mohl by požadovat např. ušlý zisk jako jednu ze složek náhrady škody). Dalším příkladem z praxe může být úplatek poskytnutý upláčenému. Ten totiž není škodou, ale bezdůvodným obohacím. Ten, kdo uplácel, nemá nejenže nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, ale ani postavení poškozeného v trestním řízení; nemá tedy práva uvedená v § 43 odst. 1 TR (srov. Rt 30/1983).

Při trestném činu lichvy výše způsobené škody pro soukromoprávní účely, která je rozhodující pro rozsah nároků poškozených, o němž se rozhoduje podle § 228 odst. 1 TR, může být odlišná od prospěchu získaného pachatelem trestného činu lichvy. Poškození by neměli současně nárok na náhradu škody, ale nárok na vydání bezdůvodného obohacení, nejsou proto oprávněni učinit návrh podle § 43 odst. 3 TR a soud by nemohl postupovat ve smyslu § 228 odst. 1 TR. Poškození by se museli se svými nároky obrátit na soukromoprávní řízení s návrhem na vyslovení neplatnosti příslušné smlouvy o půjčce a zároveň uložení vzájemné povinnosti stranám této smlouvy vrátit si plnění, které by představovalo bezdůvodné obohacení.⁷³

De lege ferenda by bylo vhodné zakotvit možnost vymáhání bezdůvodného obohacení v rámci adhezního řízení. Mám za to, že rozhodování trestních soudů by se tím nikterak nezpomalilo. Ve vztahu k poškozeným by se tím jen urychlila vymahatelnost práva.

Kapitola 12 - Je možná reivindikace v adhezním řízení?

Podle § 126 odst. 1 obč. zák. (tj. podle hmotného práva) má vlastník mj. právo na vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje. Pokud např. obviněný odcizí poškozenému movitou věc a obviněný mu tuto věc odmítá vrátit, má poškozený právo požadovat, aby

⁷²Sotolář, A., Pury, F., Šámal, P. : Alternativní řešení trestních věcí v praxi, I. vydání, C.H.Beck, Praha 2000, s. 154

⁷³Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.1.2005, sp.zn. 5 Tdo 1282/2004, Bulletin advokacie č. 5/2006, Česká advokátní komora, Praha 2006, s. 50

trestní soud v odsuzujícím rozsudku uložil obviněnému povinnost vydat poškozenému tuto věc? Jelínek tuto možnost připouští, když uvádí, že obžalovaný může usilovat v trestním řízení o to, aby výrok o náhradě škody zněl tak, že obžalovaný je povinen nahradit škodu naturální restitucí. Hmotné právo nevyklučuje, aby vindikace tvořila základní obsah petitu přihlášky poškozeného. Z toho vyplývá, že s ohledem na hmotné právo by patrně bylo možné považovat za řádný návrh i takovou přihlášku škody poškozeného, jejímž výhradním obsahem by byla reivindikační žaloba.⁷⁴

Podle mého názoru v adhezním řízení požadovat uložení povinnosti obžalovanému vydat poškozenému např. odcizenou věc nelze. Důvodem je především znění ustanovení § 228 odst. 1 věta před středníkem TŘ, dle kterého, odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil majetkovou škodu, uloží mu zpravidla v rozsudku, aby ji poškozenému nahradil, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3). Koncepce § 228 TŘ je tedy postavena na institutu náhrady škody. Reivindikace a náhrada škody jsou ovšem odlišné instituty.

V adhezním řízení však podle mého názoru je možno požadovat, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obviněnému povinnost nahradit škodu uvedením v předešlý stav (naturální restituce). Uvedení v předešlý stav je totiž jednou z možností, jak nahradit škodu. Tato možnost je výslovně připuštěna v hmotném právu, a to v části pojednávající o náhradě škody.⁷⁵

Podle mého názoru by možnost požadovat v adhezním řízení vydání věci musela být v trestním řádu výslovně umožněna. Domnívám se, že de lege ferenda by bylo vhodné do trestního řádu institut reivindikace zakotvit. Otázkou však je, jak často by byl tento institut v praxi využíván.

Kapitola 13 - Vybrané skupiny poškozených

13.1 - Pojišťovna jako poškozený

Podle § 33 odst. 1 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), vzniklo-li v souvislosti s hrozící nebo nastalou pojistnou událostí oprávněné osobě, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, proti jinému právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo, přechází výplatou plnění z pojištění toto právo na pojistitele, a to až do výše částek, které pojistitel ze soukromého

⁷⁴Jelínek, J. : Aktuální otázky adhezního řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1987, s. 23

⁷⁵Srov. např. § 442 odst. 2 věta za středníkem obč. zák., § 378 věta za středníkem obch. zák., § 179 odst. 1 zák. práce, § 205b odst. 1 věta první zák. práce, § 257 odst. 1 nového zák. práce, § 269 nového zák. práce.

pojištění oprávněné osobě, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, vyplatil.

Tato nová právní úprava platí s účinností od 1.1.2005 jednotně pro všechna škodová pojištění. Dříve byla tato problematika upravena v ustanoveních §§ 813, 814 a 827 obč. zák. I nadále platí, že pokud nebyla pojistným plněním nahrazena celá škoda způsobená trestným činem (typicky např. spoluúčast pojištěného – poškozeného), má poškozený právo uplatnit v adhezním řízení zbývající část náhrady škody přímo vůči pachateli trestného činu. Pokud tato škoda byla nahrazena v plné výši, zůstávají poškozenému i nadále práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ (tataž práva má i pojišťovna, která byt' jen částečně vyplatila poškozenému pojistné plnění).

Okolnost, že na pojišťovnu přechází právo pojištěného vůči jinému na náhradu škody z pojistné události až do výše plnění, které pojištěnému poskytla (§ 813 odst. 1 obč. zák.; nyní § 33 odst. 1 zákona o pojistné smlouvě – pozn. aut.), nemá vliv na právo dlužníka namítat vůči pojišťovně promlčení vymáhané pohledávky a na počátek běhu promlčecí doby. O osobě, která mu odpovídá za vzniklou škodu, se poškozený dozví v okamžiku, kdy obdrží informaci, na jejímž základě si může učinit úsudek o osobě konkrétního škůdce. Den právní moci trestního rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o vině obžalovaného (škůdce), za den, kdy se poškozený dozvěděl o osobě škůdce, bez dalšího pokládat nelze (SJ 2/2004).

Plnění poskytnuté na základě smlouvy o pojištění pro případ smrti pojišťovnou pozůstalým poškozeného, jehož obviněný usmrtil a spáchal tak trestný čin vraždy podle § 219 TZ, není majetkovou škodou způsobenou trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, a proto o něm nelze rozhodovat v adhezním řízení (Rt 17/2006).

13.2 - Zdravotní pojišťovna jako poškozený

Podle § 55 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, má příslušná zdravotní pojišťovna právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným zdravotního pojištění. Tato náhrada je příjmem fondů zdravotní pojišťovny. Podle odst. 2 téhož ustanovení jsou pro účely náhrady škody zdravotnická zařízení povinna oznámit příslušné zdravotní pojišťovně úrazy a jiná poškození zdraví osob, kterým poskytla zdravotní péči, pokud mají důvodné podezření, že úraz nebo jiné poškození zdraví byly způsobeny jednáním právnické nebo fyzické osoby. Oznamovací povinnost mají i orgány Policie České republiky, státní zastupitelství a soudy. Oznamovací povinnost podle

tohoto odstavce se plní do jednoho měsíce ode dne, kdy se ten, kdo skutečnost oznamuje, o ní dozvěděl.⁷⁶

Pokud tedy zdravotní pojišťovna zaplatila zdravotnickému zařízení náklady na zdravotní péči hrazenou ze zdravotního pojištění, která byla poskytnuta poškozenému v příčinné souvislosti s trestným činem spáchaným obviněným, má zdravotní pojišťovna právo požadovat po obviněném náhradu této škody v adhezním řízení. Kromě toho má zdravotní pojišťovna i ostatní práva uvedená v § 43 odst. 1 TR. Příslušná zdravotní pojišťovna má právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči plně nebo částečně hrazenou zdravotním pojištěním v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným zdravotního pojištění (SR č. 4/1998, s. 89).

Náklady, které zdravotní pojišťovna vynaložila na léčení poškozeného formou zdravotnických výkonů zdravotnickému zařízení, nejsou náklady spojenými s léčením ve smyslu ustanovení § 449 odst. 1 a 3 občanského zákoníku a nárok zdravotní pojišťovny na náhradu škody podle § 20a zákona č. 550/1991 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění, ve znění předpisů pozdějších (nyní § 55 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění – pozn. aut.), není nárokem na náhradu škody na zdraví poškozeného podle občanského zákoníku (Rc 30/2002).

Právo zdravotní pojišťovny na náhradu škody v trestním řízení spočívající v tom, že pojišťovna uhradila náklady na léčení svého pojištěnce v příčinné souvislosti s tím, že mu bylo zaviněným protiprávním jednáním třetí osoby způsobeno poškození na zdraví, je zakotveno v ustanovení § 55 odst. 1 zák. č. 48/1997 Sb., přičemž se nejedná o nárok na náhradu škody na zdraví poškozeného podle občanského zákoníku, ale jde o speciálním právním předpisem založený samostatný nárok zdravotní pojišťovny vůči třetím osobám (s nimiž není ve smluvním vztahu) na náhradu jí vynaložených nákladů zdravotní péče, jsou-li zákonné předpoklady splněny. Osoba, která si utrpěné zranění způsobila svým zaviněným jednáním není osobou třetí, nýbrž je účastníkem pojistného vztahu a zdravotní pojišťovna nemá právo v adhezním řízení požadovat náhradu škody po takové osobě, neboť jí takové právo nepřínáleží podle občanského zákoníku ani podle zák. č. 48/1997 Sb.⁷⁷

⁷⁶Dříve byly regresní náhrady upraveny v zákoně č. 33/1965 Sb., o úhradě nákladů vznikajících státu z úrazů, nemocí z povolání a jiných poškození na zdraví (o regresních náhradách) a vyhlášce č. 34/1965 Sb., kterou se provádí zákon o regresních náhradách (tato vyhláška byla následně zrušena vyhláškou č. 363/1991 Sb., kterou se provádí zákon o regresních náhradách). Poté byly regresní náhrady upraveny v § 20a zákona č. 550/1991 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění; tento zákon byl zrušen zákonem č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

⁷⁷Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.2.2003, sp.zn. 4 Tz 4/2003, ASPI č. 27897

Závěrem k této části ještě dodávám, že nárok zdravotní pojišťovny podle § 20a zákona č. 550/1991 Sb. (nyní ustanovení § 55 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb.) je nárokem na náhradu škody, který se promlčuje v promlčecí době podle § 106 občanského zákoníku (Rc 60/2003).

Kapitola 14 - Přejchod práv poškozeneého

Jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody (§ 43 odst. 3), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozeneému, i na jeho právní nástupce (§ 45 odst. 3 TŘ). To se týká jak přechodu práv fyzických osob, tak i osob právnických. Právní nástupce pak vstupuje přímo do práv poškozeneého. Pokud již poškozeneý uplatnil vůči obvineneému svůj nárok na náhradu škody, nemusí jeho právní nástupce znovu tento nárok uplatňovat. Musí však orgánům činným v trestním řízení vždy prokázat, že je skutečným právním nástupcem poškozeneého. Dle mého názoru je nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení jednoznačně vymezily, kdo je a kdo není poškozeneým. Pokud toto nejsou schopny udělat bez provádění dalšího dokazování přesahujícího potřeby trestního stíhání, a které by je podstatně protáhlo, jsou podle mého názoru povinny postupovat dle § 229 odst. 1 TŘ a právního (právní) nástupce odkázat se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Naopak platí, že pokud tyto podmínky splněny nejsou, je povinností orgánů činných v trestním řízení skutečného právního nástupce poškozeneého zjistit a toto podložit patřičnými důkazy a ne zjednodušovat si práci a zbytečně odkazovat potenciálního poškozeneého dle § 229 odst. 1 TŘ.

Smrtí poškozeneého, který má proti obvineneému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ, zaniká jeho způsobilost k právům a povinnostem dle § 7 odst. 2 věty první obč. zák. Poškozeneému, který zemřel, proto nelze přiznat nárok na náhradu škody způsobené trestným činem podle § 228 TŘ, třebaže ho před svou smrtí včas a řádně uplatnil v trestním řízení. Úmrtím poškozeneého přechází takový nárok na náhradu škody na jeho dědice, a to v rozsahu, v jakém náležel poškozeneému v okamžiku jeho smrti. Před rozhodnutím o nároku na náhradu škody v adhezním řízení podle § 228 a § 229 TŘ je třeba objasnit, zda a popřípadě v jakém rozsahu přešel tento nárok na právního nástupce poškozeneého ve smyslu § 45 odst. 3 TŘ (Rt 22/2006). Uplatňují-li nárok na náhradu škody, která byla způsobena na majetku poškozeneého, pozůstalí po poškozeneém, musí soud vždy na podkladě důkazů zjistit, zda jde o právního nástupce (dědice) poškozeneého (Rt 16/1993).

Kapitola 15 - Zajištění nároku poškozeného

Poškozený, jenž má vůči obviněnému právo požadovat nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, má rovněž možnost navrhnout, aby jeho nárok byl až do pravděpodobné výše škody zajištěn na majetku obviněného. Jedná se o významné oprávnění poškozeného, které je však limitováno důvodnou obavou o to, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno (§ 47 odst. 1 TŘ), což bude například tehdy, jestliže se obviněný zbavuje svého majetku, ukrývá jej apod.⁷⁸ O zajištění nároku poškozeného rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného a v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného (§ 47 odst. 2 věta první TŘ). Je třeba podotknout, že soud o zajištění nároku poškozeného nikdy nerozhoduje ex offio. Státní zástupce však může v přípravném řízení rozhodnout o zajištění nároku poškozeného i bez jeho návrhu či podnětu, vždy však pouze tehdy, vyžaduje-li to ochrana zájmů poškozeného, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení (§ 47 odst. 2 věta druhá TŘ). Podnět k zajištění nároku poškozeného mohou dát státnímu zástupci i jiné subjekty, zejména pak policejní orgán. V každém případě je poškozeného o zajištění jeho nároku potřeba vždy vyrozumět s upozorněním na důvody, pro něž se zajištění zruší (§ 47 odst. 8 TŘ).

Požadavky, jež jsou na rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného z pohledu ústavního rámce kladeny, lze zformulovat podle přesvědčení Ústavního soudu do následujících tezí: musejí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny, čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR), být vydána příslušným orgánem (čl. 2 odst. 2, čl. 38 odst. 1 Listiny, čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR) a nemohou být projevem svévole (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny), což znamená, že dovozené závěry o naplnění podmínek uvedených v § 47 odst. 1, 2 TŘ nemohou být ve zcela zřejmém nesouladu se zjištěnými skutkovými okolnostmi, jež jsou orgánům činným v trestním řízení k dispozici. Jinými slovy vyjádřeno, posouzení vlastních podmínek pro vydání rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného je především věcí příslušných orgánů veřejné moci (státního zástupce a obecného soudu), Ústavní soud je jen oprávněn se přesvědčit, zda jsou vůbec důvodně předpokládány, přičemž pro svou povahu nemusí být prokázány "nepochybně".⁷⁹

Nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem je možné zajistit pouze na majetku, které je ve vlastnictví obviněného, přičemž za majetek obviněného je dle mého

⁷⁸V souvislosti se zajištěním nároku poškozeného dle § 47 a násl. TŘ byl vydán zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů. Tento zákon stanoví postup při výkonu rozhodnutí o zajištění majetku nebo jeho určené části a při jeho správě.

⁷⁹Usnesení Ústavního soudu ze dne 14.9.2004, sp.zn. III. ÚS 435/2004, ASPI č. 33089

názoru potřeba považovat všechny věci (movité, nemovité), jakož i všechna práva a jiné majetkové hodnoty, které jsou ve vlastnictví (spoluvlastnictví, SJM) obviněného, které mají určitou penězi vyjádřitelnou hodnotu, a které nejsou uvedeny v ustanovení § 47 odst. 5 TŘ. Dle tohoto ustanovení nemůže být k zajištění nároku poškozeného použito např. věcí, které nelze podle občanskoprávních předpisů postihnout výkonem soudního rozhodnutí. Zajištění tohoto majetku obviněného by bylo zbytečné, když by z něj poškozený stejně nemohl být uspokojen v rámci exekučního řízení. Obviněnému ovšem nebrání v tom, aby i z tohoto majetku dobrovolně nahradil poškozenému škodu, kterou mu trestným činem způsobil.

Majetkem obviněného, který by mohl být zajištěn podle § 47 TŘ, nejsou věci získané trestným činem, např. věci zpronevěřené nebo odcizené. Zajistit nárok poškozeného rozhodnutím podle § 47 TŘ lze však na nemovitostech, které obviněný měl získat trestným činem podvodu podle § 250 TZ spáchaným vůči poškozenému a které byly zapsány v katastru nemovitostí jako majetek obviněného (Rt 15/1999).

Podíl v obchodní společnosti může být předmětem zajištění v trestním (přípravném) řízení, zejména v řízení o zajištění majetku obviněného pro účely pozdějšího výkonu trestu propadnutí majetku (§ 347 TŘ). Stát (tj. v přípravném řízení státní zástupce nebo subjekt, na který státní zástupce přenesl výkon správy zajištěného majetku pověřením podle § 9 odst. 1 zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů) však není oprávněn vykonávat místo společníka, jehož podíl zajistil, jeho nemajetková (společenstevní) práva, to znamená, že z titulu zajištění tohoto podílu se nemůže domáhat oprávnění podílet se na řízení obchodní společnosti namísto něho.⁸⁰

Je třeba rovněž podotknout, že zajišťovat nelze nárok, který není možno v trestním řízení uplatnit (§ 47 odst. 5 věta první TŘ), neboť když nelze v trestním řízení uplatnit nárok, tím spíše jej pak nelze v tomto řízení zajistit. Tak tomu bude například tehdy, jestliže se poškozený domáhá svého nároku občanskoprávní cestou a o tomto nároku již bylo soudem rozhodnuto, byť zatím jen nepravomocně (§ 44 odst. 3 TŘ).⁸¹

Soud a v přípravném řízení státní zástupce upustí od provedení zajišťovacích úkonů nebo zajištění zruší, pokud obviněný nebo s jeho souhlasem jiná osoba složí na účet soudu u peněžního ústavu peněžitou jistotu ve výši odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody; jiná osoba musí být seznámena s podstatou obvinění a se sku-

⁸⁰Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 6/2005 ze dne 7.10.2005

⁸¹V § 44 odst. 3 TŘ je použita formulace „rozhodnuto“ nikoliv „pravomocně rozhodnuto“, z čehož dle mého názoru lze a *contrario* dovodit, že pro vyloučení možnosti uplatňovat v trestním řízení nárok na náhradu majetkové škody způsobené trestným činem postačí nepravomocné rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu.

tečnostmi, které vedly nebo by mohly vést k zajištění. Byla-li složena peněžítá jistota nižší, soud a v přípravném řízení státní zástupce provede zajišťovací úkony na majetku obviněného v rozsahu, v jakém pravděpodobný nárok poškozeného na náhradu škody není zajištěn peněžitou jistotou (§ 47a odst. 1 TŘ). Tuto peněžitou jistotu lze za podmínek daných § 47a odst. 2 TŘ zrušit nebo omezit; nejpozději trvá do právní moci odsuzujícího rozsudku (srov. § 47a odst. 3 TŘ).

Ustanovení § 47a TŘ bylo ještě před svým schválením podrobena kritice Vantucha. Dle jeho názoru autoři návrhu zákona v tomto ustanovení opírají přísné zajišťovací úkony vůči majetku obviněného o pouhou pravděpodobnost. V § 47a odst. 1 věta první TŘ se výslovně píše o „pravděpodobném nároku poškozeného na náhradu škody“. Z toho plyne, že autoři tohoto návrhu zákona zmocňují soud a v přípravném řízení státního zástupce k tomu, aby usoudil, že s určitou pravděpodobností lze očekávat, že soud uzná obžalovaného vinným a uloží mu povinnost nahradit poškozenému škodu.⁸² Mám za to, že tato kritika není na místě. Smyslem předmětného ustanovení, jakož i samotného institutu zajištění nároku poškozeného, je chránit pravděpodobný nárok poškozeného na náhradu škody, nikoliv nějaký fiktivní či jiný nárok. Ano, lze říci, že toto ustanovení zmocňuje soud a v přípravném řízení státního zástupce k tomu, aby usoudil, že s určitou pravděpodobností lze očekávat, že soud uzná obžalovaného vinným a uloží mu povinnost nahradit poškozenému škodu. Vyplývá to však ze samotné podstaty trestního stíhání, kdy orgány činné v trestním řízení jsou zákonem zmocněny k tomu, aby usoudily, že s určitou pravděpodobností lze očekávat, že soud uzná obžalovaného vinným. Také vycházejí z určité míry pravděpodobnosti, na základě které se rozhodnou někoho trestně stíhat. Institut zajištění nároku poškozeného tak, jak je zakotven do trestního řádu, považuji za ústavně konformní a v souladu se zásadou presumpce neviny, neboť je podle mého názoru jen vedlejším produktem institutu trestního stíhání osoby, která se pravděpodobně dopustila trestného činu, jímž byla způsobena majetková škoda.

Zajištění nároku poškozeného se v taxativně stanovených případech zruší (§ 48 odst. 1 TŘ). Prvním důvodem zrušení zajištění je skutečnost, že pominul důvod, pro který bylo zajištění nařízeno. Tak tomu bude například tehdy, jestliže obviněný nahradí poškozenému škodu, kterou mu způsobil trestným činem. Druhým důvodem zrušení zajištění je fakt, že trestní stíhání obviněného bylo pravomocně zastaveno nebo skončilo pravomocným zprošťujícím rozsudkem. Základním předpokladem pro to, aby obviněnému byla uložena povinnost nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem je totiž vyslovení viny

⁸²Vantuch, P. : K návrhu na vytvoření zákona k zajištění majetku a věcí v trestním řízení, Trestní právo č. 7-8/2003, Orac, Praha 2003, s. 32

obžalovaného ze spáchání trestného činu, kterýmžto byla poškozenému způsobena škoda. Jestliže je však obžalovaný obžaloby pravomocně zproštěn, případně je jeho trestní stíhání pravomocně zastaveno, pak mu ani nelze uložit povinnost nahradit poškozenému škodu, natožpak nárok poškozeného na náhradu škody zajistit. Chybí zde totiž základní předpoklad pro případné budoucí nucené uspokojení nároku poškozeného ze zajištěného majetku obviněného, a to exekuční titul. Ovšem, i kdyby byl obžalovaný například pravomocně zproštěn obžaloby, nic poškozenému nebrání v tom, aby se svého nároku na náhradu škody způsobené trestným činem domáhal v řízení ve věcech občanskoprávních nebo před jiným příslušným orgánem.

Zajištění bude zrušeno také tehdy, uplynuly-li dva měsíce ode dne, kdy nabyl právní moci rozsudek, jímž byl obžalovaný uznán vinným, nebo ode dne, kdy nabylo právní moci usnesení, jímž byla věc postoupena jinému orgánu. Pokud se ukáže, že zajištění není třeba v rozsahu, v němž bylo nařízeno, je třeba toto zajištění omezit. Jestliže byly zajištěním postiženy věci náležející jiné osobě než obviněnému, vyjmou se ze zajištění (§ 48 odst. 2 TŘ). V tomto případě je však osoba, která tvrdí, že věc není ve vlastnictví obviněného, povinna prokázat, že tato věc patří této osobě nebo někomu jinému. Proti rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného, jeho zrušení nebo omezení, či vyloučení věci z tohoto zajištění, je přípustná stížnost, jež má, pokud jde o zrušení zajištění, jeho omezení nebo vynětí ze zajištění, odkladný účinek, což je pochopitelné (§ 49 TŘ).

K výše uvedenému je ještě třeba dodat, že dokud bude důvod ke zrušení (omezení) zajištění, pak je soud (státní zástupce) povinen (nikoliv pouze oprávněn) zajištění zrušit (omezit), a to neprodleně poté, kdy se o tomto důvodu dozví.

Jestliže státní zástupce v přípravném řízení zajistí nárok poškozeného podle § 47 odst. 1 TŘ nebo zajistí majetek obviněného podle § 347 odst. 1 TŘ, a jestliže proti takovému usnesení je podána stížnost, rozhoduje o ní soud, jehož příslušnost vyplývá z ustanovení § 146a TŘ. Musí přitom jít o soud, jehož obvod působnosti je totožný s obvodem působnosti státního zástupce, o jehož usnesení jde. Pro určení příslušnosti soudu zde nemá význam ustanovení § 26 TŘ. To znamená, že o stížnosti proti usnesení okresního státního zástupce rozhoduje místně odpovídající okresní soud a že o stížnosti proti usnesení krajského státního zástupce rozhoduje místně odpovídající krajský soud. Krajský soud rozhoduje v senátě složeném podle § 12 odst. 3 písm. b) zákona č. 335/1991 Sb., ve znění pozdějších zákonů, z předsedy a dvou soudců (Rt 14/1995).

Nedostatkem stávající právní úpravy je dle mého názoru skutečnost, že není explicitně stanoveno, od kterého momentu je možné zajistit nárok poškozeného na náhradu škody.

Domnívám se, že tento nárok nelze zajistit dříve, než bude určité osobě sděleno obvinění ze spáchání trestného činu, kterýmžto obviněný způsobil poškozenému škodu ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. Tato skutečnost vyplývá především z ustanovení § 47 odst. 1 TŘ, kde se hovoří o „obviněném“, tj. o osobě, vůči níž bylo zahájeno trestní stíhání (srov. § 160 odst. 1 TŘ). Mám tedy za to, že jakmile bude pachateli sděleno obvinění z trestného činu, má poškozený právo žádat zajištění nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. Domnívám se, že de lege ferenda by bylo vhodné explicitně stanovit přesný okamžik, od kdy je možné zajistit nárok poškozeného. Pokud jde o okamžik ukončení zajištění, tento je stanoven v § 48 TŘ.

V usnesení o zajištění nároku poškozeného je nezbytné přesně označit majetek obviněného, který je předmětem zajištění, a to tak, aby tento majetek nebylo možno zaměnit s jiným majetkem obviněného nebo s majetkem jiné osoby. V této souvislosti je potřeba uvést, že pokud by z jakéhokoliv důvodu nebylo vyhověno žádosti poškozeného na zajištění jeho nároku, případně pokud by ještě nebylo určité osobě sděleno obvinění a poškozený by se nemohl domáhat v rámci trestního řízení zajištění svého nároku, může se poškozený ještě domáhat občanskoprávní cestou vydání předběžného opatření. Jeho možnosti jsou však velmi omezené, neboť před zahájením řízení může předseda senátu nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků (tj. v daném případě pachatele a poškozeného), nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen (§ 74 odst. 1 o.s.ř.). Pro poškozeného je tento postup nevýhodný a problematický i z toho důvodu, že k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením (tj. v daném případě pachateli), je navrhovatel povinen složit nejpozději ve stejný den, kdy podal u soudu návrh na nařízení předběžného opatření, jistotu ve výši 50.000,- Kč a v obchodních věcech ve výši 100.000,- Kč (§ 75b odst. 1 věta první o.s.ř.).

Skutečnost, že poškozenému byl v trestním řízení přiznán nárok na náhradu škody vůči obviněnému, nezakládá právo poškozeného ve smyslu § 80 odst. 1 TŘ na vydání věci, která byla v trestním řízení odňata obviněnému a tvoří jeho vlastnictví. Poškozený může svůj nárok na náhradu škody na takové věci uspokojit jen v občanskoprávním řízení o výkonu rozhodnutí (§ 251 a násl. o.s.ř.) (Rt 22/1975). Mám za to, že v těchto případech by měly orgány činné v trestním řízení vždy poučit poškozeného o této možnosti, a to s ohledem na ustanovení § 46 TŘ, dle kterého orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Zajištění nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem (§ 47 TŘ) spáchaným jedním z manželů za trvání manželství je možné i na majetku tohoto manžela patřícím do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (Rt 23/1978).

V praxi se vyskytují případy, kdy obviněný po svém výslechu odevzdá vyšetřovateli peněžitou částku ve výši způsobené nebo předpokládané škody na úhradu nároku poškozeného na náhradu škody. Vznikají tak pochybnosti, jak s takovými dobrovolně vydanými peněžními částkami naložit. Zajištění takto odevzdané peněžité částky podle § 47 TŘ nepřichází v úvahu, poněvadž není důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno. Naopak obviněný svým postojem prokázal účinnou snahu nahradit škodu. Doporučuje se, aby v těchto případech byly peníze složeny do notářské úschovy podle § 69 not. ř., pokud nebudou se souhlasem obviněného vydány poškozenému na úhradu jeho nároku na náhradu škody (Rt III/1967, s. 237).

Kapitola 16 - Nakládání s věcí získanou nebo pravděpodobně získanou trestným činem

Ustanovení § 81 TŘ upravuje postup při nakládání s věcí získanou nebo pravděpodobně získanou trestným činem a je dalším z ustanovení, které posiluje práva poškozeného v trestním řízení. Podle § 81 odst. 1 TŘ, jestliže byla obviněným vydána nebo mu odňata věc, kterou získal nebo pravděpodobně získal trestným činem, a buď není známo, komu věc patří, nebo není znám pobyt poškozeného, vyhlásí se veřejně popis věci. Vyhlášení se učiní způsobem pro vypátrání poškozeného nejúčelnějším, a to spolu s vyzváním, aby se poškozený přihlásil do šesti měsíců od vyhlášení. Pokud je známo, komu věc patří a je také znám pobyt této osoby, vyzve se přímo tato osoba a podle § 81 odst. 1 TŘ se nepostupuje.

V této souvislosti je ještě třeba dodat, že věc, kterou pachatel získal krádeží, nepatří pachateli, i když její vlastník není znám. Takovou věc proto nelze prohlásit za propadlou podle § 55 odst. 1 TZ, ale postupuje se ohledně ní podle § 81 TŘ (Rt 3/1976, III.).

Kapitola 17 - Poučení poškozeného o jeho procesních právech

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění (§ 46 TŘ), přičemž toto ustanovení se vztahuje na všechny poškozené bez ohledu na to, zdali jsou subjektem adhezního řízení či nikoliv. V tomto obecně formulovaném ustanovení však není výslovně uvedeno, že poškozený má právo na informace potřebné pro uplatnění jeho procesních práv, což považují za nedostatek platné právní úpravy (např. jak a zdali vůbec skončilo přípravné řízení).

Poškozený musí být poučen o těch právech, která mu přísluší, a která je oprávněn vykonávat, tedy tento výčet má být taxativní. Podle § 46 TŘ jsou orgány činné v trestním řízení povinny poučit poškozeného jen o jeho procesních právech, která má jako poškozený v trestním řízení, ne též o jeho jiných právech, resp. povinnostech (Rt 2/1970). Není tedy povinností orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného, jemuž byla způsobena pouze morální újma, o právu učinit návrh dle § 43 odst. 3 TŘ, které přísluší pouze poškozenému, jenž má proti obviněnému právo na náhradu škody.

V praxi bývají poškození poučeni většinou již ve fázi přípravného řízení, a to tak, že jim je policejním orgánem předložena k podpisu listina obsahující práva poškozeného, přičemž v těchto listinách není rozlišováno mezi poškozenými, jež mají právo učinit návrh dle § 43 odst. 3 TŘ a těmi, jež toto právo nemají. Policejní orgány si tak značně zjednodušují svou práci, neboť nemusejí příliš dlouho přemýšlet nad tím, zda se v příslušné věci jedná o poškozeného dle § 43 odst. 1 TŘ nebo též dle odst. 3 tohoto ustanovení. Jistě by bylo vhodnější, kdyby byli poškození poučováni pouze o těch právech, která jim skutečně náleží. Na stranu druhou je třeba říci, že je možná z opatrnosti lepší poskytnout poškozeným více poučení než méně. Může to však také vést k absurdním situacím, kdy se poškození budou domáhat práv, která jim zjevně nepřísluší, odkazující přitom na to, že je orgán činný v trestním řízení o takových právech poučil.

Dokonce jsem byl opakovaně svědkem toho, kdy policejní orgán vyžadoval od poškozeného, aby mu podepsal formulář, ve kterém byl poškozený dotazován, zdali souhlasí či nesouhlasí s trestním stíháním obviněného. Podotýkám, že se tak stalo např. v případě, kdy poškozenou byla právnická osoba. K tomu by v praxi nemělo docházet.

Nezbytným předpokladem pro skutečnou realizaci práv poškozeného je nejen povědomí poškozeného o jeho procesních právech, ale i reálná možnost jejich uplatnění. Každý poškozený tedy musí být například vyrozuměn o konání hlavního líčení, a to aspoň tři dny předem, přičemž poškozený, jenž má nárok na náhradu škody, musí být současně upozorněn na to, že pokud se nedostaví k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku na náhradu škody rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (srov. § 198 TŘ). Za nesplnění této povinnosti není stanovena žádná sankce. Nedodržení přípravné lhůty by bylo v těchto případech důvodem k odročení hlavního líčení jen tehdy, pokud by soud došel k závěru, že zkrácení lhůty

by mohlo mít nepříznivý vliv na řádné projednání a objasnění věci, popř. by hrozilo, že bez odročení věci nebude splněn účel trestního řízení (§ 1 TŘ).⁸³

Nedostatek poučení poškozeného je sice vadou řízení, nikoli však vadou podstatnou, jež by odůvodňovala zrušení rozsudku v odvolacím řízení podle § 258 odst. 1 písm. a) TŘ a vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 TŘ (Rt 29/1974). Dle mého názoru může být toto rozhodnutí v některých případech návodem k tomu, jak se vyhnout splnění poučovací povinnosti vůči poškozeným. Pokud totiž orgány činné v trestním řízení poučovací povinnost vůči poškozeným nesplní, nic se jim vlastně nestane. Poškození jsou však nepochybně na svých právech kráceni.

Kapitola 18 - Právo poškozeného nahlížet do spisů

I poškozený je osobou, která má právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 TŘ, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo mají zákonní zástupci poškozeného, jestliže je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena (srov. § 65 odst. 1 TŘ). V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán poškozenému právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v § 65 odst. 1 TŘ ze závažných důvodů odepřít. Právo poškozeného nahlédnout do spisu lze omezit ze závažných důvodů i před zahájením trestního stíhání, a to s odkazem na § 65 odst. 2 TŘ per analogiam. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat (srov. § 65 odst. 2 TŘ). Pokud však nahlédnutí do spisu odmítne státní zástupce, pak poškozený nemá podle platné právní úpravy možnost domoci se přezkoumání závažnosti důvodů tohoto odmítnutí. Právo odepřít nahlédnutí do spisu ovšem nelze poškozenému upřít v řízení před soudem.

V souvislosti s právem poškozeného nahlížet do spisu vznikají mnohdy určité problémy ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání. Podle výkladového stanoviska Nejvyššího státního zástupce č. 5/1996 ze dne 8.10.1996 náleží osobě, ohledně níž jsou dány skutečnosti nasvědčující tomu, že jí bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, práva poškozeného uvedená v § 43 odst. 1 TŘ, popřípadě i v § 43 odst. 3 TŘ, i při postupu před zahájením trestního stíhání podle deváté hlavy trestního řádu. Taková osoba má právo nahlížet do spisu i v rámci postupu před zahájením trestního stíhání.

⁸³Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 54 a 55

Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. tvoří postup před zahájením trestního stíhání první fázi přípravného řízení (§§ 158-159b TŘ). Tedy, již samotné sepsání úředního záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ je postupem před zahájením trestního stíhání ve smyslu citovaného výkladového stanoviska, a tedy i fází, ve které může poškozený nahlížet do spisu. Je rovněž otázkou, od kdy je poškozený poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. Lze souhlasit s Vantuchem, že i při postupu před zahájením trestního stíhání má osoba, ohledně níž jsou dány skutečnosti nasvědčující tomu, že jí bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, postavení poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 TŘ. Při posouzení, zda jde skutečně o poškozeného, je třeba přihlížet k povaze tohoto stadia trestního řízení, tj. k tomu, že v jeho rámci zpravidla není možné učinit jednoznačná zjištění k osobě poškozeného (nebo poškozených), stejně jako k řadě jiných otázek významných pro trestní řízení. Postavení poškozeného má při postupu před zahájením trestního stíhání i ten, kdo o sobě prohlašuje, že byl poškozen trestným činem některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 43 odst. 1 TŘ, a to až do doby, než je zjištěn opak, tj. nejméně do doby, než je ve věci skončeno prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu.⁸⁴

Kapitola 19 - Poškozený jako svědek

Často se stává, že poškozený je současně svědkem. Za této situace by měly orgány činné v trestním řízení postupovat zejména v přípravném řízení velmi uvážlivě, aby nedošlo ke znehodnocení svědecké výpovědi poškozeného například tím, že by mu bylo umožněno nahlédnout do spisu, což by posléze mohlo vést ke snížení důkazní hodnoty jeho svědecké výpovědi. Při hodnocení jeho výpovědi přihlédne soud též k tomu, zda jeho výpověď nebyla ovlivněna znalostmi získanými při výkonu práv poškozeného, zejména nahlížením do spisu a přítomností při výslechu obžalovaného v hlavním líčení (Rt III/1967). Je-li poškozený současně svědkem, je nutné jej poučit nejen jako poškozeného podle § 46 TŘ, ale i jako svědka (srov. § 101 TŘ). Pokud by se tak nestalo, byla by výpověď poškozeného jako svědka neúčinná.

V řízení před soudem je nutné, aby poškozený, jenž je zároveň svědkem, byl jednak vyzooměn o hlavním líčení jako poškozený (§ 198 odst. 2 TŘ), jednak předvolán k tomuto hlavnímu líčení jako svědek. Bez ohledu na to, zdali je poškozený svědkem či nikoliv, je

⁸⁴Vantuch, P. : K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání, *Trestněprávní revue* č. 6/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 145; srov. také Chytil, R. : Právo poškozeného nahlížet do spisů, *Trestní právo* č. 10/2000, Orac, Praha 2000, s. 12-13

potřeba jej vyrozumět o podání obžaloby a doručit mu opis obžaloby, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé (§§ 176 odst. 1 a 196 odst. 1 TŘ). Po zahájení hlavního líčení je předseda senátu povinen dotázat se poškozeného, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě majetkové škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu, přičemž tento dotaz je potřeba učinit ještě před zahájením dokazování, tj. především před započítím výslechu obžalovaného. Na tuto skutečnost by měl být poškozený upozorněn již ve vyrozumění o konání hlavního líčení, přičemž by měl být současně vyzván k tomu, aby soudu včas sdělil jak návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení, tak také aby soudu sdělil a uvedl okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny (§ 196 odst. 2 TŘ).

Situaci, kdy poškozený je zároveň svědkem, již řešil také Ústavní soud České republiky, a to ve svém usnesení ze dne 9.11.2004, sp.zn. III. ÚS 587/04. V tomto rozhodnutí bylo mj. konstatováno, že jakkoliv je poškozený coby strana trestního řízení vybaven celou řadou procesních práv upravených v § 43 a násl. TŘ, je třeba výkon těchto práv sladit s účelem trestního řízení (náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat, srov. § 1 odst. 1 TŘ). V posuzované věci je navíc postavení stěžovatele specifické v tom směru, že v trestním řízení vystupuje nejen v pozici poškozeného, ale i svědka, tedy nositele důkazu, přičemž vzhledem k účelu trestního řízení a požadavku zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 5 TŘ), převažuje v trestním řízení zájem na stěžovatelově nezkreslené svědecké výpovědi. Pokud v této věci postupoval předseda senátu podle ustanovení § 209 odst. 1 TŘ a neumožnil stěžovateli být přítomen při výslechu obžalovaného v hlavním líčení z obavy, že by jeho budoucí svědecká výpověď mohla být výsledkem obžalovaného ovlivněna, nedošlo tím k porušení ústavně garantovaných práv stěžovatele, zakotvených v člancích 36 odst. 1 a 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Z těchto důvodů byla tedy ústavní stížnost poškozeného odmítnuta.

Kapitola 20 - Zákonný zástupce a zmocněnec poškozeného

20.1 - Zákonný zástupce

Pokud je poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává práva poškozeného jeho zákonný zástupce (§ 45 odst. 1 TŘ). K tomu je nutno podotknout, že osobou omezenou ve způsobilosti k převážné většině právních úkonů je i osoba mladší 18 let. V těchto případech je dítě zastupováno rodiči (srov. § 36 zákona o rodině), přičemž současně platí, že rodiče musí být plně způsobilí k právním úkonům a nesmějí být zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Zákonným zástupcem

dítěte mohou být i jiné osoby než rodiče, např. opatrovník (kolizní opatrovník), osvojitel apod.

Vznikla-li poškozenému, jenž je zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům majetková škoda, pak tato skutečnost nemá žádný vliv na způsobilost tohoto poškozeného k právům a povinnostem (právní subjektivita), když právní subjektivita vzniká již okamžikem narození.⁸⁵ Obviněný je tedy povinen nahradit majetkovou škodu přímo poškozenému a nikoliv jeho zákonnému zástupci. Soud však současně rozhodne tak, že obviněný je povinen nahradit škodu k rukám zákonného zástupce poškozeného. K tomu je ještě potřeba dodat, že trestní řád na rozdíl od obviněných neumožňuje poškozeným, kteří nejsou plně způsobilí k právním úkonům, vykonávat svá práva v trestním řízení vedle jejich zákonných zástupců.

Pokud zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat práva poškozeného uvedená v trestním řádu a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu těchto práv poškozenému opatrovníka (§ 45 odst. 2 TŘ). Tak tomu bude např. tehdy, jsou-li zákonní zástupci nezletilého nezvěstní, dlouhodobě pobývají v cizině, jsou hospitalizováni ve zdravotnickém zařízení, je dána kolize mezi zákonnými zástupci apod. Jestliže nelze doručit rozsudek poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, proto, že je neznámého pobytu, nebo proto, že je pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelný, může mu být podle § 45 odst. 2 TŘ per analogiam ustanoven opatrovník (Rt 60/2000, II.).

20.2 - Zmocněnec poškozeného

Poškozený může vykonávat svá práva v trestním řízení osobně nebo se může dát zastoupit zmocněncem (v praxi zpravidla advokátem). Zmocněncem poškozeného může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena. Zmocněnec poškozeného je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený (srov. § 51 TŘ). Má-li poškozený zmocněnce, pak práva poškozeného vykonává přímo zmocněnec, přičemž poškozenému v tomto případě nepřísluší vykonávat práva poškozeného vedle něj. Rovněž tak platí, že má-li poškozený zmocněnce, doručuje se písemnost pouze zmocněnci, pokud zákon nestanoví jinak. Má-li však poškozený něco osobně vykonat, doručuje se písemnost i jemu

⁸⁵Způsobilost k právním a povinnostem má i počaté dítě, narodí-li se živé. Před narozením se hledí na lidský plod jako na součást těla matky (např. zákoník práce i trestní zákon – § 229 toto pojetí sledují velmi zřetelně), ale na počaté dítě se hledí, jako by subjektem práva již bylo (Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol. : Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 69).

(srov. § 62 odst. 2 TŘ). Dále je nutno dodat, že i zákonný zástupce poškozeného se může dát zastoupit zmocněncem při výkonu práv poškozeného.

Za podmínek daných ustanovením § 51a TŘ může poškozený, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, a který nemá dostatek prostředků k úhradě nákladů vzniklých s přibráním zmocněnce, požádat o vydání rozhodnutí, dle kterého má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu (v těchto případech je zmocněncem poškozeného vždy advokát). To nelze, pokud vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši by zastoupení zmocněncem bylo zřejmě nadbytečné. Právo nemajetného poškozeného na kvalifikované zastoupení v trestním řízení na účet státu je analogickým, „zrcadlovým“ oprávněním nemajetného obviněného. Tím se procesní pozice poškozeného jako strany trestního řízení vyrovnává s procesním postavením (dosud výhodnějším) jiné strany trestního řízení – obviněného.⁸⁶ Jde o významné ustanovení, které je důkazem posilování práv poškozených v trestním řízení. Ke škodě věci je však oprávnění nemajetného poškozeného omezeno jen na ty poškozené, kteří uplatnili nárok na náhradu škody v trestním řízení, vyloučení jsou tedy ti, kteří takový nárok neuplatnili nebo nemohou uplatňovat.⁸⁷

Kapitola 21 - Diskriminační ustanovení § 44 odst. 2 TŘ před nálezem Ústavního soudu České republiky

Až do 22.2.2001 mohl poškozený v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu jednatelského v prvním stupni (§ 17 TŘ) vykonávat svá procesní práva pouze tehdy, pokud o jeho účasti kladně rozhodl krajský soud. Jediným kritériem pro toto rozhodnutí byla povaha projednávané věci.⁸⁸ Dle mého názoru šlo jednoznačně o diskriminační ustanovení, které bez racionálního zdůvodnění znevýhodňovalo určitou skupinu poškozených. Jak výstižně uvádí Jelínek, poškozený v řízení před krajským soudem je znevýhodněn již tím, že o jeho případné účasti v řízení před soudem musí být kladně rozhodnuto.⁸⁹

Pro poškozeného mělo rozhodnutí dle § 44 odst. 2 TŘ velký význam, neboť poškozený, ohledně kterého krajský soud podle § 44 odst. 2 TŘ rozhodl, že jeho účast nepřipouští, nemohl vykonávat žádná práva, která jinak náleží poškozenému (srov. Rt 31/1993). Toto

⁸⁶Jelínek, J. : Poškozený po novele trestního řádu 2001, Bulletin advokacie č. 11-12/2001, Česká advokátní komora, Praha 2001, s. 65

⁸⁷Jelínek, J. a kol. : Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2002, s. 176

⁸⁸Toto původní znění § 44 odst. 2 TŘ bylo zrušeno nálezem Ústavního soudu České republiky ze dne 31.1.2001, které bylo publikováno pod č. 77/2001 Sb.

⁸⁹Jelínek, J. : Aktuální otázky adhezního řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1987, s. 14

rozhodnutí bylo konečné a nebylo je možno v průběhu hlavního líčení změnit. Kde účast poškozeného nebyla připuštěna, tam je poškozený zbaven nejen možnosti účastnit se soudního jednání, ale i ostatních práv daných mu v § 43 odst. 1 TŘ, tedy všech práv, která mu přísluší jako procesní straně.⁹⁰

Předně se domnívám, že je zcela nepodstatné, zda řízení o trestném činu náleží do příslušnosti okresního nebo krajského soudu. Lze sice předpokládat, že řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu budou zpravidla složitější, než řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti soudu okresního. Avšak rozhodně tak tomu nebude vždy. Domnívám se, že zákonodárce, když už se rozhodl toto ustanovení do trestního řádu zakomponovat, neměl rozlišovat mezi trestnými činy náležejícími do příslušnosti okresních a krajských soudů. Hlavním, a v podstatě jediným kritériem, měla být pouze „povaha projednávané věci“, bez vazby na ustanovení § 17 TŘ. Současně mělo být stanoveno, že účast poškozeného bude připuštěna vždy, pokud okresní nebo krajský soud nerozhodne jinak. Závažným nedostatkem v dosavadní právní úpravě byla také skutečnost, že se poškozený nemohl nikterak bránit proti rozhodnutí krajského soudu, jímž byla zamítnuta jeho účast v trestním řízení. Neměl ani možnost vyjádřit své stanovisko ke své případné neúčasti v trestním řízení.

Předmětné ustanovení trestního řádu bylo diskriminační také proto, že krajský soud rozhodoval o účasti poškozeného rovněž v případech, kdy se konalo společné řízení ohledně trestných činů, z nichž ne všechny byly trestnými činy uvedenými v § 17 odst. 1 TŘ.

Kapitola 22 - Mimořádně vysoký počet poškozených

S účinností od 1.1.2002 byl do ustanovení § 44 TŘ vložen novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. nový odst. 2, dle kterého, je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Rozhodnutí oznámí v řízení před soudem soud a v přípravném řízení státní zástupce poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody; ostatním poškozeným rozhodnutí oznámí při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají nebo o kterém se vyrozumívají. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr

⁹⁰Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 36

s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Toto ustanovení má pamatovat na situace, kdy je počet poškozených tak vysoký, že by mohlo dojít k ohrožení základních zásad trestního řízení (např. zásada rychlosti a hospodárnosti řízení). Zákonodárce nestanovil, kdy je počet poškozených mimořádně vysoký, konkrétním číslem, a proto bude třeba tento počet určit vždy v konkrétní věci s přihlédnutím nejen k vlastnímu počtu, ale i k výši uplatňovaných náhrad škod a ostatním okolnostem případu (mělo by se však řádově jednat o stovky a tisíce poškozených, spíše než desítky – to vyplývá z pojmu mimořádně vysoký a také z maximálního počtu zmocněnců); bližší pravidla budou zřejmě stanovena judikaturou.⁹¹

Pokud si poškození společného zmocněnce nezvolí, nemohou v trestním řízení uplatňovat jak práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ, tak ani právo na náhradu škody dle § 43 odst. 3 TŘ. Poškození tedy musí vyvinout určitou aktivitu, ke které je soud v žádném případě není povinen a ani nesmí nutit. Rozhodne-li soud, že poškození mohou svá práva, např. § 43 odst. 1, 3 TŘ, uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce (§ 44 odst. 2 TŘ), pak nemůže rozsudkem rozhodnout (§ 228, § 229 TŘ) o nárocích na náhradu škody těch poškozených, kteří je prostřednictvím společného zmocněnce neuplatnili (SR č. 4/2005, s. 147). Rozhodne-li předseda senátu, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, pak v případě, že chtějí svá práva v tomto řízení vykonávat, musí si společného zmocněnce zvolit sami. Nejde proto o ustanovení zmocněnce poškozeného ve smyslu § 51a TŘ a stát není povinen hradit náklady zmocněnce podle § 151 TŘ (Rt 4/2005).

V souvislosti se zavedením tohoto institutu bylo Nejvyšším státním zástupcem dne 13.8.2003 vydáno výkladové stanovisko č. 12/2003. V tomto stanovisku se mj. uvádí, že rozhodnutí soudu (soudce) v přípravném řízení podle ustanovení § 44 odst. 2 TŘ, které stanoví, že poškození mohou nadále uplatňovat všechna svoje práva jen prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí, představuje pouze alternativní možnost způsobu uplatnění těchto práv v trestních věcech, ve kterých by jednotlivým výkonem práv mimořádně vysokého počtu poškozených mohl být ohrožen rychlý průběh trestního řízení; neznamená v žádném případě nějaké omezení či zúžení jak práv poškozeného na straně jedné, tak povinností orgánů činných v trestním řízení stanovených v ustanovení § 46 TŘ, o těchto právech poškozeného poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění na straně druhé.

⁹¹Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, I. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 315

Bez ohledu na výše uvedené se dá souhlasit s tím, že nové ustanovení umožní účelové vyloučení poškozeného z trestního řízení, neboť si lze jen stěží představit, že by větší počet poškozených splnil podmínky pro zastupování společnými zmocněnci, například za situace, kdy poškození jsou z různých částí republiky a museli by se kontaktovat a dohodnout na společných zmocněncích.⁹² Představa, že pět poškozených, například z různých míst republiky, se bude navzájem kontaktovat a volit společného zmocněnce, aby vůbec mohli uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení, je značně iluzorní a odtržená od reality.⁹³ Tím spíše to pak platí v případě hospodářských trestných činů, kde počet poškozených může jít do tisíců.

Kapitola 23 - Uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení

23.1 - Obecně

Soud nikdy nerozhoduje o nároku poškozeného na náhradu škody ex offio a platí zde tedy zásada *vigilantibus iura scripta sunt*.⁹⁴ Pro uplatnění nároku na náhradu škody nestanoví trestní řád žádnou formu. Jelínek hovoří o tzv. přihlášce škody.⁹⁵ Podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno. Lze je učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem (§ 59 odst. 1 TŘ). Z obsahu žádosti musí být nepochybné, že poškozený žádá soud, aby uložil obviněnému povinnost nahradit mu škodu způsobenou trestným činem, přičemž tuto škodu musí specifikovat konkrétní částkou.

Orgány činné v trestním řízení by měly poškozeným při formulaci jejich žádostí pomáhat, a to s ohledem a v rámci ustanovení § 46 TŘ. Pokud tedy poškozený například sdělí soudu pouze to, že mu obviněný trestným činem způsobil majetkovou škodu, měl by se jej soud dotázat i na to, v jaké výši mu byla tato škoda způsobena a zda navrhuje, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obviněnému povinnost nahradit poškozenému tuto škodu. Totéž platí v případě, pokud není z obsahu podání poškozeného zřejmé, zda požaduje nárok

⁹²Jelínek, J., Sovák, Z. : Trestní zákon a trestní řád, Linde, Praha 2004, vyd. 20, s. 380

⁹³Jelínek, J. : Reforma trestního procesu (několik poznámek k předložené novele trestního řádu), Trestní právo č. 4/2000, Orac, Praha 2000, s. 6

⁹⁴Až do 30.6.1990 vykazovalo určité prvky zásady oficiality oprávnění prokurátora učinit návrh dle tehdejšího § 43 odst. 3 TŘ. Podle tohoto ustanovení mohl i prokurátor učinit návrh, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem. Podmínkou však bylo, že to vyžadovala ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících, zejména byla-li trestným činem způsobena škoda na majetku v socialistickém vlastnictví.

⁹⁵Jelínek, J. : Aktuální otázky adhezního řízení, Acta Universitatis Carolinae -- Iuridica, Praha 1987, s. 10

na náhradu škody a v jaké výši. Pokud je škoda znakem skutkové podstaty trestného činu, pak je povinností soudu zjistit alespoň minimální výši této škody. Domnívám se, že ve všech případech jsou orgány činné v trestním řízení povinny se dotázat poškozeného, zda mu nebyla trestným činem způsobena i jiná škoda než ta, která je znakem skutkové podstaty trestného činu, neboť poškozený ani nemusí tušit, že má právo i na náhradu této škody [srov. § 89 odst. 1 písm. e) TŘ].

Uplatnil-li poškozený včas nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, nebrání nic tomu, aby později její výši upřesnil. Nárok na náhradu škody lze upřesnit až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Neuvede-li poškozený v návrhu na náhradu škody výši nebo důvod uplatňovaného nároku, nýbrž požaduje jen všeobecně náhradu škody, odkáže ho soud na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem (Rt II/1962). Tento nárok lze upřesnit dokonce i v odvolacím řízení, a to i pokud jde o požadavek na zaplacení úroků z prodlení. Zde je podstatný rozdíl mezi řízením o náhradě škody podle trestního řádu a občanského soudního řádu, kdy v občanskoprávním řízení lze v odvolacím řízení upřesňovat nárok na náhradu škody (včetně požadavku na zaplacení úroků z prodlení) pouze za podmínek stanovených v § 205a odst. 1 o.s.ř.

Nárok na náhradu škody musí být uplatněn vždy vůči konkrétnímu obviněnému (konkrétním obviněným). I o této skutečnosti by měly orgány činné v trestním řízení poškozeného vždy poučit, a to zejména v případech, kdy soud projednává věc více obviněných a koná-li se v ní společně řízení (§ 20 odst. 1 TŘ). Nárok na náhradu škody musí být uplatněn řádně, tzn. že musí být uplatněn poškozeným, který má nárok na náhradu škody, musí být uplatněn vůči orgánu činnému v trestním řízení a musí být uveden důvod a výše nároku. Pokud jde o důvod nároku na náhradu škody, postačí uvést, že poškozenému byla způsobena škoda skutkem, pro který je proti obviněnému vedeno trestní řízení (resp. skutkem, který je uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání či v obžalobě).

Co se týče výše škody, poškozený ani do zahájení dokazování v hlavním líčení nemusí znát konkrétní výši škody způsobené trestným činem. Poškozený totiž nemusí sdělit soudu do zahájení dokazování v hlavním líčení konkrétní výši škody, ale pouze její minimální výši. Pokud tuto výši již v průběhu trestního řízení sdělil, může ji v průběhu dalšího řízení dále upřesňovat, a to z jakéhokoliv důvodu. Toto upřesnění může učinit i po zahájení dokazování v hlavním líčení, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení (§ 217 TŘ), případně ve veřejném zasedání v řízení o odvolání (§ 238 TŘ). Nárok na náhradu škody však musí vždy uplatnit včas, tzn. nejpozději do zahájení dokazování v hlavním líčení, tedy než soud započne s výsledkem obžalovaného (§ 43 odst. 3 věta druhá TŘ, § 206 odst. 2

TŘ, § 207 odst. 1 TŘ). Nebylo-li v hlavním líčení postupováno podle § 206 odst. 2 TŘ, a to ani přečtením písemně uplatněného nároku na náhradu škody poškozeného, nelze rozhodnout o takovém nároku podle § 228 nebo § 229 TŘ.⁹⁶

Skutečnost, že poškozený nebo zástupce poškozené organizace ve své výpovědi uvedl, že byla způsobena škoda v té či oné výši, není ještě uplatněním nároku na její náhradu. Ze znění ustanovení § 43 odst. 3 TŘ totiž plyne, že za řádný návrh na náhradu škody je možno považovat jen takové uplatnění nároku, je-li z obsahu vyjádření poškozeného patrné, že požaduje, aby soud v trestním řízení o jeho návrhu rozhodl. Povinností orgánů činných v trestním řízení pak je, aby i z toho hlediska poškozené poučovaly (Rt III/1967).

Vyjádření poškozeného v tom smyslu, že se připojuje k trestnímu řízení s požadavkem na náhradu škody, jak bude orgány činnými v trestním řízení zjištěna apod., nelze považovat za řádně uplatněný nárok na náhradu škody, není-li z něj patrné, v jaké alespoň minimální výši má být škoda způsobená trestným činem uhrazena (Rt 7/1968, II.).

V praxi mohou s ohledem na řádnost a včasnost uplatnění nároku na náhradu škody nastat čtyři základní situace (vycházím z předpokladu, že poškozenému skutečně byla trestným činem škoda způsobena):

1. Poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody řádně a včas. V případě odsuzujícího rozsudku (trestního příkazu) je obviněnému uložena povinnost k náhradě škody poškozenému.
2. Poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody řádně, nikoliv však včas. Uplatní-li poškozený nárok na náhradu škody po lhůtě naznačené v ustanovení § 43 odst. 3 TŘ, vysloví soud podle analogie § 44 odst. 3, § 206 odst. 4 TŘ, že poškozený nárok na náhradu škody v trestním řízení již uplatňovat nemůže. Toto usnesení nemění nic na postavení poškozeného podle § 43 odst. 1 TŘ (Rt II/1962).
3. Poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody včas, nikoliv však řádně. V tomto případě by měl dle mého názoru soud poškozeného poučit dle § 46 TŘ a vyzvat jej k řádnému uplatnění nároku na náhradu škody. Pokud by poškozený ani po tomto poučení svůj nárok na náhradu škody řádně neuplatnil, domnívám se, že by soud měl postupovat tak, že vysloví podle analogie § 44 odst. 3, § 206 odst. 4 TŘ, že poškozený nárok na náhradu škody v trestním řízení již uplatňovat nemůže. Nemohu tedy souhlasit s Látalem, dle kterého, jestliže poškozený jako subjekt adhezního řízení neuvede v návrhu na náhradu škody podle § 43 odst. 2 TŘ (nyní § 43 odst. 3 TŘ – pozn. aut.) důvod a výši

⁹⁶Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10.6.2003, sp.zn. 10 To 151/2003, č. 341/2003 Sbirky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

uplatněného nároku (alespoň minimální částkou) a jen všeobecně požaduje náhradu škody, ev. se vyjádří tak, že žádá náhradu škody ve výši, jak ji zjistí soud, neodkáže ho soud podle § 229 odst. 1 TŘ s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným orgánem. Takto uplatněný nárok nemůže být vůbec podkladem pro žádné rozhodnutí, a to ani pro rozhodnutí podle § 229 odst. 1 TŘ.⁹⁷ Je sice pravdou, že soud nemůže rozhodnout dle § 229 odst. 1 TŘ, ale podle mého názoru by měl soud rozhodnout právě podle analogie § 44 odst. 3, § 206 odst. 4 TŘ. Poškozený totiž svůj nárok uplatnil včas, nikoliv však řádně. Nevidím důvod, proč by měl soud postupovat jinak v případě, kdy poškozený uplatní svůj nárok řádně, nikoliv však včas, a jinak v případě, kdy poškozený svůj nárok uplatní včas, nikoliv však řádně. Navíc, z hlediska právní jistoty poškozeného je nepochybně vhodné, aby soud o jeho nároku nějak rozhodl.

4. Poškozený neuplatní svůj nárok na náhradu škody vůbec, tj. de facto ani včas, ani řádně. V tomto případě soud dle mého názoru nevydává žádné rozhodnutí. Chybí zde totiž podklad pro vydání jakékoliv rozhodnutí souvisejícího s nárokem na náhradu majetkové škody.

V případech uvedených ad 2. – 4. platí, že poškozený má možnost domáhat se svého nároku v občanskoprávním řízení, popřípadě v řízení před jiným příslušným orgánem, neboť tato rozhodnutí soudu (v případě ad 2. – 3.) v žádném případě nezakládají překážku věci rozsouzené (*res iudicata*); dle mého názoru těmto poškozeným také zůstávají zachována práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ. Tato rozhodnutí (v případě ad 2. – 3.) mají význam pouze pro možnost uplatňovat nárok na náhradu škody v rámci adhezního řízení. Ve všech shora uvedených případech platí také to, že soud nemůže vydat rozhodnutí dle § 229 odst. 1 TŘ a odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Pro adhezní řízení platí zásada dispoziční, což je typické pro občanskoprávní řízení. Poškozený se tedy může svobodně rozhodnout, zda svůj nárok uplatní či nikoliv, zda již řádně a včas uplatněný návrh vezme zpět, zda bude nárok na náhradu škody požadovat po jednom ze spolupachatelů či po všech spolupachatelích apod.

Poškozený může svůj nárok na náhradu škody uplatnit nejdříve v trestním oznámení (ať již např. v jeho písemném vyhotovení nebo ústně do protokolu), tedy ještě před zahájením trestního stíhání konkrétní osoby. Toto oprávnění poškozeného nepřímo vyplývá z § 59 odst. 5

⁹⁷Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 131

věty první za středníkem TR, dle kterého, je-li oznamovatel zároveň poškozeným nebo jeho zmocněncem, musí být vyslechnut též o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody. Za řádné uplatnění nároku poškozeného, které může být podkladem pro rozhodnutí soudu, je třeba považovat při splnění dalších podmínek uvedených v § 43 odst. 3 TR i takové, které učiní poškozený v trestním oznámení podle § 59 TR, tj. již při prvním procesním úkonu, který tvoří součást trestního řízení (Rt III/1967). K tomu ještě dodávám, že orgány činné v trestním řízení jsou při ústním podání trestního oznámení povinny oznamovatele, který je zároveň poškozeným nebo jeho zmocněncem, vyslechnout též o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody (srov. § 59 odst. 5 TR). Také je třeba podotknout, že samotné podání trestního oznámení bez uplatnění nároku na náhradu škody nezakládá překážku litispendence ve smyslu § 83 o.s.ř., ani nestaví běh promlčecí doby ohledně tohoto nároku.

Poškozený, jenž neuplatnil svůj nárok na náhradu škody včas, má ještě ve výjimečných případech možnost uplatnit svůj nárok na náhradu škody znovu, a to například tehdy, jestliže se po zrušení rozsudku soudu prvního soudu odvolacím soudem koná celé hlavní líčení znovu a soud prvního stupně opakuje všechny úkony provedené v dřívějším hlavním líčení. Toto právo však poškozenému nepřísluší za podmínky, kdy po zrušení rozsudku soudu prvního stupně odvolacím soudem není nutné konat celé hlavní líčení znovu, ale je nutné provést jen některé úkony trestního řízení. V této souvislosti je potřeba ještě zdůraznit, že pokud poškozený již svůj nárok na náhradu škody jednou řádně a včas uplatnil, není v případě konání nového hlavního líčení povinen svůj nárok znovu uplatnit.

Soud musí vždy pečlivě zvážit, zda poškozený svůj nárok na náhradu škody řádně a včas uplatnil či nikoliv, neboť na jeho zvážení pak závisí forma rozhodování o nároku poškozeného, což může mít i závažné hmotněprávní důsledky z hlediska běhu promlčecí doby. Bez ohledu na to, z jakého důvodu soud vydá rozhodnutí podle § 206 odst. 3, 4, resp. § 229 TR, by měl poškozený řádně pokračovat v uplatňování svého nároku na náhradu škody, a to buď v řízení ve věcech občanskoprávních nebo v řízení před jiným příslušným orgánem. V této souvislosti je potřeba poukázat na ustanovení § 112 věty první obč. zák., dle kterého, uplatnil-li větitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného příslušného orgánu a v zahájeném řízení řádně pokračuje, promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží. Komentář k občanskému zákoníku k tomuto ustanovení mj. uvádí, že platné znění § 112 je třeba s ohledem na zajištění ochrany poškozeného vykládat tak, že poškozený v řízení řádně pokračuje i tehdy, jestliže po skončení trestního řízení v přiměřené lhůtě pokračuje v občanském soudním řízení (určení této přiměřené doby bude vždy otázkou

posouzení okolností konkrétního případu). Věc by si však s ohledem na požadavek právní jistoty vyžadovala zákonnou úpravu.⁹⁸ Domnívám se, že ona „přiměřená lhůta“ by neměla být vždy počítána od skončení trestního řízení, jak je uvedeno v citovaném komentáři, ale v případě vydání rozhodnutí dle § 206 odst. 3, 4 TŘ již od okamžiku, kdy se poškozený o vydání tohoto rozhodnutí dozví. Je-li vydáno rozhodnutí dle § 229 TŘ, pak by tato přiměřená lhůta měla být počítána od právní moci rozsudku. Vždy je však podle mého názoru potřeba posoudit okolnosti konkrétního případu, a to zejména s ohledem na to, zdali to nebyl právě poškozený, kdo zavínil, že soud musel rozhodnout dle § 206 odst. 3, 4, event. § 229 TŘ.

Pokud tedy bude poškozený řádně pokračovat v uplatňování svého nároku zejména tím, že podá u příslušného soudu návrh na zahájení občanského soudního řízení, stavení běhu promlčecí doby (které započalo uplatněním nároku na náhradu škody v trestním řízení) i nadále pokračuje.

Dále platí, že nebylo-li v rámci trestního řízení prokázáno, že obviněný odpovídá poškozenému za škodu, kterou poškozený uplatnil v adhezním řízení, nezakládá to překážku věci rozsouzené ve smyslu § 159a odst. 5 o.s.ř. a poškozený nejenže může uplatňovat svůj nárok například v občanském soudním řízení, ale může i dosáhnout toho, že obviněný skutečně za škodu odpovídá. V tomto řízení však již bude důkazní břemeno výlučně na poškozeném.

Procesní postavení poškozeného v adhezním řízení nelze přiznat osobě, která v důsledku trestné činnosti byla poškozena, pokud vzniklá škoda přímo s projednávaným trestným činem obžalovaného nesouvisí. V takovém případě nelze ani takovou osobu odkázat s jejími nároky na řízení před jiným příslušným orgánem (Rt 3/1962). Z toho lze tedy podle mého názoru dovodit, že pokud vzniklá škoda přímo s projednávaným trestným činem souvisí, avšak v řízení nebyla prokázána nezpochybnitelná příčinná souvislost mezi jednáním obviněného a vznikem škody, jejíž náhradu poškozený požaduje, musí soud poškozeného odkázat dle § 229 odst. 1 TŘ.

23.2 - Uplatnitelné a neuplatnitelné nároky v adhezním řízení

V adhezním řízení lze uplatnit jen takový nárok na náhradu škody, který je obecně možno projednat a rozhodnout v občanskoprávním řízení (srov. § 7 o.s.ř.) nebo v řízení před jiným příslušným orgánem.⁹⁹ Soudy projednávají a rozhodují spory o pravost nebo výši pohledávek

⁹⁸Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol. : Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 389

⁹⁹Např. služební funkcionář bezpečnostního sboru je dle § 111 odst. 2 věty druhé zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, oprávněn určit výši náhrady škody s přihlédnutím k míře

tehdy, jde-li o pohledávky, které jsou podle ustanovení § 7 odst. 1 o.s.ř. oprávněny projednávat a rozhodnout o nich. Pravomoc projednat a rozhodnout spor o pravost nebo výši jiných pohledávek (např. daňových) mají příslušné správní orgány, soudy tyto věci projednávají a rozhodují, jen stanoví-li to zákon (§ 7 odst. 2 o.s.ř.) (Rc 52/1998, I.). Nárok státu na zaplacení daně není nárokem na náhradu škody způsobené trestným činem zkrácení daně, ale nárokem vyplývajícím přímo ze zákona. Nejde proto o nárok, který by mohla příslušná finanční správa uplatňovat podle § 43 odst. 3 TR v trestním řízení (Rt 34/1987). Částka, o kterou pachatel zkrátí daň ve smyslu § 148 odst. 1 TZ nebo kterou vylákal jako daňovou výhodu ve smyslu § 148 odst. 2 TZ, představuje škodu způsobenou trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle těchto alternativ [pro účely přísnější právní kvalifikace uvedené v ustanoveních § 148 odst. 3 písm. c), odst. 4 TZ], byť náhradu této škody zpravidla nelze uplatňovat a přiznat v adhezním řízení (Rt 22/2005, II.).

Pokud tedy např. pachatel neodvede daň (§ 147 TZ) nebo pokud ji zkrátí (§ 148 TZ), způsobí tím státu (finančnímu úřadu) majetkovou škodu v podobě ušlého zisku. Ovšem, náhradu této škody nelze uplatňovat v adhezním řízení. Nárok na zaplacení daně totiž nevzniká z jednání, které má znaky skutkové podstaty trestného činu (např. dle § 148 TZ), ale již tím, že např. určitý příjem podléhá zdanění podle daňových zákonů. Stát (finanční úřad) však má v těchto případech i přesto postavení poškozeného a práva uvedená v § 43 odst. 1 TR mu tak zůstávají plně zachována. Zkrácenou daň pak stát (finanční úřad) nevymáhá žalobou v občanskoprávním řízení, ale na její nedoplatek vydá platební výměr, který je sám o sobě podkladem pro doplacení a vymáhání zkrácené daně. Pokud by o této škodě rozhodoval i soud v adhezním řízení, došlo by tím k duplicitě v rozhodování.

Obdobně také dlužné výživné není majetkovou škodou způsobenou trestným činem, o níž by bylo možno rozhodnout v adhezním řízení, a to bez ohledu na to, zdali povinnost platit výživné v určité výši byla stanovena pravomocným rozsudkem soudu či nikoliv (srov. Rt III/1967). Povinnost platit výživné totiž vyplývá ze zákona. Náhradu dlužného výživného nelze uložit ani jako podmínku podle § 59 odst. 2 věta za středníkem TZ.

23.3 - Vázanost soudu návrhem poškozeného

Orgány činné v trestním řízení mohou poškozeného poučit pouze o těch právech, která jsou stanovena v trestním řádu. Za žádných okolností nesmějí poškozené poučovat nad rámec stanovený trestním řádem, tedy zejména je nesmějí poučovat o hmotném právu. V této

zavinění příslušníka. O náhradě škody může rozhodovat také služební orgán v případě vojáků z povolání, a to dle § 111 odst. 1 a 2 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

souvislosti je však nutné dodat, že ani obviněný nesmí být poučen nad rámec poučovací povinnosti stanovené trestním řádem.

Soud je návrhem poškozeného na náhradu škody vázán v tom smyslu, že nemůže poškozenému přiznat více, než požaduje (platí zde princip *ne ultra petita partium*; srov. § 153 odst. 2 o.s.ř., jakož i Rt II/1962). Jestliže je soud toho názoru, že poškozenému patří vzhledem k výsledkům dokazování více, než uplatnil svým návrhem dle § 43 odst. 3 TŘ, domnívám se, že nesmí podle § 46 TŘ poškozeného poučit o jeho právu uplatnit v adhezním řízení zvýšenou náhradu škody. Pokud by totiž soud poškozeného poučil o možnosti požadovat náhradu škody ve vyšší míře, porušil by tím dle mého názoru především zásadu nestrannosti vedení soudního řízení, jakož i zásadu rovnosti stran (srov. čl. 36 odst. 1 a 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod).¹⁰⁰ Soud nemůže poškozenému přiznat ani úroky z prodlení, pokud je poškozený výslovně nepožaduje.

23.4 - Námitka promlčení

Obviněný nesmí být poučen o tom, že jako dlužník má vůči nároku poškozeného na náhradu škody právo vznést námitku promlčení (§ 100 odst. 1 obč. zák.).¹⁰¹ Pokud obviněný vznesse vůči nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem námitku promlčení a jeho nárok bude skutečně promlčen, vydá soud usnesení o tom, že poškozený nemůže v trestním řízení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 206 odst. 4 TŘ *per analogiam*), přičemž soud by měl toto své rozhodnutí vždy pečlivě odůvodnit. Tímto rozhodnutím však poškozený neztrácí postavení poškozeného v trestním řízení a neztrácí tedy ani práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ.

Ještě bych zmínil judikát, dle kterého neplatí automaticky, že teprve dnem právní moci trestního rozsudku, kterým je rozhodnuto o vině obžalovaného, se poškozený (případně pojišťovna po přechodu práva podle § 813 odst. 1 obč. zák.) dozvídá o tom, že mu vznikla škoda a kdo za ni odpovídá. Datum právní moci rozhodnutí je závislé na procesních

¹⁰⁰V praxi již tedy neplatí např. rozhodnutí Rt 35/1980, II.

¹⁰¹Až do 31.12.1991 měl soud povinnost poučit obviněného jako dlužníka poškozeného o možnosti vznést námitku promlčení vůči nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. Bylo tomu tak s ohledem na tehdejší znění ustanovení § 5 o.s.ř., dle kterého soudy poskytují občanům i organizacím poučení o jejich právech a povinnostech, pomáhají jim při uplatnění jejich práv a dbají všestranně o to, aby nikdo pro nedostatek právních znalostí neutrpěl újmu. Vycházelo se z toho, že postavení obviněného jako dlužníka v adhezním řízení nemělo být horší, než postavení obviněného jako dlužníka v občanskoprávním řízení. Nynější znění tohoto ustanovení je však odlišné, neboť soudy poskytují účastníkům poučení pouze o jejich procesních právech a povinnostech. Nikoli též o otázkách hmotného práva.

okolnostech, které nastaly v průběhu řízení, a s vědomostmi poškozeného o škodě a škůdci přímo nesouvisí. Znalost poškozeného o osobě škůdce se váže k okamžiku, kdy obdržel informaci, na jejímž základě si může učinit úsudek, která konkrétní osoba za škodu odpovídá. Tomu odpovídá i institut tzv. stavení běhu promlčecí doby (§ 112 obč. zák.), kdy od okamžiku uplatnění nároku na náhradu škody u soudu nebo u jiného příslušného orgánu promlčecí doba neběží, a to ve vztahu k osobě, vůči níž se toto řízení vede; to platí i v případě uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení, kdy soud v pozdějším občanskoprávním řízení o náhradu škody, jemuž předcházelo adhezní řízení, k případné námitce promlčení zkoumá, zda byl nárok na náhradu škody v trestním řízení řádně uplatněn (tedy ještě před právní mocí trestního rozsudku) a zda poškozený v adhezním řízení řádně pokračoval.¹⁰²

Škody vzniklé opakovaným jednáním naplňujícím skutkovou podstatu při pokračování v trestném činu se z hlediska náhrady škody považují za samostatné nároky. Podmínky promlčení je proto třeba posuzovat samostatně (Rt 28/1990).

23.5 - Dispozice s nárokem na náhradu škody

Nárok na náhradu škody způsobené trestným činem je současně pohledávkou poškozeného za obviněným. Poškozený tedy může s touto pohledávkou volně disponovat. Může ji např. postoupit na základě smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené dle § 524 a násl. obč. zák. Může ji také zastavit na základě smlouvy o zastavení pohledávky uzavřené dle § 159 obč. zák.

Pokud poškozený uplatní svou pohledávku (nárok na náhradu škody) v adhezním řízení a následně tuto pohledávku postoupí, zůstává podle mého názoru tento poškozený i nadále poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, avšak bez možnosti uplatňovat nárok na náhradu škody v adhezním řízení, a to v rozsahu postoupení pohledávky. Tento nárok přechází na jeho právního nástupce – postupníka (srov. § 45 odst. 3 TŘ). Orgány činné v trestním řízení by podle mého názoru měly v tomto případě požadovat od postupníka doložení originálu nebo úředně ověřené kopie smlouvy o postoupení pohledávky.¹⁰³ Totéž platí v případě postoupení pohledávky ještě před jejím uplatněním v adhezním řízení.

¹⁰²Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.9.2003, sp.zn. 25 Cdo 871/2002

¹⁰³V této souvislosti srov. § 107a o.s.ř.

23.6 - Překážka litispendence

Poškozený, jemuž byla trestným činem způsobena škoda, má možnost tuto škodu vymáhat jednak v občanskoprávním řízení, popřípadě v řízení před jiným příslušným orgánem,¹⁰⁴ jednak v trestním řízení v rámci adhezního řízení. Záleží vždy na poškozeném, kterou z těchto možností zvolí. Mohou nastat dvě situace:

1. *Poškozený podá návrh dle § 43 odst. 3 TŘ.* Z hlediska ustanovení § 83 o.s.ř. tímto založí překážku věci zahájené (překážka litispendence). V tomto případě již poškozený nemůže podat žalobu v občanském soudním řízení. Zahájit řízení před jiným příslušným orgánem ve smyslu ustanovení § 44 odst. 3 TŘ podle mého názoru poškozený může, neboť tyto předpisy neznají překážku věci zahájené ve smyslu ustanovení § 83 o.s.ř.
2. *Poškozený podá žalobu v občanském soudním řízení nebo zahájí řízení před jiným příslušným orgánem.* V tomto případě poškozenému nic nebrání v tom, aby následně učinil v rámci adhezního řízení návrh dle § 43 odst. 3 TŘ. Takto lze postupovat z toho důvodu, že trestní řád nemá na rozdíl od občanského soudního řádu ustanovení o překážce věci zahájené. Samotné uplatnění nároku na náhradu škody, která byla způsobena trestným činem, v občanskoprávním či jiném řízení nebrání uplatnění stejného nároku v adhezním řízení. Pokud však soud zjistí v rámci postupu podle § 206 odst. 2 TŘ, že již bylo vydáno na podkladě takového nároku v občanskoprávním či jiném řízení rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu a toto rozhodnutí existuje, ať je či není pravomocné, rozhodne, že poškozený nemůže v hlavním líčení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 44 odst. 3, § 206 odst. 3, 4 TŘ) (Rt 18/2004).

V praxi může nastat i situace, kdy poškozený podá žalobu v občanském soudním řízení, následně uplatní svůj nárok na náhradu škody v adhezním řízení, a poté bude o tomto nároku v adhezním řízení nepravomocně rozhodnuto. Domnívám se, že v tomto případě by soud v občanském soudním řízení měl postupovat tak, že řízení podle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. přeruší a vyčká pravomocného rozhodnutí trestního soudu o náhradě škody. Pokud by totiž soud v občanském soudním řízení v řízení pokračoval a o nároku rozhodl ve prospěch poškozeného (a toto rozhodnutí by následně nabylo právní moci) a pokud by nabylo právní moci i rozhodnutí trestního soudu (trestní soud by rovněž rozhodl ve prospěch poškozeného), nastala by tím situace, kdy o tomtéž nároku by existovaly dvě pravomocná a vykonatelná rozhodnutí. Na druhou stranu, poškozený by se mohl domáhat svého nároku pouze z jednoho tohoto rozhodnutí, neboť v opačném případě by se na jeho straně nepochybně jednalo

¹⁰⁴Např. řízení dle § 44 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

o postup contra legem, když by se tak bezdůvodně obohatil na úkor obviněného (srov. § 451 a násl. obč. zák., případně § 243 zák. práce, resp. § 324 nového zák. práce).

Účelem ustanovení § 83 o.s.ř. je zabránit tomu, aby o stejném nároku mezi týmiž účastníky probíhalo více řízení a aby ohledně téhož nároku mezi týmiž účastníky byla vydána dvě vykonatelná rozhodnutí (§ 251 o.s.ř.). Jestliže je tedy z návrhu na zahájení řízení patrné, že protiprávnost jednání žalovaného spočívala v trestné činnosti, musí soud se zřetelem na ustanovení § 83 o.s.ř. zkoumat, zda stejný nárok nebyl již dříve uplatněn v adhezním řízení (Rc 22/1979).

Dle mého názoru by se měly orgány činné v trestním řízení ve všech stádiích trestního řízení dotazovat poškozeného, zda uplatnil svůj nárok na náhradu škody v občanskoprávním řízení, případně v řízení před jiným orgánem, event. v jakém stavu se toto řízení nachází. Stejně tak by měl postupovat soud v občanském soudním řízení, vyjde-li v průběhu tohoto řízení najevo, že nárok na náhradu škody může žalobce uplatňovat také jako poškozený v adhezním řízení. Tento postup orgánů činných v trestním řízení, soudu v občanskoprávním řízení, event. orgánů v jiném příslušném řízení by měl být vždy zadokumentován ve spise.

23.7 - Povinnosti orgánů činných v trestním řízení ve vztahu ke zjištění škody

Podle § 2 odst. 5 věty první TŘ postupují orgány činné v trestním řízení v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.¹⁰⁵ Je třeba zdůraznit, že toto ustanovení neplatí pouze ve vztahu k obviněnému, ale také ve vztahu k poškozenému, což orgány činné v trestním řízení ne vždy respektují. Podle § 89 odst. 1 písm. e) TŘ, v trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat mj. podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem.¹⁰⁶

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pokud jde o otázku náhrady škody způsobené trestným činem, jsou dány určité zákonem stanovené limity, které je potřeba dodržovat. Hranice mezi tím, co je třeba dokazovat a co už ne může být mnohdy velmi nezřetelná. Pokud taková situace nastane, měly by dle mého názoru orgány činné v trestním řízení vždy náležitě

¹⁰⁵ Až do 31.12.1993 platilo, že orgány činné v trestním řízení byly povinny zjistit skutečný stav věci a z něj při svém rozhodování vycházet.

¹⁰⁶ Až do 31.12.1993 platilo, že v trestním stíhání bylo třeba dokazovat okolnosti umožňující stanovení povahy a výše škody způsobené trestným činem; chyběla také slova „v nezbytném rozsahu“.

zdůvodnit, proč postupovaly či nepostupovaly určitým způsobem, což je jednou ze záruk práva na spravedlivý proces ve vztahu jak k obviněnému, tak i k poškozenému.

Kapitola 24 - Podmíněné zastavení trestního stíhání

Dalším z výsledků procesu posilování práv poškozeného bylo s účinností od 1.1.1994 zakotvení institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, a to zákonem č. 292/1993 Sb. Podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou stanoveny v § 307 TŘ.¹⁰⁷ Podle odst. 2 písm. b) citovaného ustanovení je jednou z obligatorních podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání skutečnost, že obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, a to bez ohledu na to, zdali způsobená škoda je či není znakem skutkové podstaty trestného činu.¹⁰⁸ Výkladem tohoto ustanovení lze dovodit, že vznik majetkové škody (zákon zde hovoří o „škodě“, avšak má zjevně na mysli „majetkovou škodu“) není nutnou podmínkou aplikace tohoto ustanovení, což lze a contrario dovodit z věty „pokud byla činem způsobena“. Jestliže by tam totiž tato věta nebyla, dalo by se usuzovat, že vznik majetkové škody je jednou z nutných podmínek použití citovaného ustanovení. Na rozdíl od narovnání lze podmíněně zastavit trestní stíhání obviněného dle § 307 odst. 1 TŘ i v případech, kdy spáchanou trestnou činností škoda nevznikla.¹⁰⁹

Podle důvodové zprávy ke shora citovanému zákonu přichází podmíněné zastavení trestního stíhání v úvahu v případech, kdy vzhledem k okolnostem případu i osobě obviněného je zřejmé, že v případě vyhlášení odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil. Pokud by obviněný ve zkušební době nesplnil byť jen jednu z podmínek, za nichž bylo jeho trestní stíhání podmíněně zastaveno (např. obviněný by nenahradil poškozenému celou majetkovou škodu), rozhodl by soud, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje (§ 308 odst. 1 in fine TŘ). Je tedy na obviněném, aby během zkušební doby poškozenému škodu nahradil. Obviněný by se měl v dohodě o náhradě škody zavázat pouze k těm závazkům, kterým je schopen dostát. Pokud bude ze všech okolností zřejmé, že se obviněný snaží s poškozeným uzavřít dohodu o náhradě škody pouze účelově, aniž by měl ve skutečnosti vůli či reálnou možnost škodu nahradit, neměl by poškozený takovou dohodu

¹⁰⁷V praxi je tento institut zcela běžně označován jako tzv. „třístasedmička“.

¹⁰⁸V § 307 odst. 1 písm. a) TŘ se hovoří o dohodě o náhradě škody, zatímco v odst. 3 téhož ustanovení o dohodě o způsobu náhrady škody. Domnívám se však, že v tom není žádný rozdíl.

¹⁰⁹Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.11.2003, sp.zn. 4 Tz 156/2003, II., ASPI č. 28009

s obviněným uzavřít. Nicméně, pokud by ji přeci jen uzavřel, byla by tím splněna obligatorní podmínka pro podmíněné zastavení trestního stíhání, neboť trestní řád nic nehovoří o kvalitě této dohody z hlediska možností jejího splnění. Ovšem, pokud by obviněný věděl, že svým závazkům uvedeným v dohodě o náhradě škody dostát nemůže, nepochybně se tím vystavuje nebezpečí dalšího trestního stíhání, a to pro trestný čin podvodu dle § 250 TZ.

V případě trestného činu, jímž byla poškozené osobě způsobena majetková újma, je základem podmíněného zastavení trestního stíhání zjištění výše způsobené škody. Teprve po jejím objasnění lze zkoumat splnění podmínek § 307 odst. 1 TŘ (SJ 17/1999).

Prohlášení obžalovaného v hlavním líčení v nepřítomnosti poškozeného, že je ochoten uhradit škodu v určité výši, nelze považovat za jiné opatření potřebné k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 písm. b) TŘ (Rt 3/2005). Nelze za jiné potřebné opatření k náhradě škody podle § 307 odst. 1 písm. b) TŘ u podmíněného zastavení trestního stíhání považovat pouhé prohlášení obviněného, že škodu nahradí v určitých splátkách, aniž by se k výši splátek a k celkové době uhrazení způsobené škody vyjádřil poškozený.¹¹⁰ Stejně tak pouhý slib obviněného daný orgánům přípravného řízení, že nahradí celou škodu způsobenou majetkovou trestnou činností, nelze považovat za jiné potřebné opatření k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 TŘ (Rt 27/1997). Pokud obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody, je potřeba tuto skutečnost prokázat. Tvzení obviněného, že s poškozeným uzavřel dohodu o náhradě škody, je nutné ověřit dalšími důkazy (Rt 3 1/1994).

V případě trestného činu spáchaného zaviněným způsobem dopravní nehody v silničním provozu lze za jiné potřebné opatření k náhradě škody podle § 307 odst. 1 písm. b) TŘ považovat také oznámení dopravní nehody jako pojistné události příslušné pojišťovně a poskytnutí další potřebné součinnosti (Rt 19/1995). Jestliže obviněný není bez vlastního zavinění schopen nahradit škodu způsobenou trestným činem, avšak uzná dluh vyplývající z tohoto trestného činu a zajistí, aby škoda byla po dohodě s poškozeným hrazena ve splátkách jinou osobou převzetím jeho závazku, učinil tím potřebná opatření k náhradě škody a není proto vyloučeno podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 1 TŘ (PR č. 5/1999, s. 274).

Podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 TŘ přichází v úvahu pouze tehdy, jestliže při splnění dalších podmínek obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, všem poškozeným, nebo se všemi poškozenými o její náhradě uzavřel dohodu,

¹¹⁰Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31.10.2002, sp.zn. 9 To 628/2002, č. 264/2003 Sbirky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

anebo učinil jiná potřebná opatření k náhradě škody všem poškozeným (Rt 25/1998, I.). Uzavřením dohody o náhradě škody s jedním z obžalovaných poškozený jednoznačně vyjádřil svou vůli ohledně výše svého požadavku na náhradu škody proti tomuto obžalovanému. Proto i v případě, že taková dohoda nepokrývá celou škodu způsobenou více pachateli, je třeba mít za to, že jedna ze zákonných podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání tohoto obžalovaného podle § 307 TŘ je splněna (Rt 29/2002).

Trestní řád nestanoví, že dohoda o náhradě škody musí být uzavřena písemně, nicméně bude jistě praktické, když taková dohoda písemná bude, což bude významné i z hlediska prokázání tvrzení obviněného o tom, že s poškozeným tuto dohodu uzavřel. Domnívám se, že by de lege ferenda bylo vhodné, aby dohoda o náhradě škody byla součástí výroku usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, a aby toto usnesení bylo povýšeno na exekuční titul ve smyslu § 274 o.s.ř. Tedy, aby v případě, že obviněný např. nesplácí škodu v souladu s obsahem dohody, měl poškozený možnost podat návrh na nařízení výkonu tohoto usnesení a nemusel se domáhat svých práv občanskoprávní cestou. Šlo by o jakousi obdobu usnesení o schválení smíru mezi účastníky občanskoprávního řízení dle § 99 o.s.ř. Usnesení o schválení smíru je totiž exekučním titulem ve smyslu § 274 písm. h) o.s.ř.

Obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil (§ 307 odst. 3 TŘ). Soud musí v případě dohody obviněného s poškozeným o splácení náhrady škody obligatorně uložit obviněnému podle § 307 odst. 3 TŘ, aby škodu v průběhu zkušební doby uhradil, přičemž zkušební doba by neměla skončit dříve než je stanovena poslední splátka.¹¹¹ Výrok rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 TŘ, za situace, kdy obviněný škodu způsobenou trestným činem nenahradil, ani neučinil jiná potřebná opatření k její náhradě, ale splnil podmínku uvedenou v § 307 odst. 1 písm. b) TŘ tím, že uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody způsobenou činem, musí obsahovat i výrok, jímž se obviněnému podle § 307 odst. 3 TŘ ukládá, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.¹¹² V jiném rozhodnutí se uvádí, že uzavřel-li obviněný s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody a splnil i ostatní podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání, lze jeho trestní stíhání podmíněně zastavit podle § 307 odst. 1 TŘ

¹¹¹Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29.3.2002, sp.zn. 3 To 237/2002, č. 214/2002 Sbírkový Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

¹¹²Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.9.2000, sp.zn. 3 Tz 184/2000, ASPI č. 22064

i za situace, kdy doba splácení škody stanovená v dohodě o způsobu náhrady škody přesahuje lhůtu podmíněného zastavení trestního stíhání.¹¹³

Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může mj. i poškozený podat stížnost (§ 307 odst. 5 věta první TR). V souvislosti s tímto oprávněním poškozeného je třeba podotknout, že podmínkou podmíněného zastavení trestního stíhání není souhlas poškozeného a může tak být rozhodnuto dokonce i proti jeho vůli. Zpravidla se však orgány činné v trestním řízení poškozených dotazují, zda souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání, přičemž si tuto skutečnost nechají stvrdit podpisem poškozeného. Tuto praxi považují za správnou.

Nesouhlas poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání vycházející z jeho přesvědčení, že nebyl v plném rozsahu odškodněn (např. proto, že mu nebyla ze zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla uhrazena plná cena opravy jeho vozidla), není překážkou v postupu podle § 307 odst. 1 TR, jsou-li splněny všechny podmínky tohoto ustanovení a orgán činný v trestním řízení důvodně pokládá opatření, která učinil obviněný k náhradě škody, za dostačující (Rt 51/1998). Pokud poškozený odmítá náhradu škody, která mu byla způsobena trestným činem, je možno postupovat podle § 307 odst. 1 TR a podmíněně zastavit trestní stíhání i za situace, kdy obviněný poškozenému škodu vzniklou trestným činem neuhradil ani neučinil žádné opatření k její úhradě (Rt 52/2001).

Je třeba ještě zdůraznit, že podmíněné zastavení trestního stíhání není rozhodnutím o vině. Obviněný je tak motivován k uzavření dohody s poškozeným nejen z toho důvodu, že není povinen hradit státu náklady uvedené v § 152 TR, ale především proto, že podmíněné zastavení trestního stíhání se neuvádí ve výpisu z Rejstříku trestů.¹¹⁴ V praxi však orgány činné v trestním řízení o těchto skutečnostech obviněné (a ani poškozené) zvláště nepoučují, což je možná chyba. Rovněž tak je chybou, že institut podmíněného zastavení trestního stíhání nevyužívají v těch případech, kdy by to bylo jistě vhodné. Orgány činné v trestním řízení by podle mého názoru měly vždy nejprve zkoumat, zdali je možno využít institutu podmíněného zastavení trestního stíhání (případně narovnání – viz níže). Až tehdy, pokud to z jakýchkoliv důvodů možné není, by měly postupovat „standardním“ způsobem.

Ovšem, obviněný má ze zákona právo na řádný proces, nikoliv však právo na to, aby věc byla vyřízena odklonem od takového procesu, jímž je mimo jiné podmíněné zastavení

¹¹³Rozhodnutí č. 165/2002 Sbírky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

¹¹⁴Tato skutečnost se uvádí pouze v příloze opisu z evidence Rejstříku trestů; srov. § 15 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů.

trestního stíhání, a proto v rámci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) TŘ nelze s úspěchem namítat, že soud nepostupoval podle § 307 odst. 1 TŘ, byť by k takovému postupu byly skutečně splněny všechny zákonné podmínky.¹¹⁵

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, jenž trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje (§ 308 odst. 1 TŘ). Tedy, obviněný, kterému byla rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání uložena povinnost nahradit poškozenému škodu dle § 307 odst. 3 TŘ, je motivován k tomu, aby tuto škodu skutečně nahradil. Pokud tak totiž neučiní, může to být důvodem pro pokračování v jeho trestním stíhání. V případě uzavření dohody o způsobu náhrady škody a uložení povinnosti obviněnému k její náhradě podle § 307 odst. 3 TŘ v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je třeba při rozhodování o osvědčení se obviněného v průběhu zkušební doby zjišťovat, zda splnil povinnosti z uzavřené dohody a uložené mu podle § 307 odst. 3 TŘ - nahradit způsobenou škodu.¹¹⁶ Avšak důvodem pro rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání obviněného podle § 308 odst. 1 TŘ nemůže být neplnění dohody o náhradě škody, na kterém nenese obviněný vinu (Rt 28/2001).

Kapitola 25 - Narovnání

Institut narovnání byl do trestního řádu zaveden zákonem č. 152/1995 Sb., a to s účinností od 1.9.1995. Narovnání je další z možností tzv. odklonu v trestním řízení. Podstatou narovnání je svého druhu dohoda mezi státem (a konkrétní obětí trestného činu) na straně jedné a pachatelem na straně druhé, jejímž obsahem je ukončení trestního stíhání v případě, že pachatel splní zákonem stanovené podmínky, takže není třeba věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem a přitom důsledky činu pro pachatele budou obdobné, jako kdyby rozhodl soud v odsuzujícím rozsudku.¹¹⁷ Cílem narovnání tedy není jen nahradit škodu, ale také pokud možno celkově urovnat vztahy mezi obviněným a obětí trestného činu (poškozeným). I proto se zde na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání vyžaduje souhlas poškozeného.

Ačkoliv zákon výslovně neřeší otázku, zda mohou obvinění a poškození vzít zpět svůj dříve udělený souhlas se schválením narovnání (§ 309 odst. 1 TŘ), s ohledem na právo

¹¹⁵Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.4.2004, sp.zn. 5 Tdo 347/2004, ASPI č. 28089

¹¹⁶Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.10.2002, sp.zn. 4 Tz 62/2002, ASPI č. 27913

¹¹⁷Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, II. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 2250

obviněného, resp. poškozeného na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) je třeba zachovat možnost dosažení standardního průběhu trestního řízení, a proto nic nebrání tomu, aby obviněný či poškozený vzali zpět svůj souhlas s tímto alternativním vyřízením věci. Mohou tak učinit výslovným prohlášením, a to až do doby, než případně učiní rozhodnutí soud druhého stupně (podle analogie zpětvzetí souhlasu poškozeného podle § 163 odst. 2 TŘ).¹¹⁸

Podmínky pro aplikaci institutu narovnání jsou stanoveny v § 309 TŘ. Jednou ze základních podmínek pro možnost využití tohoto odklonu od trestního řízení je ve vztahu k poškozenému fakt, že obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčíní újmu vzniklou trestným činem [§ 309 odst. 1 písm. b) TŘ]. Toto ustanovení tedy předpokládá, že bude odškodněna nejen majetková škoda (skutečná škoda a ušlý zisk), ale také nemajetková újma (zpravidla v penězích, ale také třeba i formou omluvy apod.). Z citovaného ustanovení lze dovodit rovněž i to, že dohoda o náhradě škody pro použití tohoto institutu postačovat nebude, což je rozdíl oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání.

Pokud dojde ke spáchání trestné činnosti, při níž nebyl nikdo poškozen, nelze institutu narovnání podle § 309 odst. 1 TŘ k vyřízení věci užít, protože zde není osoba poškozeného, která by jednak s narovnáním vyslovila souhlas a jednak převzala od obviněného příslušné odškodnění, byť by ostatní v zákoně stanovené podmínky byly splňovány.¹¹⁹

Před rozhodnutím o schválení narovnání soud a v přípravném řízení státní zástupce vyslechne obviněného a poškozeného, zejména k způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání (§ 310 odst. 1 věta první TŘ). Před výslechem je třeba obviněného i poškozeného poučit o jejich právech a o podstatě institutu narovnání (§ 310 odst. 2 TŘ). Poškozený by se měl ve svém výslechu vyjádřit především k tomu, jaká škoda či jiná újma mu byla způsobena a jaké jsou jeho představy o způsobu vyrovnání této škody či jiné újmy ze strany obviněného. Rovněž tak by se měl vyjádřit k návrhu obviněného na vypořádání se s poškozeným, pokud již obviněný takový návrh učinil.

Poškozený má právo vyjádřit se i k tomu, komu konkrétně má být placena peněžní částka složená obviněným na obecně prospěšné účely (srov. § 311 odst. 2 TŘ).¹²⁰ Domnívám se, že je

¹¹⁸Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, II. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 2260

¹¹⁹Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.11.2003, sp.zn. 4 Tz 156/2003, I., ASPI č. 28009

¹²⁰Půjde maximálně o 50 % z celkové částky, kterou obviněný složí na účet soudu. Zbývající částka ve výši nejméně 50 % z celkové částky jde státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle

to správné, neboť jsem sám v praxi zažil případ, kdy obviněný chtěl složit 50 % z celkové peněžní částky na zdravotnické účely, a to konkrétně jedné soukromé lékařce. Ještě před schválením narovnání však poškozený zjistil, že tato lékařka je přítelkyní obviněného. Pokud by v tomto případě bylo narovnání schváleno, jistě by nedošlo k naplnění účelu a smyslu tohoto institutu.

Důležité je rovněž ustanovení § 310a TŘ, podle kterého práva poškozeného podle § 309 a 311 TŘ nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody. Z podstaty institutu narovnání vyplývá, že tento postup slouží k urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným, znovuoobnovení stavu před spácháním trestného činu, odstranění jeho následků a vůbec celkové kompenzace újmy způsobené oběti trestného činu. Postoj poškozeného k případnému narovnání tedy vychází z jeho zpravidla osobního prožitku či jinak bezprostředně vnímané újmy ze strany obviněného. Za této situace je zřejmé, že tyto vlastnosti nemůže mít ten, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody (dědicové poškozeného, pojišťovny, které uhradily pojistné plnění, apod.).¹²¹

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé trestným činem, peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům s uvedením jejího příjemce, včetně částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká (§ 311 odst. 1 TŘ). K tomu je třeba ještě dodat, že toto rozhodnutí, jež se vydává formou usnesení, představuje meritorní rozhodnutí, na základě kterého se trestní stíhání obviněného definitivně končí. V tomto rozhodnutí se tedy nestanoví zkušební doba, jako je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání.

Kapitola 26 - Oprávnění poškozeného k podání stížnosti

Poškozený může podat stížnost mj. proti usnesení o odložení věci (§ 159a odst. 6 TŘ), usnesení o postoupení věci (§ 171 odst. 2 TŘ), jakož i proti usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 3 TŘ). Proti těmto usnesením si dříve poškozený stížnost podat nemohl. Proti usnesení o odložení věci si může poškozený podat stížnost od 1.1.1994, proti usnesení o postoupení věci nebo zastavení trestního stíhání od 1.1.2002. Poškozený však nemá právo stížnosti proti usnesení o zastavení trestního stíhání obviněného podle § 314c odst. 1 písm. a)

zákona č. 209/1997 Sb.; srov. § 312 odst. 2 TŘ.

¹²¹ Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, II. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 2265

TŘ.¹²² Tato oprávnění byla poškozenému postupně poskytnuta v rámci posilování práv poškozených v trestním řízení. Proti usnesení o přerušení trestního stíhání si však poškozený stížnost i nadále podat nemůže; o této skutečnosti musí být ovšem vyrozuměn.

Chtěl bych se pozastavit nad oprávněním poškozeného podat si stížnost proti usnesení o odložení věci. Zde může v praxi nastat problém s vymezením osoby poškozeného v tomto stadiu řízení, a tedy i osoby, které je potřeba toto usnesení doručit. Osoba poškozeného je vymezena v § 43 odst. 1 TŘ. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny i v tomto stadiu řízení vycházet z legální definice poškozeného. Mám však za to, že orgány činné v trestním řízení by měly být v tomto stadiu řízení shovívavější ve výkladu pojmu „poškozený“, neboť mnohdy nedisponují dostatečným množstvím informací k tomu, aby se mohly fundovaně vyjádřit, zdali určitá osoba je či není poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. Lze souhlasit s Růžičkou, jenž tvrdí, že pojem „poškozený“ v ustanovení § 159a odst. 5 a 6 TŘ je třeba vykládat tak, že za takovou osobu se považuje i ten, kdo o sobě prohlašuje, že byl poškozen trestným činem některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 43 odst. 1 TŘ, a to až do doby, než bude zjištěn opak (tj. nejméně do doby, než bude ve věci rozhodnuto pravomocně).¹²³ Rovněž tak ve výkladovém stanovisku Nejvyššího státního zástupce č. 20/2002 ze dne 22.7.2002 se mj. uvádí, že usnesení o odložení věci se doručí i osobě, která o sobě prohlašuje, že jí přísluší práva poškozeného podle § 43 odst. 1, popř. i odst. 3 TŘ, nebude-li již v průběhu prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu zjištěno, že vzniklá újma zcela zřejmě nemohla být způsobena zaviněním osoby označené jako pachatel skutku, ohledně něhož se prověřování koná, nebo vznik újmy zjevně není v příčinné souvislosti s tímto skutkem.

Kapitola 27 - Poškozený v hlavním líčení

27.1 - Obecně

Po přednesení obžaloby se předseda senátu dotáže poškozeného, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu (§ 206 odst. 2 TŘ). Uplatňuje-li práva

¹²²Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29.8.2002, sp.zn. 4 To 597/2002, č. 249/2002, I. Sbirky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

¹²³Růžička, M. : K povaze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 TŘ po novele č. 265/2001 Sb. a k otázce, které osoby jsou po této novele oprávněny napadnout tato usnesení stížností, *Trestněprávní revue* č. 9/2002, C.H.Beck, Praha 2002, s. 264; srov. rovněž kapitolu 18 této práce.

poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Takové rozhodnutí nebrání uplatnění nároku na náhradu škody před příslušným orgánem (§ 206 odst. 3 TŘ). Proti usnesení vydaném dle § 206 odst. 3 TŘ nelze podat stížnost (§ 141 odst. 2 věta druhá a contrario). Pokud poškozený svůj nárok na náhradu škody uplatní, je povinností předsedy senátu vyslechnout obžalovaného nejen k obsahu obžaloby, ale i k uplatněnému nároku na náhradu škody. Předseda senátu tak učiní ihned po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného (§ 207 odst. 1 TŘ).

Dle Láta, uvede-li např. obžalovaný při výslechu, že poškozenému již plně nahradil škodu a soud pro nepřítomnost poškozeného v hlavním líčení nemůže s přihlédnutím ke všem ostatním výsledkům dokazování prověřit správnost tohoto údaje, v takovém případě podle § 228 odst. 1 TŘ nepřisoudí poškozenému náhradu škody, ale zpravidla ho podle § 229 odst. 1 TŘ odkáže s uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.¹²⁴ S tímto názorem nemohu souhlasit, neboť je v rozporu s principem, že o nároku poškozeného má být rozhodováno především v rámci adhezního řízení a poškozený nemá být zbytečně odkazován se svým nárokem na řízení před jiným orgánem. Pokud je totiž tvrzení obžalovaného pravdivé, má možnost předložit soudu důkaz o svém tvrzení (soud by se rozhodně neměl spokojit pouze stvrzením obžalovaného). Má také možnost proti výroku o náhradě škody podat odvolání a předložit odvolacímu soudu důkaz o tom, že škodu poškozenému již nahradil. Odvolací soud pak (pokud obžalovaný skutečně prokáže, že škodu poškozenému nahradil) výrok o náhradě škody zruší, aniž by poškozeného odkazoval na řízení před jiným orgánem. Tento postup rovněž koresponduje se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*.

Pokud poškozený svůj nárok na náhradu škody způsobené trestným činem řádně a včas uplatní a pokud následně v průběhu hlavního líčení obžalovaný škodu poškozenému zcela uhradí, soud v odsuzujícím rozsudku již o náhradě škody nerozhoduje, a to ani odkázáním poškozeného na řízení před jiným orgánem. V odůvodnění rozsudku je však soud povinen se o této skutečnosti zmínit. Práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ poškozenému zůstávají i nadále zachována.

27.2 - Příklad z praxe č. 3

V praxi jsem se setkal rovněž s případem, kdy se obviněný dopustil úvěrového podvodu vůči společnosti poskytující spotřebitelské úvěry. Tato společnost se řádně a včas připojila

¹²⁴Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 109

se svým nárokem na náhradu škody; hlavního líčení se však neúčastnila. Obžalovaný tvrdil, že škodu v plné výši uhradil a soudu předložil několik příkazů k úhradě s podacím razítkem banky, ze kterých skutečně vyplývalo, že byl zadán příkaz k úhradě škody. Ovšem, to, že je zadán příkaz k úhradě, ještě neznamená, že platba byla provedena. Soud však v daném případě neměl o úhradě škody pochyb, když o tom neměl pochyb ani státní zástupce. Mám za to, že takový postup soudu je nesprávný, a že soud byl v tomto případě povinen se minimálně dotázat poškozeného (byť jen např. telefonicky ze soudní síně), zdali skutečně k úhradě škody došlo.

27.3 - Doručování písemností poškozenému

Poškozenému se doručuje kromě jiného také rozsudek, případně trestní příkaz (§ 130 odst. 1 TŘ, § 314f odst. 2 TŘ). Tato rozhodnutí se však doručují pouze poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Nikoliv též poškozenému, který má nárok na náhradu škody a tento v rámci adhezního řízení neuplatnil. Poškozenému, který nárok na náhradu škody neuplatnil, event. poškozenému, který vůbec nemá nárok na náhradu škody, se rozsudek nedoručuje především proto, že tento poškozený stejně nemá právo podat proti rozsudku odvolání. Pokud se tento poškozený chce s obsahem rozsudku i přesto seznámit, má možnost tak učinit nahlédnutím do spisu.

Poškozeného je potřeba vyrozumět o konání hlavního líčení zpravidla aspoň tři dny předem (srov. § 198 TŘ). Pokud se poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, odvolá proti rozsudku pro nesprávnost výroku o náhradě škody [§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ], případně pokud se sice proti rozsudku neodvolá, avšak může být ve svém nároku na náhradu škody přímo dotčen rozhodnutím odvolacího soudu, má tento poškozený právo na to, aby byl soudem vyrozuměn o konání veřejného zasedání o odvolání alespoň pět dnů předem, přičemž zkrácení této lhůty je možné pouze se souhlasem poškozeného. Nejde-li o tyto případy, musí být poškozený vyrozuměn o konání veřejného zasedání o odvolání zpravidla tři dny předem (srov. § 233 TŘ).

27.4 - Rozhodování soudu o náhradě škody způsobené trestným činem

Odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu, uloží mu zpravidla v rozsudku, aby ji poškozenému nahradil, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3 TŘ); nebrání-li tomu zákonná překážka (např. promlčení nároku, škoda již byla nahrazena), soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, jestliže je výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným.

a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena (srov. § 228 odst. 1 TŘ).¹²⁵ Je-li totiž škoda znakově skutkové podstaty trestného činu, musí být spolehlivě zjištěna, což je významné zejména z hlediska právní kvalifikace skutku, a také prokázání viny obžalovaného. Není důvod, aby v těchto případech byl poškozený (pokud jde o takto prokázanou výši škody) odkazován na řízení před jiným orgánem. Přiznání poškozenému, byť jen části jeho nároku v trestním řízení odpovídá základnímu významu rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, aby totiž poškozený dosáhl urychleně a úsporně přisouzení svého nároku.¹²⁶

Uplatní-li poškozený svůj nárok na náhradu škody způsobené trestným činem řádně a včas, je povinností soudu o tomto nároku rozhodnout. Z ustanovení § 229 odst. 1 TŘ plyne jednak, že soud musí vždy o včas uplatněném nároku na náhradu škody rozhodnout, jednak, že soud nemůže v trestním řízení zamítnout nárok poškozeného na náhradu škody, a to ani v jeho části (Rt III/1967). Soud se tedy musí s návrhem poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem vždy nějakým způsobem vypořádat. Uložit obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu lze však pouze tehdy, je-li obžalovaný uznán vinným ze spáchání trestného činu, kterýmžto byla poškozenému způsobena škoda.

O nároku poškozeného rozhoduje soud buď rozsudkem nebo trestním příkazem. Uzná-li soud obžalovaného vinným ze spáchání trestného činu, jímž byla poškozenému způsobena škoda, vysloví povinnost obžalovaného nahradit poškozenému celou tuto škodu, anebo vysloví povinnost obžalovaného nahradit poškozenému tuto škodu zčásti a se zbytkem jeho nároku jej odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, anebo rozhodne tak, že poškozeného takto odkáže s celým jeho nárokem na náhradu škody. Při poradě o rozsudku, jímž se rozhoduje o vině a trestu, posoudí soud mj. i to, zda a v jakém rozsahu má být obžalovanému uložena povinnost nahradit poškozenému škodu [§ 126 písm. g) TŘ].

Pachateli, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu má též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 26 odst. 3 TZ; srov. též §§ 45a odst. 1, 59 odst. 2 a 60a odst. 3 TZ). Jde však o výrok, který má pouze

¹²⁵Věta za středníkem byla do tohoto ustanovení vložena až s účinností od 1.1.2002, a to novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Došlo tím k posílení práv poškozeného, neboť jsou-li splněny podmínky dané ustanovením § 228 odst. 1 věta za středníkem TŘ, je vždy povinností soudu uložit obžalovanému povinnost k náhradě škody.

¹²⁶Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 111

výchovnou a preventivní funkci. Tento výrok lze uložit i vedle výroku, který ukládá povinnost nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem.

27.5 - Některé instituty občanského soudního řízení

V rámci adhezního řízení není možné uplatnit vzájemný návrh (§ 97 o.s.ř.), vznést kompenzační námitku (§ 98 o.s.ř.), uzavřít soudní smír (§ 99 o.s.ř.), či uznat nárok (§ 153a o.s.ř.). Důvodem je především skutečnost, že adhezní řízení je nedílnou součástí trestního řízení, přičemž pro toto řízení platí pravidla stanovená trestním řádem. Analogie občanského soudního řádu tedy nepřichází v úvahu. Cílem adhezního řízení je především zájem poškozeného na urychleném a úsporném přiznání jeho nároku. Jestliže by v rámci adhezního řízení měly být řešeny další otázky nesouvisející s tímto řízením (např. pohledávky obžalovaného za poškozeným), pak by nemohlo být dosaženo účelu adhezního řízení, a tím také celého trestního řízení.

Pokud by např. obžalovaný chtěl s poškozeným uzavřít dohodu o náhradě škody, kterou by jinak mohl uzavřít ve formě soudního smíru, nic mu nebrání v tom, aby se s ním takto dohodl mimo adhezní řízení. Obžalovaný může rovněž uznat svůj dluh vůči poškozenému co do důvodu a výše ve smyslu § 558 obč. zák. (případně § 323 obch. zák.). Má-li toto uznání dluhu (závazku) všechny zákonem stanovené náležitosti, a nemá-li soud pochybnosti o obsahové správnosti tohoto uznání, pak dle mého názoru již není nutné, aby soud v rámci adhezního řízení dále zkoumal skutečnosti rozhodné pro posouzení otázky, zda škoda skutečně vznikla, resp. zda je správná její výše.

Kapitola 28 - Výrok o náhradě škody

28.1 - Náležitosti výroku o náhradě škody

Výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě škody musí přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen. V odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí (§ 228 odst. 2 TŘ). Podle § 121 písm. a) TŘ soud do rozsudku, jímž se rozhoduje otázka viny, pojme také výrok o náhradě škody, jestliže byl nárok na její náhradu včas uplatněn (§ 43 odst. 3). Z citovaného ustanovení rovněž vyplývá, že nárok na náhradu škody lze poškozenému přiznat pouze v rozsudku (trestním příkazu), nikoli v usnesení. Nerespektování předepsané formy rozsudku a vydání rozhodnutí v nesprávné formě usnesení je porušením zákona v neprospěch obviněného, neboť je povinností příslušných orgánů činných v trestním řízení, aby rozhodovaly jen v takové procesní formě, kterou zákon pro to které rozhodnutí

vyžaduje. Jednoznačně předepsaný požadavek zákona na formu rozsudku v případě vlastního rozhodnutí odvolacího soudu platí i tehdy, když odvolací soud rozhoduje pouze v otázce náhrady škody.¹²⁷

Je třeba konstatovat, že rozhodnutí soudu (rozsudek a trestní příkaz), jehož součástí je také výrok o povinnosti obžalovaného nahradit poškozenému škodu, je exekučním titulem ve smyslu § 274 písm. a) o.s.ř. Na základě takového rozhodnutí je pak možné podat návrh na nařízení buď soudního výkonu rozhodnutí anebo exekuce podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Je proto nutné, aby soud při formulaci výroku o náhradě škody věnoval zvýšenou pozornost zejména při označení poškozeného (oprávněného) a obžalovaného (povinného). Tyto osoby by měly být dostatečným způsobem individualizovány tak, aby je nebylo možno zaměnit s jinými osobami.

Dále by měl být přesně označen nárok poškozeného. Rozsudkem bude zpravidla obžalovanému uložena povinnost, aby zaplatil poškozenému peněžitou částku vyjádřenou v korunách českých. Na rozdíl od Látala se nedomnívám, že je na místě vyjádřit přisouzenou peněžní částku ve výroku rozsudku o náhradě nejen číselně, nýbrž také slovně.¹²⁸ Jednak v trestním řádu není výslovně tato povinnost stanovena, jednak ani soudy v občanskoprávním řízení v rozsudcích neuvádějí peněžní částku slovně, ale výlučně číselně (tento argument platí bez ohledu na to, že analogie občanského soudního řádu není v trestním řízení přípustná; občanský soudní řád totiž také nic neuvádí o povinnosti uvést peněžní částku rovněž slovně). Z ustanovení § 228 odst. 2 TŘ vyplývá, že výrok o povinnosti obžalovaného nahradit škodu musí mimo jiné přesně označovat nárok, který byl oprávněné osobě přisouzen. To znamená, že soud musí v tomto výroku vyjádřit výši nároku v penězích, pokud přisouzený nárok spočívá v peněžitém plnění (Rt I 8/1977).

Aby mohl být výrok o náhradě škody vykonatelný, musí být z něj vedle přesného označení osoby poškozeného a nároku, který mu byl přisouzen, také patmo, zda jde o náhradu škody rukou společnou a nerozdílnou (solidární) či podle účasti na způsobené škodě jednotlivými podíly (dělená odpovědnost) (Rt 5/1968, II.).

Požadoval-li poškozený také úroky z prodlení, je povinností soudu tyto úroky z prodlení poškozenému přiznat a pojmout je tedy do výroku o náhradě škody. V tomto případě musí

¹²⁷Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10.2.1999, sp.zn. 10 Tz 176/98, ASPI č. 21409

¹²⁸Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 122 a 123

soud uvést rovněž výši těchto úroků a dobu, od kdy do kdy je obžalovaný povinen je poškozenému platit.

Protože trestní řád nestanoví jinak, stává se rozsudek, jímž byla uložena povinnost k náhradě škody, vykonatelným, jakmile nabyl právní moci. Právní předpis, podle něhož bylo podkladové rozhodnutí vydáno (zde trestní řád) tedy soudu neukládá, aby ve výroku o náhradě škody určil, v jaké lhůtě (běžící od právní moci) je obžalovaný povinen poškozenému plnit (srov. § 228 odst. 2 TŘ). Rozhodnutí (jiný titul) je pro absenci lhůty k plnění ve smyslu § 261a odst. 1 o.s.ř. po obsahové (materiální) stránce nevykonatelné, jestliže podle právního předpisu, na jehož základě bylo vydáno, lhůtu obsahovat mělo, resp. nelze-li ji z tohoto předpisu ani dovodit (SJ 65/2003).

Shora uvedené lze tedy shrnout tak, že výrok o náhradě škody by měl být obdobný, jako výrok o povinnosti žalovaného zaplatit žalobci žalovanou částku v občanskoprávním řízení.

28.2 - Odůvodnění výroku o náhradě škody

Povinnost soudu odůvodnit výrok o náhradě škody vyplývá z § 125 odst. 1 in fine TŘ. Výrok rozhodnutí o náhradě škody se neodůvodňuje v případě, kdy soud rozhoduje trestním příkazem (§ 314f odst. 1 a contrario TŘ). Podle mého názoru musí soud svůj výrok o náhradě škody odůvodnit obdobným způsobem, jako by o nároku poškozeného na náhradu škody bylo rozhodováno v rámci občanskoprávního řízení. Musí se tedy vypořádat zejména s tím, zda osoba, jež uplatňuje nárok na náhradu škody je skutečně poškozeným ve smyslu § 43 odst. 3 TŘ, zda této osobě vznikla škoda a v jaké výši, zda vznik této škody je v příčinné souvislosti s jednáním obžalovaného popsánem v usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. v obžalobě. Je rovněž povinen zabývat se tím, zda poškozený svůj nárok na náhradu škody způsobené trestným činem řádně a včas uplatnil, a to vůči konkrétnímu obžalovanému. Soud musí také uvést, podle kterého hmotněprávního předpisu obžalovaný odpovídá poškozenému za škodu.

Pokud soud z jakéhokoliv důvodu částečně nevyhoví návrhu poškozeného a s touto částí nároku jej odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, pak je povinen přesně specifikovat, kterou část náhrady škody uloží obžalovanému k náhradě, a se kterou částí náhrady škody poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Náležité odůvodnění rozsudku soudu má pak význam hlavně proto, aby bylo zcela zřejmé, která část nároku na náhradu škody již byla v rámci soudního řízení projednána a rozhodnuta, a která nikoliv (*ne bis in idem*, resp. *res iudicata*). Nemalý význam má pro poškozeného i otázka

promlčení jeho nároku na náhradu škody. V neposlední řadě se soud musí vypořádat s otázkou společné, resp. dělené odpovědnosti (v případě více obžalovaných), event. spoluzaviněním poškozeného, jakož i s otázkou případného snížení náhrady škody.

Odkáže-li soud poškozeného byť jen zčásti na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, je povinen takové rozhodnutí náležitě odůvodnit z hlediska naplnění předpokladů pro takový postup. V opačném případě je rozhodnutí soudu nepřezkoumatelné.

Obecným nedostatkem zůstává nízká úroveň odůvodňování výroku o náhradě škody v písemných vyhotoveních rozsudků. Jen zřídka soudy v důvodech podrobně rozvádějí, které právní předpisy použily při rozhodování o náhradě škody. Zpravidla se omezují na konstatování, že poškozený svůj nárok včas a řádně uplatnil a že tento nárok byl výsledky řízení dostatečně prokázán (Rt 35/1987). Řádným odůvodněním soud zaručuje nejenom výchovnou funkci rozhodnutí, ale také jeho přezkoumatelnost.¹²⁹

V této souvislosti poukazuji na to, že jsem se ve své praxi setkal výlučně se stručnými odůvodněními výroku rozsudku o náhradě škody. Nikdy jsem se nesetkal s tím, že by soud uvedl, podle kterého hmotněprávního předpisu bylo rozhodováno. K tomu je třeba dodat, že pokud je poškozený např. odkázán s částí svého nároku na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, neobejde se soud bez vyžádání si trestního spisu (to platí zejména v případech velmi strohé odůvodnění výroku o náhradě škody).

28.3 - Cizí měna

Podle § 228 odst. 3 TŘ, výrok rozsudku o plnění v penězích může být na návrh poškozeného vyjádřen v cizí měně, neodporuje-li to okolnostem případu a

- a) škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za takové peněžní prostředky, nebo
- b) obžalovaný nebo poškozený je cizozemcem.

Toto ustanovení bylo do trestního řádu zakomponováno zákonem č. 265/2001 Sb., a to s účinností od 1.1.2002. Byly tím definitivně vyřešeny polemiky o tom, zdali je či není možné uložit obžalovanému v trestním řízení povinnost nahradit škodu v cizí měně. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 2.6.1993, sp. zn. 7 To 58/93 připustil analogické použití občanského soudního řádu pro rozhodnutí o náhradě škody v trestním řízení. Jedná se

¹²⁹Císařová, D., Pipek, J., Bárta, B., Jelinek, J. : Ochrana práv poškozeného v trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1990, s. 29

o analogické použití ustanovení § 155 odst. 2 o.s.ř. Toto rozhodnutí bylo předmětem oprávněné kritiky.¹³⁰

Praxe se v této otázce přiklonila k jinému rozhodnutí, které však již není použitelné. Dle tohoto rozhodnutí nelze v trestním řízení uložit obviněnému podle § 228 odst. 1 TŘ povinnost, aby majetkovou škodu, kterou způsobil trestným činem, nahradil v cizí měně. V tzv. adhezním řízení sice aplikuje soud v trestní věci ustanovení jiných právních odvětví o náhradě škody, avšak jen ustanovení hmotného práva. Pokud jde o ustanovení procesní povahy, je jedinou normou, jíž je soud v trestním řízení vázán, trestní řád. Analogie jiného procesního předpisu - v tomto případě § 155 odst. 2 o.s.ř., jež za určitých okolností možnost přiznat náhradu škody v cizí měně připouští, nepřipadá v úvahu (Rt 28/2000).

Postup dle § 228 odst. 3 TŘ je možný výlučně k návrhu poškozeného. Není tedy nejen možné takto rozhodnout bez návrhu poškozeného, ale ani na návrh jiné osoby. Jedním z dalších předpokladů pro použití tohoto ustanovení je i to, že náhrada škody je přiznána v penězích, nikoliv ve formě naturální restituce.

Pro stanovení výše škody způsobené trestným činem a pro rozsah povinnosti k její náhradě v případech, kdy předmětem útoku byla cizí měna (např. pachatel se trestným činem loupeže podle § 234 TZ zmocnil cizí věci – cizozemských peněz), je třeba vycházet z kurzu (ceny), za kterou se příslušná cizí měna oprávněným subjektem (směnárnou) v době spáchání trestného činu prodávala, nikoliv z kurzu (ceny) za kterou cizí měnu oprávněný subjekt nakupoval (Rt 18/1993).

¹³⁰Nesouhlasím dále s tvrzením obsaženým v odůvodnění citovaného rozhodnutí, podle kterého analogická aplikace občanského soudního řádu pro rozhodování o náhradě škody není vyloučena proto, neboť řešený problém se nedotýká otázek posouzení trestnosti činu a stanovení trestu. Uvedená argumentace se zdá jen velmi málo přesvědčivá již proto, že pokud jde o posouzení otázek trestnosti, přesněji řečeno otázek trestní odpovědnosti a ukládání trestu, nelze použít analogie občanského soudního řádu proto, že tyto otázky výslovně upravuje trestní zákon, který je pro tyto případy *lex specialis*, a žádná analogie, tím spíše procesního předpisu, pochopitelně nepřichází v úvahu. Navíc citovaný názor by připouštěl použití analogie občanského soudního řádu v naprosto neúměrném a nesprávném rozsahu - vždy, pokud nejde o otázku trestní odpovědnosti a ukládání trestu. Otázkou, zda je možné analogické použití jiného právního předpisu, resp. jiného procesního předpisu v trestním řízení, pokud jde o rozhodování v adhezním řízení, jestliže právní úprava je tak kusá, že výslovně nestanoví, jak postupovat, se zabýval v literatuře Tichý, který zásadně analogické použití občanského soudního řádu připouští. Jelínek, J. : Nad jedním rozhodnutím o náhradě škody v trestním řízení, Právní rozhledy č. 2/1994, C.H.Beck, Praha 1994, s. 57

28.4 - Lhůta k plnění a plnění ve splátkách

Pokud jde o lhůtu splatnosti, pak je třeba konstatovat, že trestní řád na rozdíl od občanského soudního řádu lhůtu splatnosti nestanoví (analogie občanského soudního řádu je nepřipustná). Rozhodnutí soudu ukládající povinnost k náhradě škody je tedy možné vykonat ihned po právní moci rozsudku (trestního příkazu), což vyplývá také z § 139 odst. 1 TŘ. Dle § 228 odst. 2 věty druhé TŘ může soud v odůvodněných případech vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí. Takové rozhodnutí soudu však musí být vždy náležitě odůvodněno. Podle mého názoru by tak soud neměl činit bez návrhu obžalovaného a vyjádření poškozeného.

Kapitola 29 - Postup soudu prvního stupně při zproštění obžalovaného obžaloby

Základním předpokladem pro byť jen částečné přiznání nároku na náhradu škody je odsuzující rozsudek (trestní příkaz) soudu, což vyplývá z § 229 odst. 3 TŘ. Zproští-li soud obžalovaného obžaloby musí poškozeného vždy odkázat s celým jeho nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, a to i kdyby v průběhu adhezního řízení vyšlo najevo, že obžalovaný za škodu odpovídá (srov. § 229 odst. 3 TŘ).

Ustanovení § 229 odst. 3 TŘ nelze použít pro jiné druhy rozhodnutí, např. pro usnesení o zastavení trestního stíhání či usnesení o postoupení věci. Na rozdíl od Látaala jsem toho názoru, že toto ustanovení bylo před novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. nutno (tedy nikoliv možno) analogicky aplikovat tehdy, vypouštěl-li soud v porovnání s obžalobou ve výroku o vině některé z útoků pokračujícího trestného činu, ohledně něhož poškozený řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody.¹³¹ Domnívám se, že pokud by se soud s touto částí nároku nikterak nevypořádal (a to např. ani v odůvodnění), nedisponoval by poškozený žádným rozhodnutím soudu odkazujícím jej na řízení před jiným orgánem, což by mohlo snížit jeho právní postavení. Nyní je již situace nepochybná, neboť podle § 12 odst. 12 TŘ se skutkem podle tohoto zákona rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak. Proto soud nemůže dílčí útok pokračujícího trestného činu vypustit, ale musí o něm rozhodnout zprošťujícím rozsudkem. V této souvislosti odkazují na rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12.3.2003, sp.zn. 4 Tz 2/2003, dle kterého Vrchní soud v Praze pochybil, pokud v konečném důsledku rozhodl tak, že dílčí útok ve vztahu k poškozenému D. R. z výroku o vině pouze vypustil, aniž rozhodl samostatným zprošťujícím

¹³¹Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 54, Praha 1994, s. 126

výrokem o tomto dílčím skutku. Porušil tak ustanovení § 220 odst. 1 TŘ, neboť nerozhodl o celém skutku, který je uveden v žalobním návrhu, a porušil také ustanovení § 12 odst. 12 TŘ, které vztah skutku a dílčího útoku vymezuje.

Proti zprošťujícímu rozsudku není poškozený oprávněn podat odvolání, a to ani proti výroku o odkázání s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.¹³²

Kapitola 30 - Možnosti neúspěchu poškozeného při uplatňování nároku na náhradu škody

30.1 - Soud rozhodne dle § 206 odst. 3 TŘ (event. analogicky dle tohoto ustanovení)

Podle § 206 odst. 3 TŘ, uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští (proti usnesení soudu není přípustná stížnost – srov. § 141 odst. 2 TŘ). Musí být tedy zřejmé (nikoliv jisté), že práva poškozeného takové osobě nenáleží. Má-li soud o tomto závěru určité pochybnosti, měl by podle mého názoru poškozeného k hlavnímu líčení z opatrnosti vždy připustit.

Toto rozhodnutí nebrání uplatnění nároku na náhradu škody před příslušným orgánem. Rozhodne-li soud podle § 206 odst. 3 TŘ, znamená to, že „poškozený“ již nejenže nemůže uplatňovat nárok na náhradu škody v adhezním řízení, ale také to, že tomuto „poškozenému“ již nepřísluší žádná práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ; taková osoba tedy není poškozeným ve smyslu trestního řádu.

Podle § 206 odst. 3 TŘ soud postupuje u všech poškozených, tzn. nejen u poškozených, kteří uplatňují nárok na náhradu škody způsobené trestným činem. Rozhodnutí podle tohoto ustanovení nepřichází v úvahu v případě, kdy se poškozený vzdal svých procesních práv (srov. § 43 odst. 4 TŘ).

Vydání rozhodnutí podle § 206 odst. 3 (a také odst. 4) TŘ může mít pro poškozeného požadujícího náhradu škody způsobené trestným činem význam např. z hlediska promlčení nároku poškozeného. Poškozený se tím totiž dozví, že již nemůže nadále uplatňovat svůj nárok na náhradu škody v adhezním řízení (pokud jej dosud uplatňoval). Poškozený však má možnost vymáhat náhradu škody ještě v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení. Pokud by soud v těchto případech žádné rozhodnutí nevydával (a nerozhodl by ani podle § 229 TŘ), byl by poškozený v dost nejistém právním postavení a mohl by se třeba až za několik let dozvědět, že jako poškozený nárok na náhradu škody v rámci adhezního řízení

¹³²Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21.1.2003, sp.zn. 4 To 192/2003, č. 290/2003, I. Sbírkový Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

vlastně uplatňovat nemohl. Jestliže by totiž byly splněny podmínky pro vydání rozhodnutí podle § 206 odst. 3 nebo 4 TŘ a soud by rozhodnutí podle těchto ustanovení nevydal, nemohl by podle mého názoru soud rozhodnout ani podle § 229 TŘ. Proto je podle mého názoru žádoucí, aby soudy v těchto případech rozhodnutí vždy vydávaly.

Soud rozhodne podle § 206 odst. 3 TŘ např. tehdy, uplatňuje-li práva poškozeného osoba, která není poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, osoba uvedená v § 43 odst. 2 TŘ, instituce, která nemá právní subjektivitu (není právnickou osobou, ale např. sdružením osob podle § 829 a násl. obč. zák.), spoluobviněný v tomtéž trestním řízení,¹³³ osoba, která jako účastník úplatkářského vztahu poskytne obviněnému úplatek (srov. Rt 30/1983 - úplatek je bezdůvodné obohacení, nikoli škoda) apod.

Náklady spojené s pohřbem podle § 449 odst. 2 obč. zák. a náklady na výživu pozůstalých podle § 448 obč. zák. jsou majetkovou škodou, kterou lze uplatňovat v trestním řízení podle § 43 odst. 3 TŘ. Uplatní-li proto poškozený v trestním řízení nárok na náhradu těchto nákladů, nelze podle § 206 odst. 3 TŘ vyslovit, že se poškozený k hlavnímu líčení nepřipouští (Rt 9/1982, II.). Poškozeným podle § 43 odst. 1, 3 TŘ není osoba, na kterou obviněný převedl věc získanou trestným činem, čímž jí vznikla majetková škoda, a proto je třeba o nároku ze strany takové osoby rozhodnout podle § 206 odst. 3 TŘ.¹³⁴

30.2 - Soud rozhodne dle § 206 odst. 4 TŘ (event. analogicky dle tohoto ustanovení)

Podle § 206 odst. 3 TŘ soud postupuje také tehdy, brání-li účasti poškozeného okolnosti uvedené v § 44 odst. 2 a 3 TŘ (§ 206 odst. 4 TŘ). Soud takto rozhodne v případě, bylo-li již o stejném nároku poškozeného byt' jen nepravomocně rozhodnuto v občanskoprávním nebo v řízení před jiným příslušným orgánem a poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody v adhezním řízení (§ 44 odst. 3 TŘ).

¹³³V této souvislosti je potřeba podotknout, že v praxi může nastat situace, kdy jsou například dva spoluobvinění ze spáchání trestného činu, přičemž jeden ze spoluobviněných způsobí spácháním tohoto trestného činu druhému spoluobviněnému majetkovou škodu. Vzhledem k tomu, že obviněný i poškozený jsou stranami s protichůdnými zájmy, není možné, aby se v tomtéž trestním řízení koncentrovala práva obviněného a poškozeného v jedné osobě. Poškozený je zpravidla odpůrcem obviněného a stojí tak proti němu. Pokud by však bylo trestní řízení proti jednomu ze spoluobviněných vyloučeno dle § 23 odst. 1 TŘ ze společného řízení, případně pokud by již od počátku bylo vedeno proti každému z obviněných samostatné trestní řízení, pak by nebyla splněna podmínka, že jde o spoluobviněné a bylo by tedy možné, aby obviněný v jednom trestním řízení vystupoval současně jako poškozený proti obviněnému v jiném trestním řízení.

¹³⁴Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19.3.2003, sp.zn. 3 To 940/2002, č. 311/2003, II. Sbírky Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních

Analogicky podle tohoto ustanovení soud postupuje za předpokladu, že poškozený např. nejprve uplatní svůj nárok na náhradu škody v občanskoprávním řízení, následně pak v řízení adhezním, poté bude o jeho nároku rozhodnuto v občanskoprávním řízení a poškozený ani přes poučení neupustí od svého návrhu, aby mu byla přiznána v trestním řízení náhrada škody (srov. Rt II/1962). Rozhodne tak také tehdy, je-li uplatňován nárok na zaplacení dlužného výživného proti pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 TZ. Dlužné výživné totiž není majetkovou škodou, o níž by bylo možno rozhodnout v trestním řízení (srov. Rt III/1967). Podle tohoto ustanovení soud postupuje rovněž tehdy, uplatňuje-li práva poškozeného osoba, která je může uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce (§ 44 odst. 2 TŘ).

Rozhodnutím soudu podle § 206 odst. 4 TŘ se (na rozdíl od rozhodnutí podle § 206 odst. 3 TŘ) nijak nemění postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ, když jeho procesní práva uvedená v tomto ustanovení mu zůstávají plně zachována. Nemůže jen v adhezním řízení uplatnit či nadále uplatňovat nárok na náhradu škody.

Podle analogie § 206 odst. 4 TŘ soud rozhodne např. tehdy, jestliže obviněný poškozenému již škodu zcela nahradil anebo o náhradě škody s poškozeným uzavřel dohodu (srov. Rt 1/1983, jakož i SR č. 7/2003, s. 243), poškozenému byla škoda v plné výši nahrazena pojišťovnou (tak tomu nebude zejména tehdy, byla-li pojistná smlouva sjednána se spoluúčastí poškozeného), poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody po lhůtě uvedené v § 43 odst. 3 věta druhá TŘ (srov. Rt 6/2001; tato lhůta je prekluzivní), poškozený uplatnil nárok na náhradu škody až po uplynutí promlčecí doby a obviněný namítá promlčení (srov. Rt III/1967), poškozený uplatnil nárok na náhradu nemajetkové újmy (srov. Rt III/1967) apod.

Soud však podle analogie tohoto ustanovení nerozhoduje, pokud je před zahájením trestního stíhání anebo i v jeho průběhu prohlášen konkurs na majetek obviněného a do skončení trestního stíhání nedošlo k zániku účinků prohlášení konkursu. Pak v takovém případě podle § 14 odst. 1 písm. c) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, nelze v adhezním řízení rozhodnout o přiznání náhrady škody, ale poškozené je třeba s jejich nároky podle § 229 odst. 1 TŘ odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních (srov. Rt 20/2003).

V této souvislosti ještě odkazují na jedno rozhodnutí, ve kterém se mj. uvádí, že je-li úpadcem poškozený v trestním řízení a správce konkursní podstaty podá za něj v trestním řízení návrh na náhradu škody (§ 43 odst. 3 TŘ), popřípadě učiní v průběhu trestního řízení úkon, ze kterého je zřejmé, že trvá na návrhu na náhradu škody, který podal před prohlášením

konkursu úpadce, nic nebrání tomu, aby soud, při splnění ostatních podmínek, rozhodl o takovém návrhu podle § 228 a násl. TŘ. Na takové adhezní řízení je třeba totiž vztáhnout ust. § 14 odst. 1 písm. d) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání [a nikoli § 14 odst. 1 písm. c) větu před středníkem citovaného zákona], neboť postup správce směřuje k rozmnožení majetku poškozeného (úpadce) patřícího do konkursní podstaty o to, oč byl trestným činem obviněného zmenšen [srov. i § 14 odst. 1 písm. c) věta za středníkem citovaného zákona].¹³⁵ Je třeba ještě podotknout, že zákaz rozhodovat v trestním řízení o náhradě škody se podle § 14 odst. 1 písm. c) citovaného zákona vztahuje pouze na situaci, kdy byl prohlášen konkurs na majetek obžalovaného, nikoliv však na majetek poškozeného. Toto rozhodnutí je tedy jistě správné, přičemž zcela koresponduje se smyslem a účelem úpadkového práva.¹³⁶

30.3 - Soud rozhodne dle § 229 TŘ

Ustanovení § 229 TŘ stanoví podmínky, za jakých soud zcela nebo zčásti odkazuje poškozeného se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Rozhodne-li soud podle § 206 odst. 3, popř. odst. 4 TŘ, nemůže již následně vydat rozhodnutí podle § 229 TŘ. Základním předpokladem pro vydání takového rozhodnutí je totiž to, že zde není rozhodnutí podle § 206 odst. 3, popř. odst. 4 TŘ. Také platí, že výrok o náhradě škody, a to i výrok, jímž je poškozený odkázán podle § 229 odst. 1 TŘ na občanskoprávní řízení, může být učiněn jen na podkladě návrhu poškozeného, který je v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 TŘ. To mimo jiné znamená, že z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje (Rt 43/1994, III.).

30.4 - Soud nerozhodne ani dle § 206 odst. 3, popř. odst. 4 TŘ (event. analogicky dle těchto ustanovení), ani dle § 229 TŘ

Soud nevydává žádné rozhodnutí v těch případech, kdy nelze postupovat ani dle § 206 odst. 3, popř. odst. 4 TŘ (event. analogicky dle těchto ustanovení), ani dle § 229 TŘ. Tak tomu bude např. tehdy, nebude-li nárok na náhradu škody uplatněn buď vůbec, anebo nebude-li tento nárok uplatněn způsobem a formou, který vyžaduje trestní řád (srov. např. Rt 49/2003, I.). Připojení se k trestnímu řízení lze poškozenému přiznati jen do počtetí hlavního

¹³⁵Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29.8.2002, sp.zn. 4 To 55/02, Trestněprávní revue č. 8/2004, C.H.Beck, Praha 2004, s. 244 a násl.

¹³⁶Srov. také § 263 a násl. zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

přelíčení. Poškozeného, jenž se nepřipojil k trestnímu řízení, nelze v rozsudku se soukromoprávními nároky odkázati na pořad práva (Vážný 2145). Soud nevydává žádné rozhodnutí také tehdy, vezme-li poškozený nárok na náhradu škody v celém rozsahu zpět. Nastává totiž situace, jako by návrh na náhradu škody nebyl nikdy podán. Práva poškozeného uvedená v § 43 odst. 1 TŘ však poškozenému v těchto případech zachována zůstávají. Žádné rozhodnutí soud nevydává také tehdy, vzdal-li se poškozený svých procesních práv dle § 43 odst. 4 TŘ.¹³⁷

Přestože soud není povinen ve shora uvedených případech vydat žádné rozhodnutí, bylo by podle mého názoru vhodné každého poškozeného vždy písemně vyrozumět o způsobu, jakým byla trestní věc pravomocně vyřízena (např. zasláním kopie rozsudku s vyznačenou doložkou právní moci). Takové vyrozumění by totiž mohlo mít v určitých případech vliv na práva poškozeného. Uvedený postup by však musel být legislativně upraven, neboť ze stávající právní úpravy tuto povinnost orgánů činných v trestním řízení dovodit nelze.

Kapitola 31 - Trestní příkaz a rozhodování o nároku poškozeného

31.1 - Obecně

O nároku poškozeného na náhradu škody lze rozhodnout rovněž trestním příkazem [§ 314f odst. 1 písm. e) TŘ]; to však nelze v řízení ve věcech mladistvého. Trestní příkaz se doručuje také poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Za značný nedostatek současné legislativy považuji fakt, že poškozený není oprávněn podat odpor proti trestnímu příkazu, resp. proti jeho výroku o náhradě škody. Je zde oslabeno právo poškozeného na úkor práv obviněných, resp. na úkor rychlosti a hospodárnosti řízení. Škoda je v některých případech obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu. Nesprávný výrok o náhradě škody může mít vliv i na výrok o vině. Již z tohoto důvodu by měla být poškozenému dána možnost bránit se proti nesprávnému výroku o náhradě škody, a to i s možností zrušení celého trestního příkazu, tzn. nejen výroku o náhradě škody.

Dalším nedostatkem platné právní úpravy je fakt, že poškozený se zpravidla vůbec nedozví o záměru soudu vydat trestní příkaz. Nemá tak šanci doplnit, upřesnit či jinak disponovat se svým již uplatněným nárokem na náhradu škody. De lege ferenda by bylo vhodné

¹³⁷To, že soud v uvedených případech nevydává žádné rozhodnutí, podle mého názoru neplatí ve všech těchto případech. Tak například, nárok na náhradu škody uplatní osoba, která vůbec není poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ. Následně vezme tento nárok zcela zpět. Domnívám se, že soud v tomto případě musí vydat rozhodnutí podle § 206 odst. 3 TŘ, jímž vysloví, že práva poškozeného uplatňuje osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, neboť se vůbec nejedná o poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ.

do trestního řádu zakotvit povinnost samosoudce vyznat poškozeného o záměru vydat ve věci trestní příkaz s tím, že má možnost v zákonem stanovené lhůtě (např. do 15 dnů od doručení výzvy) svůj nárok na náhradu škody doplnit, upřesnit, změnit apod., jinak že bude vycházeno z obsahu spisu.

31.2 - Příklad z praxe č. 4

Zastupoval jsem klienta, kterému byla v důsledku podvodného jednání jeho zaměstnance způsobena majetková škoda. Tento zaměstnanec dostal od svého zaměstnavatele (mého klienta) za úkol postupně nakoupit různé součástky. Svému zaměstnavateli předložil celkem pět daňových dokladů za nákup součástek a požadoval jejich proplacení. Zaměstnavatel mu tyto doklady proplatil. Poté však bylo zjištěno, že součástky ve skutečnosti zaměstnavateli dodány nikdy nebyly, a že tyto daňové doklady byly padělané. Zaměstnanec se následně přiznal k tomu, že tři z pěti dokladů skutečně padělal, ale že zbývající dva doklady převzal od prodejce součástek, přičemž součástky zaměstnavateli skutečně dodal; zaměstnavatel tyto součástky nenalezl.

Zaměstnavatel podal na zaměstnance trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu podvodu, když se již v trestním oznámení připojil s nárokem na náhradu škody dle § 43 odst. 3 TR, a to ohledně tří dokladů, k jejichž padělení se zaměstnanec přiznal. Současně uvedl, že požaduje rovněž úroky z prodlení z jednotlivých částek od jejich poskytnutí až do zaplacení, a to ve výši stanovené nařízením vlády č. 142/1994 Sb., ve znění nařízení vlády č. 163/2005 Sb. Dále požadoval, aby orgány činné v trestním řízení prověřily, zdali zaměstnanec nepadělal také zbývající dva daňové doklady, k jejichž padělení se zaměstnanec nepřiznal.

Následně soud vydal trestní příkaz, ve kterém uznal zaměstnance vinným ze spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 TZ, a to nejen ohledně tří zmiňovaných daňových dokladů, ale také ohledně jednak zbývajících dvou daňových dokladů, jednak ohledně dalšího daňového dokladu (zaměstnanec byl uznán vinným z padělení i dalšího, v pořadí již šestého daňového dokladu, a to i přesto, že ve stručném odůvodnění trestního příkazu je uvedeno, že tento doklad je skutečně vystaven osobou uvedenou na tomto dokladu, a že se tedy o padělek nejedná).

Trestní příkaz obsahuje mj. výrok podle § 228 odst. 1 TR, ve kterém byla zaměstnanci uložena povinnost zaplatit poškozenému zaměstnavateli částku ve výši 16.419,50 Kč. Žádný další výrok o náhradě škody trestní příkaz neobsahuje. Toto rozhodnutí je pokud jde o výrok o náhradě škody vadný, a to z těchto důvodů:

1. Dle mého názoru neobsahuje dostatečnou specifikaci poškozeného, když jednak obsahuje obchodní firmu, která neodpovídá zápisu v obchodním rejstříku, jednak neobsahuje označení sídla (je uvedena pouze ulice s číslem popisným, avšak bez uvedení názvu obce), jednak neobsahuje identifikační číslo poškozeného.
2. Částka ve výši 16.419,50 Kč představuje součet částek všech šesti daňových dokladů. Výrok o náhradě škody je v této části nesprávný hned z několika důvodů. Především ukládá zaměstnanci také povinnost k náhradě škody, kterou sice způsobil (týká se zbývajících dvou daňových dokladech, ohledně jejichž padělání se zaměstnanec přiznal až Policii České republiky), avšak ohledně níž zaměstnavatel vůbec neučinil návrh dle § 43 odst. 3 TŘ. Zaměstnavatel pouze podal trestní oznámení, ve kterém požádal orgány činné v trestním řízení o prověření těchto zbývajících dvou daňových dokladů. Soud přesto uložil zaměstnanci povinnost k náhradě této škody. Dále je toto rozhodnutí nesprávné proto, že ukládá povinnost k náhradě škody ohledně šestého daňového dokladu, který nejenže nebyl předmětem trestního oznámení zaměstnavatele, ale ohledně něhož i samotný soud v odůvodnění konstatuje, že padělkem není. Navíc, ani v tomto případě zaměstnavatel neučinil návrh dle § 43 odst. 3 TŘ.
3. Poškozenému zaměstnavateli nebyly přiznány žádné úroky z prodlení, a to i přesto, že je řádně a včas uplatnil (platí ohledně tří daňových dokladů, k jejichž padělání se zaměstnanec svému zaměstnavateli přiznal). Poškozený ani nebyl se svým nárokem na zaplacení úroků z prodlení odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních. V této souvislosti odkazují na judikát, dle kterého, přiznal-li soud v trestním řízení soudním poškozenému náhradu škody nižší částkou, než kterou poškozený uplatnil v tomto řízení, aniž poškozeného odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních (§ 229 odst. 2 TŘ), jde v této zbývající části nároku o věc nerozsouzenou a tuto část nároku lze uplatnit žalobou v občanském soudním řízení (Rc 37/1983).

Podotýkám, že shora uvedený trestní příkaz nabyl právní moci a je také vykonatelný, neboť si proti němu oprávněné osoby nepodaly odpor. Přestože soud dle mého názoru závažným způsobem pochybil, nemá poškozený možnost proti takovému rozhodnutí brojit. V daném případě soud sice rozhodl ve prospěch poškozeného, neboť mu přiznal i náhradu škody, ohledně které vůbec nebyl učiněn návrh dle § 43 odst. 3 TŘ, avšak rozhodl také v neprospěch poškozeného, neboť mu nepřiznal úroky z prodlení a ani jej ohledně této části nároku neodkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.

Poškozený se nemůže bránit ani pokud jde o vadu spočívající v jeho označení, když postupem podle § 131 TŘ nelze opravit vyhotovení trestního příkazu, neboť účinky vyhlášení

rozsudku, jehož obsah je rozhodný při zjišťování písařských chyb a jiných zřejmých nesprávností, zde nastávají doručením trestního příkazu obviněnému, trestní příkaz sám se nevyhlašuje (srov. § 314e odst. 5). Lze si však představit opravu opisů trestního příkazu.¹³⁸ V této souvislosti ještě odkazují na judikát, který se týká výkonu rozhodnutí. V tomto rozhodnutí bylo mj. konstatováno, že vady v označení účastníků řízení v rozhodnutí, o jehož výkon jde, nejsou na újmu jeho vykonatelnosti, je-li možné z něj bez pochybnosti dovodit, komu bylo přiznáno právo nebo uložena povinnost (Rc 25/2002).

Kapitola 32 - Odvolání poškozeného

32.1 - Obecně

Poškozený, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, si může podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody [§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ], popřípadě proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 TŘ). Z toho lze a contrario dovodit, že poškozený nemůže úspěšně napadnout výrok o náhradě škody, který je správný.

Ovšem, toto oprávnění má poškozený pouze tehdy, jestliže nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení řádně navrhl, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu. V opačném případě by odvolací soud zamítl odvolání poškozeného jako odvolání podané osobou neoprávněnou. Odvolací právo ve smyslu § 246 odst. 1 písm. d) TŘ má pouze ten poškozený, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody řádně a včas (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 TŘ). Nejsou-li tyto zákonné podmínky splněny, odvolací soud odvolání takového poškozeného zamítne podle § 253 odst. 1 TŘ jako podané osobou neoprávněnou (Rt 32/2003). Totéž platí v případě, kdy se proti rozsudku odvolá poškozený, kterému nevznikla majetková škoda, a není tudíž poškozeným, jenž má právo požadovat náhradu škody v adhezním řízení. Obdobně soud postupuje i v případě, kdy bylo rozhodnuto podle § 206 odst. 3, 4 TŘ (resp. podle jejich analogie).

Manželka poškozeného není osobou oprávněnou podat svým jménem odvolání ve prospěch poškozeného pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl. Takové odvolání by mohla podat jen jménem poškozeného jako jeho zmocněnec (Rt 60/1981).

¹³⁸Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, I. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 990

Odvolání poškozeného může směřovat i proti výroku, kterým byl se svým nárokem na náhradu škody odkázán zcela nebo zčásti na řízení ve věcech občanskoprávních, případně na řízení před jiným příslušným orgánem. Poškozený může podat odvolání i proti povolení splátek, jejich výši a podmínkám splatnosti (§ 228 odst. 2 věta druhá TŘ), jakož i proti rozhodnutí o úrocích z prodlení. Nemůže ovšem napadnout výrok, kterým byla obžalovanému uložena povinnost, aby ve zkušební době podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (srov. např. § 26 odst. 3 TZ).

Poškozený se však může odvolat, jestliže soud neučinil výrok podle § 229 TŘ, kterým by ho zcela nebo zčásti odkázal s uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem (srov. Rt II/1962); i takový výrok totiž může mít pro poškozeného význam, protože dokládá např. to, že poškozený řádně a včas uplatnil svůj nárok a v řízení o něm řádně pokračoval, což je důležité z hlediska promlčení – srov. § 112 obč. zák., § 402 obch. zák. Poškozený může brojit proti nesplnění povinnosti soudu učinit výrok o náhradě škody v případech předpokládaných ustanovením § 228 odst. 1 části věty za středníkem TŘ.¹³⁹ Poškozený však nemůže takto postupovat v případě vydání trestního příkazu.

Pokud se poškozený odvolá proti výroku o náhradě škody, pak zde neplatí zákaz reformace in peius. Odvolací soud tedy může poškozenému přiznat náhradu škody ve vyšší částce, než mu ji přiznal soud prvního stupně, což pro obžalovaného nepochybně znamená zhoršení jeho postavení. Pokud by však proti rozsudku podal odvolání státní zástupce ve prospěch obžalovaného a neučinil by tak rovněž poškozený (pokud jde o výrok o náhradě škody), pak by nebylo možno změnit výrok o náhradě škody způsobem, který by zhoršoval postavení obžalovaného.¹⁴⁰ Ovšem, bude-li o věci pravomocně rozhodnuto a soud následně rozhodne o povolení obnovy řízení, zákaz reformace in peius se na nové rozhodování o náhradě škody nevztahuje, a to s ohledem na formulaci § 289 písm. b) TŘ, který hovoří výslovně pouze o trestu. Šámal navrhuje rozšířit úplný zákaz reformace in peius i na řízení po povolení obnovy řízení pouze ve prospěch obviněného (obžalovaného), s čímž lze souhlasit.¹⁴¹

Vyazuje-li písemné vyhotovení rozsudku soudu prvního stupně nesprávnost spočívající v tom, že nárok na náhradu škody byl přiznán již zaniklému poškozenému subjektu, ač podle

¹³⁹Císařová, D., Fenyk, J. a kol. : Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde, Praha 2004, s. 527-528

¹⁴⁰Před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. účinným od 1.1.1994 se zákaz reformace in peius omezoval pouze na výrok o trestu.

¹⁴¹Srov. Šámal, P. : Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, Praha 1999, s. 266

protokolu o hlasování i protokolu o hlavním líčení byl rozsudek vyhlášen tak, že nárok na náhradu škody byl správně přiznán právnímu nástupci zaniklého poškozeného subjektu, měl v souvislosti s projednáním odvolání proti takovému rozsudku odvolací soud nařídít opravu rozsudku podle § 131 odst. 1 věty druhé TŘ. Jestliže odvolací soud místo tohoto postupu rozhodl tak, že rozsudek soudu prvního stupně zrušil ve výroku o náhradě škody a sám učinil výrok o náhradě škody, v němž byl poškozený označen přesně, pak uvedený postup odvolacího soudu není porušením zákazu reformationis in peius, bylo-li rozhodováno jen na podkladě odvolání, které nebylo podané v neprospěch obžalovaného (Rt 25/2002).

32.2 - Rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu

Pokud si poškozený podá odvolání proti výroku o náhradě škody, přezkoumá odvolací soud zákonnost a odůvodněnost výroku o náhradě škody, jakož i správnost postupu řízení, které mu předcházelo, a to z hlediska vad vytykánych poškozeným. Rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu je vymezen ustanovením § 254 odst. 1 TŘ, dle kterého, nezamítne-li nebo neodmítne-li odvolací soud odvolání podle § 253 TŘ, přezkoumá zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, i správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytykánych vad. K vadám, které nejsou odvoláním vytykány, odvolací soud přihlíží, jen pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání.¹⁴²

Pokud poškozený podá odvolání proti výroku, který odvoláním napadnout nemůže, pak není možné takové odvolání bez bližšího zkoumání jeho obsahu zamítnout z toho důvodu, že je podáno osobou neoprávněnou. Je třeba postupovat v souladu s § 59 odst. 1 TŘ, tedy zkoumat obsah odvolání. Odvolací soud přezkoumá podle § 254 odst. 1 TŘ rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o náhradě škody i tehdy, jestliže poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ, podá odvolání sice proti těm výročkům, které podle zákona nemůže napadnout (např. výrok o vině nebo výrok o trestu), z obsahu jeho odvolání je však možno dovodit (§ 59 odst. 1 TŘ), že napadá i výrok o náhradě škody, případně, že takový výrok nebyl učiněn, nebo že byla porušena ustanovení o řízení, které předcházelo rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. d), odst. 2 TŘ]. Odvolací soud zamítne podle § 253 odst. 1 TŘ

¹⁴²Před novelizací citovaného ustanovení provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1.1.2002 byl odvolací soud povinen přezkoumat zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž mohl odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, přihlížeje přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytykány.

odvolání poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ, jako odvolání podané neoprávněnou osobou, je-li zřejmé, že odvolání směřuje výlučně proti takovým výrokům rozsudku soudu prvního stupně, které podle zákona nemůže napadnout (Rt 1/1982). V této souvislosti jen dodávám, že výroky dle § 59 odst. 2 věta za středníkem TZ nejsou výroky o náhradě škody dle §§ 228 a 229 TŘ a poškozený je proto nemůže napadnout odvoláním. Tyto výroky mají pouze výchovný charakter. Zatím co primárním účelem výroku podle § 228 TŘ je uspokojení poškozeného, má výrok podle § 59 odst. 2 TZ v první řadě přispět k převýchovnému procesu v rámci podmíněného odsouzení tím, že pod pohrůžkou výkonu trestu odnětí svobody podněcuje odsouzeného ke snaze nahradit škodu, kterou způsobil trestným činem. Přitom není rozhodné, zda odsouzený škodu způsobil úmyslným nebo nedbalostním činem (Rt IV/1968).

Mají-li však vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání (§ 254 odst. 2 TŘ). Jelikož se výrok o povinnosti obžalovaného nahradit poškozenému způsobenou škodu bezprostředně váže k výroku o vině obžalovaného, odvolací soud ve smyslu § 254 odst. 2 TŘ ve znění účinném po 1.1.2002 přezkoumá i správnost výroku o vině, byť odvolání obžalovaného směřovalo jen do výroku o náhradě škody, jestliže zjistí, že vytýkaná vada má svůj původ již ve výroku o vině (Rt 54/2002, II.).

Problém však nastává tehdy, jestliže poškozený napadne vadný výrok o náhradě škody, přičemž vada tohoto výroku má svůj původ ve výroku o vině. V tomto případě totiž odvolací soud nemůže přezkoumat výrok o vině, a to jednoduše proto, že se jedná o výrok, který poškozený odvoláním ex lege napadnout nemůže. Lze souhlasit s tím, že vadami, které mají svůj původ v nesprávném výroku o vině napadeného rozsudku, však nelze za dané situace odůvodnit ani změnu samotného výroku o náhradě škody napadeného rozsudku, jestliže by se tím tento výrok dostal do rozporu nejen s již pravomocným výrokem o vině, ale i s ustanoveními § 228 odst. 1 TŘ část věty za středníkem (které zakotvuje nárok poškozeného na náhradu škody vyčíslené ve výroku o vině) a § 254 odst. 2 TŘ (jež brání možnosti přehodnotit z podnětu odvolání poškozeného výrok o vině, který poškozený nemůže napadnout).¹⁴³ Pokud tedy v případě odvolání podaném pouze poškozeným proti výroku o náhradě škody odvolací soud zjistí vady také ve výroku o vině, není oprávněn z ní vyvozovat jakékoliv právní důsledky. O tom svědčí také usnesení Městského soudu v Praze

¹⁴³Púry, F., Sotolář, A. : Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu, Bulletin advokacie č. 3/2005, Česká advokátní komora, Praha 2005, s. 15

ze dne 24.9.2003, sp.zn. 61 To 384/2003, dle kterého změnu výroku o náhradě škody rozsudku napadeného pouze odvoláním poškozeného není možné odůvodnit vadami, které mají svůj původ v nesprávném výroku o vině napadeného rozsudku (SR č. 6/2004, s. 241, 1.). Tento právní stav považuji za nežádoucí. Řešením by bylo zakotvení možnosti poškozeného podat odvolání také proti výroku o vině, případně i proti výroku o trestu.

Od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. byl v řízení o odvolání podstatně omezen revizní princip, podle něhož soud druhého stupně musel přezkoumat všechny výroky napadeného rozsudku, proti nimž mohl odvolatel podat odvolání a byl nahrazen principem vázanosti odvolacího soudu obsahem podaného odvolání. Pokud odvolací soud shledal výrok o vině a trestu správným, není oprávněn přezkoumávat výrok o náhradě škody, pokud výrok o náhradě škody nebyl odvoláním napaden.¹⁴⁴

32.3 - Rozhodnutí odvolacího soudu o odvolání poškozeného

Odvolací soud může na základě podaného odvolání poškozeného proti výroku o náhradě škody toto zamítnout z formálních důvodů, a to tehdy, bylo-li podáno opožděně, osobou neoprávněnou nebo osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo znovu podala odvolání, které v téže věci již předtím výslovně vzala zpět (§ 253 odst. 1 TŘ). S účinností od 1.1.2002 lze odmítnout odvolání, které nesplňuje náležitosti obsahu odvolání, to vše za splnění zákonem stanovených podmínek (srov. § 253 odst. 3, 4 TŘ). Přezkoumat zákonnost a odůvodněnost výroku rozsudku o náhradě škody, proti kterému bylo podáno odvolání, jakož i správnost postupu řízení, které mu předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad, lze pouze tehdy, nejsou-li splněny podmínky pro postup dle § 253 TŘ (srov. § 254 odst. 1 TŘ).

Odvolací soud odvolání proti výroku rozsudku o náhradě škody zamítne, shledá-li, že není důvodné (§ 256 TŘ). Odvolací soud může též dle § 257 odst. 1 TŘ výrok rozsudku o náhradě škody zrušit a rozhodnout některým ze způsobů tam uvedených. Může také rozhodnout o zastavení trestního stíhání, aniž by výrok rozsudku o náhradě škody zrušil (§ 257 odst. 2 TŘ). Odvolací soud může výrok rozsudku o náhradě škody zrušit také tehdy, je-li rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného v přezkoumávané části rozsudku nesprávné [§ 258 odst. 1 písm. f) TŘ].

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.9.2003, sp.zn. 5 Tdo 1081/2003, ASPI č. 27974

32.4 - Důsledky zrušení výroku o náhradě škody odvolacím soudem

Zruší-li odvolací soud napadený rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody a nerozhodne-li sám ve věci, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 265 TŘ).

V praxi mohou nastat v podstatě tři situace: rozsudek obsahuje výrok o náhradě škody, který je chybný, rozsudek obsahuje výrok o náhradě škody, který je neúplný nebo rozsudek neobsahuje výrok o náhradě škody vůbec. V tomto případě může odvolací soud za splnění ostatních zákonných předpokladů chybný výrok zrušit, resp. neúplný či chybějící výrok doplnit. Nerozhodne-li však sám ve věci (tzn. po zrušení chybného výroku o něm znovu nerozhodne, resp. nedoplní neúplný či chybějící výrok), musí poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Odvolací soud nemůže vrátit věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen ohledně části týkající se výroku o náhradě škody. Jestliže po zrušení chybného výroku o náhradě škody nemůže sám ve věci rozhodnout, musí odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 265 TŘ). To platí obdobně i v případě, jestliže výrok o náhradě škody chybí nebo je neúplný (§ 259 odst. 2 TŘ) (Rt 36/1980, II.).

Odvolací soud tedy může sám rozhodnout o náhradě škody poškozeného rozsudkem, avšak pouze tehdy, je-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn (srov. § 259 odst. 3 TŘ; srov. také § 263 odst. 6 a 7 TŘ). V opačném případě je odvolací soud povinen postupovat tak, jak bylo uvedeno výše, tzn. poškozeného odkázat se svým nárokem na náhradu škody na řízení před příslušným orgánem. Pokud by např. odvolací soud po zrušení toliko výroku o náhradě škody věc vracel soudu prvního stupně, pak by se tento soud již nezabýval ničím jiným, než právě a jen nárokem poškozeného na náhradu škody, ačkoliv o vině a trestu obžalovaného by již bylo pravomocně rozhodnuto. Takový postup by byl neúčelný.

Odvolací soud rozhodne o náhradě škody především tehdy, nerozhodl-li soud prvního stupně o nároku poškozeného, který byl uplatněn řádně a včas (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 TŘ), nebo odkázal-li poškozeného zcela nebo se zbytkem uplatněného nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. řízení před jiným příslušným orgánem (§ 229 odst. 1, 2 TŘ), ačkoliv měl dostatek podkladů pro rozhodnutí ve smyslu § 228 odst. 1 TŘ.¹⁴⁵

¹⁴⁵Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, II. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 1998

Podle § 265 TŘ soud postupuje také v případě tzv. *beneficia cohaesionis*. Dojde-li ke změně rozhodnutí ve výroku o náhradě škody u jednoho z obžalovaných, který podal odvolání a prospívá-li důvod, pro který ke změně došlo, i spoluobžalovaným, je nutno ve smyslu § 261 TŘ změnit výrok o náhradě škody jich se týkající v jejich prospěch (Rt 38/1967; srov. také SR č. 9/2004, s. 346).

32.5 - Nemožnost napadnout jiné výroky

Za určitý nedostatek platné právní úpravy považují fakt, že poškozený (a to nejen ten, který uplatnil nárok na náhradu škody) nemá právo podat odvolání také proti výroku o vině a trestu. Výslovně by mělo být stanoveno oprávnění poškozeného podat odvolání nejen proti výroku o náhradě škody, ale i proti výroku o vině a o trestu. Výrok o náhradě škody v rozsudku soudu má svůj podklad ve výroku o vině. Také souvislost mezi výrokem o náhradě škody a výrokem o trestu je evidentní.¹⁴⁶

Tak kupříkladu, dle § 54 odst. 1 TZ soud při výměře peněžitého trestu přihlédne k osobním a majetkovým poměrům pachatele; peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Souhlasím s názorem, že soud postupuje nesprávně, pokud uloží peněžitý trest v těch případech, ve kterých by poškozený v důsledku rozhodnutí soudu nemohl uspokojit nárok na náhradu škody. Poškozený, jehož se nepříznivé účinky spáchání trestného činu především dotýkají, by měl mít možnost namítnout nesprávnost takového rozhodnutí soudu a požadovat jeho změnu v odvolacím řízení, a tedy by měl mít oprávnění podat odvolání také proti výroku o trestu.¹⁴⁷

Pokud totiž poškozený podá odvolání proti výroku o náhradě škody a tento výrok bude shledán vadným, nebude možno již změnit výrok o vině a trestu obviněného za předpokladu, že nebude rozsudek soudu napaden také státním zástupcem v neprospěch obviněného. Rozhodnutí o vině a trestu je pak nespravedlivé, nicméně zcela zákonné (srov. kapitolu 32.2 této práce). Proto by rovněž poškozeným mělo být umožněno podat odvolání i proti těmto výrokům, a to minimálně těm poškozeným, kteří mohou podat odvolání proti výroku o náhradě škody.

¹⁴⁶Jelínek, J. : Reforma trestního procesu (několik poznámek k předložené novele trestního řádu), Trestní právo č. 4/2000, Orac, Praha 2000, s. 6

¹⁴⁷Jelínek, J. : Poškozený v českém trestním řízení, Karolinum, Praha 1998, s. 70

32.6 - Zákaz reformace in peius

V případě, kdy je rozsudek soudu napaden odvoláním podaným např. jen obžalovaným, platí tzv. zákaz reformace in peius. To znamená, že není možné rozsudek soudu prvního stupně jakkoliv změnit v neprospěch obžalovaného. Proto ani v tomto případě nelze změnit výrok o náhradě škody tak, že by tato změna vyzněla jakkoliv v neprospěch obžalovaného. V praxi však může být diskutabilní, co je zhoršením postavení obžalovaného a co nikoliv. Mám za to, že nelze a priori plošně považovat za změnu v neprospěch obžalovaného situaci, kdy by odvolací soud uložil povinnost k vyšší náhradě škody, než soud prvního stupně, a to po odvolání podaném pouze obžalovaným či státním zástupcem ve prospěch obžalovaného. Tak například, pokud by soud prvního stupně pochybil pouze v částce 1.000,- Kč (tzn., že měl poškozenému přiznat o 1.000,- Kč více), může být tato náprava provedená odvolacím soudem pro obžalovaného výhodnější, a to z jednoho prostého důvodu. Pokud by totiž poškozený následně vymáhal tuto částku soudní cestou v občanskoprávním řízení a byl by zastoupen advokátem – plátcem DPH – přišel by obžalovaného tento soudní spor na částku minimálně 6.669,- Kč (paušální sazba výše odměny dle vyhl. č. 484/2000 Sb. v částce 4.500,- Kč a 600,- Kč za dva režijní paušály á 300,- Kč dle vyhl. č. 177/1996 Sb., to vše spolu s 19 % DPH ve výši 969,- Kč; k tomu ještě soudní poplatek ve výši 600,- Kč). Mám tedy za to, že by se měly vždy posuzovat okolnosti konkrétního případu, přičemž by se měl odvolací soud i dotázat obžalovaného, zdali nemá námitky proti uložení povinnosti k vyšší náhradě škody, než tak učinil soud prvního stupně.

Shora uvedené neplatí v případech, kdy je odvolání proti rozsudku podáno státním zástupcem v neprospěch obžalovaného, nebo je poškozeným podáno odvolání proti výroku o náhradě škody.

Kapitola 33 - Mimořádné opravné prostředky - vztah k poškozenému

33.1 - Přiměřené použití § 265 TR v řízení o stížnosti pro porušení zákona

Zruší-li Nejvyšší soud rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody, užije přiměřeně § 265 (§ 271 odst. 2 TR). Byl-li zákon porušen ve výroku o náhradě škody, může Nejvyšší soud rozhodnout buď tím, že napadený rozsudek ve výroku o náhradě škody zruší, a má-li pro to dostatečný podklad v skutkovém stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn, sám ve věci rozhodne novým určením povinnosti obžalovaného nahradit poškozenému škodu trestným činem způsobenou nebo odkáže poškozeného na řízení před jiný příslušný orgán, anebo tím, že v těchto směrech chybějící výrok napadeného rozsudku doplní. Zruší-li však napadený rozsudek pouze ve výroku o náhradě škody, aniž při tom sám rozhodne ve věci

(zejména pro nedostatek podkladů ve skutkovém zjištění), nevrátí věc soudu nižšího stupně k novému projednání a rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody, nýbrž poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 265 TŘ) (Rt II/1962).

33.2 - Obnova řízení

Obnova řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem nebo trestním příkazem, se povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu (§ 278 odst. 1 věta první TŘ). Poškozený však nemůže podat návrh na povolení obnovy řízení (srov. § 280 odst. 2 a 3 TŘ a contrario).¹⁴⁸

Obnova nemá místa, jestliže nárok na náhradu škody nebyl přiznán nebo byl-li poškozený odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 278 odst. 1, § 284 odst. 3 TŘ). Návrh na povolení obnovy ohledně přiznaného nároku na náhradu škody může podat v neprospěch obviněného (např. proto, že byl přiznán nárok v menší míře) jen státní zástupce (§ 280 odst. 2 TŘ). Ve prospěch obviněného, např. proto, že byl poškozenému přiznán nárok, který nemá opory v zákoně, mohou podat návrh na obnovu kromě obviněného též osoby, které by mohly podat v jeho prospěch odvolání (§ 280 odst. 3 TŘ). Poškozený není oprávněn k návrhu na obnovu řízení, a to ani ve prospěch, ani v neprospěch obviněného (Rt II/1962).

Jiné rozhodnutí o přiznaném nároku na náhradu škody by mohly odůvodnit skutečnosti či důkazy vedoucí ke zvýšení či snížení přiznaného nároku, resp. k odkázání poškozeného s nárokem na náhradu škody na řízení občanskoprávní nebo na řízení před jiným příslušným

¹⁴⁸Poškozený nemá právo podat ani další mimořádné opravné prostředky, které jsou stanoveny v trestním řádu, a to dovolání (srov. § 265d odst. 1 TŘ a contrario) a stížnost pro porušení zákona (srov. § 266 odst. 1 věta první TŘ a contrario). Nesprávný nebo chybějící výrok o náhradě škody však i přesto může být předmětem přezkumu Nejvyššího soudu České republiky, a to na základě dovolání podaném buď Nejvyšším státním zástupcem nebo obviněným, anebo na základě stížnosti pro porušení zákona podaném Ministrem spravedlnosti. Přestože poškozený nemá právo podat tyto mimořádné opravné prostředky, může dát podnět k podání těchto prostředků, a to buď státnímu zástupci (v případě obnovy řízení), Nejvyššímu státnímu zástupci (v případě dovolání) anebo Ministru spravedlnosti (v případě stížnosti pro porušení zákona).

orgánem (srov. § 229) nebo nepřipuštění poškozeného vůbec k trestnímu řízení či nepřipuštění s uplatněným nárokem (srov. § 206 odst. 3, 4).¹⁴⁹

33.3 - Důsledky povolení obnovy řízení na výrok o náhradě škody

Povolí-li soud v souladu s ustanovením § 284 TŘ obnovu řízení, mohou ve vztahu k výroku o náhradě škody nastat dvě situace. V první řadě se může stát, že soud byť jen zčásti zruší výrok o vině. V tomto případě soud zruší také celý výrok o náhradě škody, neboť jde o výrok, který má podklad ve výroku o vině (srov. §§ 121 a 284 odst. 1 věta druhá TŘ). Nové rozhodnutí o náhradě škody soud povolující obnovu řízení nevydává. O tom se rozhoduje až v řízení obnoveném (srov. § 288 odst. 1 a 2 TŘ).

Jestliže soud povolí obnovu toliko ve výroku o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, odkáže poškozeného při zrušení tohoto výroku na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 284 odst. 3 TŘ). V opačném případě by se totiž v obnoveném řízení řešila pouze otázka náhrady škody, když o vině a trestu obžalovaného by již bylo pravomocně rozhodnuto.¹⁵⁰

Kapitola 34 - Náhrada nákladů poškozeného

34.1 - Obecně

Byl-li poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody uložena, povinen nahradit mu náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce (§ 154 odst. 1 TŘ). Jde o významné, avšak současně i o samozřejmé právo poškozeného. Je ovšem třeba podotknout, že na náhradu těchto nákladů má poškozený až na výjimku nárok pouze tehdy, pokud byl poškozenému jeho nárok na náhradu škody přiznán alespoň zčásti. Nárok na náhradu nákladů je tedy vyloučen například tehdy, bude-li obžalovaný zproštěn obžaloby. Obviněnému lze uložit náhradu útrat zastoupení jen toho soukromého účastníka, pro jehož poškození byl uznán vinným, na tom nic nemění okolnost, že v řízení předcházejícím rozsudku byla přiznána práva soukromého účastníka osobě, která následkem podezření, že jí byla trestným činem způsobena škoda, byla považována za poškozenou (Vážný 4630).

Náklady vzniklé při uplatnění nároku v trestním řízení jsou majetkovou újmou, která žalobci vznikla v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním žalovaného (Rc 71/1971). Je-li

¹⁴⁹Šámal, P. a kol. : Trestní řád, Komentář, II. díl, 5. vydání, C.H.Beck, Praha 2005, s. 2176

¹⁵⁰Srov. Rt 36/1980, II., které se týká odvolacího řízení.

v čase vynesení rozsudku zřejmo, že trestným činem, jímž byl obžalovaný uznán vinným, domnělému soukromému účastníku škoda nevzešla (vzejítí nemohla), nelze odsouditi obžalovaného k náhradě útrat zastupování (Vážný 2736, II.).

Soud může podle povahy věci a okolností případu rozhodnout na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti (§ 154 odst. 2 TŘ). Soud může podle tohoto ustanovení postupovat např. tehdy, jde-li o poškozeného, kterému vůbec nebyla způsobena škoda trestným činem, nebo který náhradu škody v adhezním řízení neuplatil, ač tak učinit mohl apod. Vždy se budou zkoumat okolnosti konkrétního případu.

Za náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody je nutno považovat výdaje za zmocněnce poškozeného, výdaje za vypracování znaleckého posudku (srov. Rt 32/2005, jakož i § 151a TŘ), hotové výdaje (jízdné, stravné či nocležné), poštovné, náklady nutné k provedení mimořádné inventarizace (srov. Rt 30/1986) apod. Vždy je potřeba zkoumat, zdali tyto náklady byly vynaloženy v souvislosti s uplatňováním nároku na náhradu škody, jakož i účelnost jejich vynaložení. Výši nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody musí poškozený prokazovat (Rt 74/1980).

V praxi bylo dlouho sporné, jak mají být správně účtovány náklady vynaložené poškozeným uplatňujícím nárok na náhradu škody za advokáta při jeho zastupování v trestním řízení. Tyto nejasnosti byly částečně odstraněny novelou advokátního tarifu, a to s účinností od 1.9.2006.¹⁵¹ Do ustanovení § 10 advokátního tarifu byl přidán odst. 5, dle kterého při zastupování poškozeného v trestním řízení ve věci náhrady škody, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, se považuje za tarifní hodnotu částka 10.000,- Kč; pokud byla poškozenému přisouzena jako náhrada škody peněžní částka převyšující 10.000,- Kč, považuje se za tarifní hodnotu tato peněžní částka.¹⁵² Soudní praxe dospěla také k závěru, že poškozený má nárok na náklady, které mu vznikly přiobráním zmocněnce poškozeného - advokáta - již tehdy, jestliže byly advokátem poškozenému vyúčtovány, aniž musí být zjišťováno, v jaké výši skutečně poškozený odměnu advokátovi zaplatil.¹⁵³

Stále však není jasné, jak mají být účtovány náklady vynaložené poškozeným za zmocněnce (advokáta) v případě, kdy soud rozhodne podle § 154 odst. 2 TŘ a jedná se o poškoze-

¹⁵¹Vyhláška č. 276/2006 Sb.

¹⁵²V této souvislosti srov. např. Rt 77/1998 a Rt 2/2006.

¹⁵³Srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 20.5.2003, sp.zn. 13 To 190/2003, č. 329/2003 Sbírký Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních.

ného, jenž byl se svým nárokem na náhradu škody odkázán dle § 229 odst. 1 TŘ, případně o poškozeného, jemuž trestným činem nebyla způsobena majetková škoda. Podle mého názoru by se mělo pro tyto případy použít analogicky ustanovení § 10 odst. 5 věty před středníkem advokátního tarifu.

V souvislosti s § 154 odst. 2 TŘ je potřeba se zamyslet ještě nad jednou otázkou. Poškozený bude s celým nárokem na náhradu škody odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, případně se bude jednat o poškozeného, kterému nebyla trestným činem způsobena majetková škoda. Otázka zní, zdali má právo požadovat v občanskoprávním řízení i náhradu nákladů souvisejících s jeho účastí jako poškozeného v trestním řízení (tj. nákladů potřebných k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení, včetně jiných nákladů souvisejících s jeho účastí v trestním řízení). Jsem toho názoru, že postup podle § 154 odst. 2 TŘ je fakultativní. Tedy, poškozený, který je se svým nárokem na náhradu škody zcela odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních (případně se bude jednat o poškozeného, kterému nebyla trestným činem způsobena majetková škoda), má právo se rozhodnout, zdali bude uplatňovat tyto náklady postupem dle § 154 odst. 2 TŘ, anebo bude tyto náklady vymáhat jako náhradu škody v občanskoprávním řízení.

O povinnosti odsouzeného nahradit poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení nebo jiné náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení a o jejich výši rozhodne po právní moci rozsudku na návrh poškozeného předseda senátu soudu prvního stupně; nárok je třeba uplatnit do jednoho roku od právní moci odsuzujícího rozsudku, jinak zaniká (§ 155 odst. 2 TŘ). O tomto nároku poškozeného tedy nelze rozhodnout z úřední povinnosti. Lhůta uvedená v citovaném ustanovení je prekluzivní.

34.2 - Příklad z praxe č. 5

V praxi jsem se setkal s případem, kdy jsem zastupoval poškozeného v trestním řízení, přičemž po pravomocném ukončení tohoto řízení jsem jménem klienta vyúčtoval náklady vzniklé přibráním zmocněnce postupem dle § 155 odst. 2 TŘ. Soud tomuto návrhu částečně nevyhověl, když poškozenému nepřiznal náklady za sepis dvou vyjádření k věci, které jsem za něj provedl emailem na základě žádosti policejního orgánu. Tyto emaily jsem podepsal elektronicky, nikoliv však zaručeným elektronickým podpisem. Oba emaily byly reakcí na emaily policejního orgánu, které rovněž nebyly podepsány zaručeným elektronickým podpisem. Soud v odůvodnění usnesení mj. uvedl, že sepis emailu nelze považovat za písemné podání. Dále uvedl, že dle § 42 o.s.ř. lze učinit podání v elektronické podobě. Toto

podání má však procesní účinky jen tehdy, jestliže bylo také podepsáno způsobem stanoveným v zákoně č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu.

Toto rozhodnutí jsem jménem klienta napadl stížností, které bylo odvolacím soudem vyhověno. Soud v odůvodnění konstatuje mj. následující: „*Podstatou věci není to, zda sporné úkony byly či nebyly správně podepsány či trpí určitými vadami, navíc odstranitelnými, ale to, zda je možno je považovat za úkony právní služby ve smyslu advokátního tarifu a v tomto směru je možno akceptovat námitky stěžovatele, že podstatná je otázka, zda úkony byly provedeny či nebyly provedeny.*“¹⁵⁴

Kapitola 35 - Vázanost soudu v občanskoprávním řízení rozhodnutím trestního soudu

Soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu; soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení. Jinak otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází (§ 135 o.s.ř.).

Předně je třeba uvést, že soud v civilním řízení si může jako předběžnou otázku posoudit i ty okolnosti, které jinak spadají do oboru trestního práva, a které je tedy jinak oprávněn posuzovat výlučně soud v trestním řízení. Nelze však opomenout fakt, že soudci rozhodující v civilním řízení zpravidla nemají zkušenosti s posuzováním otázek náležejících trestnímu právu. Proto je mnohdy vhodné využít možnosti, které jim dává § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. a řízení přerušit za účelem vyčkání rozhodnutí trestního soudu o těchto otázkách. Zvolení tohoto fakultativního postupu však vždy závisí na okolnostech konkrétního případu.

Pokud má civilní soud k dispozici pravomocné rozhodnutí trestního soudu, je vázán jedním výrokem, že byl spáchán trestný čin, a jedním výrokem o tom, kdo jej spáchal (ostatními výroky vázán není). Z toho také vyplývá, že civilní soud není vázán zprošťujícím rozsudkem trestního soudu. Nemůže však ponechat bez povšimnutí takový zprošťující rozsudek, ve kterém se konstatuje, že skutek, ze kterého se vyvozuje nárok na náhradu škody, se vůbec nestal, že tento skutek nespáchal žalovaný apod.¹⁵⁵

¹⁵⁴Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29.3.2007, č.j. 7 To 103/2007-138. Odvolací soud ještě v odůvodnění konstatoval, že soud nemůže v souvislosti s rozhodováním dle § 155 odst. 2 TŘ odkazovat na § 42 o.s.ř. o podání učiněném elektronicky, neboť nepochybně rozhoduje v trestním řízení, a to podle trestního řádu v souvislosti s advokátním tarifem. Podání je pak upraveno v § 59 odst. 1 TŘ.

¹⁵⁵Srov. Rc 22/1979; srov. také SR č. 8/1999, s. 246, ve kterém je mj. konstatováno, že civilní soud může dospět k závěru, že skutek, pro nějž byl účastník občanského soudního řízení trestně stíhán, v němž je zároveň

Soud je však vázán i v otázce zavinění, tedy že škoda byla způsobena úmyslně nebo z nedbalosti, jakož i v otázce příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele a vznikem škody. Rozsah vázanosti je dán tím, do jaké míry jsou znaky skutkové podstaty trestného činu zároveň okolnostmi významnými pro rozhodnutí o náhradě škody.¹⁵⁶ Při rozhodování o nároku na náhradu škody způsobené jednáním, pro které byl škůdce odsouzen pravomocným rozsudkem trestního soudu za nedbalostní trestní čin, je soud v občanském soudním řízení oprávněn posuzovat, zda škodu zavinil hrubou nedbalostí podle § 447 odst. 2 věty druhé za středníkem obč. zák., je však vázán tím, že nejde o zavinění úmyslné (SJ 66/2001).

Soud v občanském soudním řízení není vázán ve smyslu ustanovení § 135 odst. 1 o.s.ř., pokud jde o výši škody (Rc 22/1979). Mám však za to, že pokud je výše škody znakem skutkové podstaty trestného činu a soud v rozporu s § 228 odst. 1 TŘ neuloží obžalovanému povinnost k náhradě škody, je soud v občanskoprávním řízení vázán touto výší škody. Tato výše škody totiž byla v trestním řízení prokázána, jen nebyla v důsledku pochybení soudu přiznána v adhezním řízení. Pokud by civilní soud tuto výši škody poškozenému (žalobci) nepřiznal, byl by zde v této otázce rozpor mezi rozhodnutím civilního a trestního soudu, což je nepřípustné.

Pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu o tom, že poškozený spáchal přestupek, je soud ve smyslu § 135 odst. 1 o.s.ř. vázán pouze pokud jde o zaviněné protiprávní jednání poškozeného. Jestliže však okolnosti případu nasvědčují, že na vzniku škody se kromě poškozeného mohla podílet svým spoluzaviněním i další osoba ve smyslu § 441 obč. zák., vázanost rozhodnutím se při zkoumání podmínek spoluodpovědnosti této osoby neuplatní (SJ 22/2001; obdobně také PR č. 14/2005, s. 532).

Ve věcech náhrady škody judikatura správně dovozuje, že soud v rozsudku, a to ani tehdy, je-li újma pojmovým znakem trestného činu, není vázán tím, že trestní stíhání bylo zastaveno, nebo nebylo zahájeno v důsledku amnestie prezidenta republiky, v důsledku promlčení; v takových případech si soud prejudiciální otázku posoudit musí (srov. např. § 469 obč. zák.). Soud rovněž není vázán pro účely rozhodování o náhradě škody odůvodněním trestního rozsudku atd.¹⁵⁷

spatřováno jeho protiprávní jednání, se stal, přestože soud v trestním řízení učinil závěr, že tento skutek nebyl prokázán.

¹⁵⁶Kučera, J. : Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu, *Trestněprávní revue* č. 9/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 269

¹⁵⁷Winterová, A. a kol. : *Civilní právo procesní*, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha 2004, s. 253

Kapitola 36 - Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

36.1 - Základní charakteristika ve vztahu k poškozenému

Zájmy a práva poškozeného jsou upraveny také v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže neobsahuje definici poškozeného. Za poškozeného se tedy i pro účely tohoto zákona považuje osoba vymezená v § 43 odst. 1 TŘ.

Řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění (§ 3 odst. 7 ZSM). Práva poškozeného jsou koncipována tak, aby součinnost poškozeného a jeho aktivní podíl na řešení projednávané věci byl jedním ze základních předpokladů využití alternativního řešení trestních věcí. Neustále by proto měly být přezkoumávány jeho zájmy a jestliže budou shledány jako oprávněné, mělo by jim být vycházeno v největší možné míře vstříc. Proto návrh zákona předpokládá, že poškozený bude ve vhodných případech kontaktován příslušným pracovníkem Probační a mediační služby a v každém případě musí být vyrozuměn, jestliže mladistvý prohlásí, že je připraven skutečně odčinit škodu vzniklou činem nebo jinak přispět k narovnání následků činu. Totéž platí v případě, že takový obviněný na sebe vezme jinou povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného (např. jiné odčinění újmy vzniklé poškozenému ve vztahu k třetím osobám).¹⁵⁸

Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění; státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu posoudí vhodnost a účelnost některého ze zvláštních způsobů řízení vedoucích mimo jiné k náhradě škody nebo jinému odčinění škodlivých následků činu (§ 45 odst. 1 ZSM). Poškozený, jehož adresa pobytu, sídla nebo místa podnikání je známa, musí být příslušným orgánem činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyrozuměn, jestliže mladistvý prohlásí, že je připraven škodu vzniklou činem nahradit, jinak odčinit nebo přispět k narovnání škodlivých následků činu. Totéž platí v případě, že mladistvý na sebe vezme povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného (§ 45 odst. 2 ZSM).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje v ustanovení § 69 ZSM tři zvláštní způsoby řízení. Předně se jedná o podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. Zde zákon odkazuje na §§ 307 a 308 TŘ, resp. na §§ 309 až 314 TŘ. Kromě zmíněných dvou řízení upravuje i možnost odstoupení od trestního stíhání. Pro všechna tato řízení pak obecně platí, že je možno je v trestních věcech mladistvých použít, jen jestliže se podezření

¹⁵⁸Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže ze dne 6.2.2003.

ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. V případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění (§ 68 ZSM).

36.2 - Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání se (kromě dvou již zmíněných zvláštních způsobů řízení) v určitých případech může dotknout také práv poškozeného, kterému byla proviněním způsobena majetková škoda. Podle § 70 odst. 3 ZSM lze totiž odstoupit od trestního stíhání zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné. Tedy, je-li v příčinné souvislosti s proviněním způsobena také majetková škoda, může být jen částečná náhrada této škody a souhlas poškozeného vést až k odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Je přitom nerozhodné, jde-li o škodu jako znak skutkové podstaty provinění anebo o další majetkovou škodu. Rovněž musí být takové řešení považováno z hlediska účelu řízení za dostatečné.

Odstoupit od trestního stíhání lze i v řízení o provinění, kterým nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možné rozhodovat v trestním řízení, a tedy nepřipadá v úvahu postup obviněného směřující k náhradě škody, předpokládaný v § 70 odst. 3. I v případech, kdy byla proviněním škoda způsobena, není souhlas poškozeného ani nahrazení škody podmínkou pro rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání.¹⁹⁹ Toto je zřejmé jednak ze slova „zejména“ uvedeného v § 70 odst. 3 ZSM, jednak ze spojky „anebo“ uvedené v tomtéž ustanovení.

K odstoupení od trestního stíhání není třeba souhlasu poškozeného. Tento institut lze využít dokonce i tehdy, jestliže poškozený, kterému byla proviněním způsobena škoda, nevyslovil souhlas s rozsahem odškodnění. Přesto, že tedy souhlas poškozeného není obligatorní podmínkou aplikace § 70 ZSM, mám za to, že stanovisko poškozeného k možnosti odstoupit od trestního stíhání by si podle mého názoru měly orgány činné v trestním řízení vždy vyžádat. Pokud by orgány činné v trestním řízení zjistily, že poškozený s odstoupením od trestního stíhání nesouhlasí, měly by se zabývat důvody jeho nesouhlasu. Tyto skutečnosti totiž mohou mít vliv na celkové hodnocení mladistvého a tedy i postupu dle § 70 ZSM. Na stranu druhou je nutno odkázat na judikát, který se týká možností podmíněného zastavení

¹⁹⁹Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Linde, Praha 2004, vyd. 20, s. 843

trestního stíhání. Dle tohoto rozhodnutí, nesouhlas poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání vycházející z jeho přesvědčení, že nebyl v plném rozsahu odškodněn (např. proto, že mu nebyla ze zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla uhrazena plná cena opravy jeho vozidla), není překážkou v postupu podle § 307 odst. 1 TR, jsou-li splněny všechny podmínky tohoto ustanovení a orgán činný v trestním řízení důvodně pokládá opatření, která učinil obviněný k náhradě škody, za dostačující (Rt 51/1998).

Zákon nepožaduje, aby k době rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání zcela uhradil tuto škodu a do všech důsledků vypořádal všechny škodlivé následky svého činu. Musí však dát svými konkrétními činy najevo, že to postupně chce učinit, a to způsobem, z něhož je zřejmé, že jde o cíl, jenž je pro něj reálně dosažitelný, a že ho chce dosáhnout ve vztahu ke všem poškozeným. Každému z nich by tedy měl alespoň částečně škodu nahradit. Výjimkou z toho jsou případy, kdy některý poškozený nepožaduje náhradu vůbec žádnou (např. vzhledem k sociální situaci mladistvého), popř. za dostatečnou označí nehmotnou satisfakci ze strany mladistvého.¹⁶⁰

K výše uvedenému je ještě nutno dodat, že v § 70 odst. 4 ZSM je upraveno právo poškozeného být pouze vyrozuměn o odstoupení od trestního stíhání, nikoliv však již právo podat si stížnost proti takovému rozhodnutí. Zde je určitý rozdíl oproti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání v hlavním líčení, neboť rozhodne-li takto soud pro mládež v hlavním líčení, má poškozený právo podat si proti tomuto rozhodnutí stížnost, jež má odkladný účinek (srov. § 65 odst. 3 ZSM).

36.3 - Účinná lítost

Dalším ustanovením zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které se dotýká práv poškozených, je § 7 ZSM. V tomto ustanovení je uvedeno, že trestnost činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, spáchaného mladistvým zaniká, jestliže mladistvý po spáchání činu

- a) dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,
- b) svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě a
- c) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

¹⁶⁰Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. : Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 667

V tomto ustanovení je upravena zvláštní účinná lítost. Ze znění tohoto ustanovení je zřejmé, že podmínky uvedené v písm. a) až c) tohoto ustanovení musejí být splněny kumulativně. Jde o ustanovení podobné tomu, které bylo až do 31.12.2003 uvedeno v § 65 odst. 2 TZ. Rozdíl je však v tom, že nyní k zániku trestnosti postačí (kromě splnění dalších podmínek) i to, že se mladistvý pouze pokusí dobrovolně odstranit nebo napravit způsobené následky, resp. že se jinak pokusí odčinit způsobené následky.

Za následek ve smyslu tohoto ustanovení je třeba považovat i škodu způsobenou proviněním. Opět je nerozhodné, zda jde o škodu jako znak skutkové podstaty provinění anebo o další majetkovou škodu; vždy se však jedná o škodu majetkovou. Mladistvý by měl v první řadě škodu nahradit, a to zcela. Není-li to z jakýchkoliv důvodů ihned možné, měl by učinit jiná opatření potřebná k její náhradě (např. by měl s poškozeným uzavřít dohodu o náhradě škody, na základě které však bude schopen škodu nahradit v souladu s obsahem dohody). Pokud se ani toto mladistvému nepovede, měl by se alespoň pokusit škodu nahradit či pokusit se učinit jiná opatření potřebná k její náhradě. Poškozený by mu měl k tomu v každém případě poskytnout potřebnou součinnost.

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že náhrada škody (úplná nebo částečná) není obligatorní podmínkou pro aplikaci tohoto ustanovení. Musí však být vždy splněna podmínka, že čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Vše tedy bude záviset na konkrétních okolnostech případu.

Jak v případě zvláštních způsobů řízení uvedených v § 69 ZSM, tak při postupu dle § 7 ZSM, by podle mého názoru měly orgány činné v trestním řízení vždy dbát na to, co je uvedeno v § 3 odst. 7 ZSM. Dle tohoto ustanovení totiž musí řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění. V této jasné formulaci je podtržen význam, který zákonodárce připisuje uspokojení potřeb oběti protiprávního činu, které pokládá za podmínku naplnění požadavku spravedlivého projednání věci soudem mládeže.¹⁶¹ V průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a zájmů poškozeného (§ 64 odst. 4 TŘ). Poškozený má tedy i právo účastnit se hlavního líčení vedeného proti mladistvému (srov. § 54 odst. 1 ZSM).

Určitý význam pro poškozeného může mít také ustanovení § 18 ZSM, které upravuje výchovné povinnosti jako jeden z druhů výchovných opatření. Podle § 18 odst. 1 písm. e)

¹⁶¹Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. : Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 35

ZSM může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému uložit výchovnou povinnost, kterou stanoví, aby mj. nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění. V této souvislosti je třeba podotknout, že se jedná o odlišnou povinnost, než tu, která může být mladistvému uložena dle § 228 TŘ. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že výrok podle § 228 TŘ je na rozdíl od výroku podle § 18 odst. 1 písm. e) ZSM exekučním titulem. Tento výrok také obsahuje přesnou výši škody, kterou je mladistvý povinen poškozenému nahradit, kdežto výrok podle § 18 odst. 1 písm. e) ZSM údaj o výši škody vůbec neobsahuje. Výchovná povinnost uložená podle § 18 odst. 1 písm. e) ZSM se vztahuje pouze ke škodě, kterou by bylo možno poškozenému přiznat v adhezním řízení. Nikoliv např. k nemajetkové újmě poškozeného.

Zatímco v adhezním řízení jde především o zjištění výše škody a osoby, která za ni odpovídá, výchovná opatření slouží zejména k pozitivnímu ovlivnění jednání mladistvého, příp. k ověření toho, zda je schopen žít řádným životem a plnit své povinnosti spojené se spáchaným trestným činem, včetně povinnosti odčinit jeho následky.¹⁶²

Kapitola 37 - Žádost o informace o nebezpečném obviněném nebo odsouzeném

S účinností od 1.7.2004 bylo do trestního řádu vloženo ustanovení § 44a, dle kterého, shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl. Jde o další praktický příklad posilování práv poškozených. Toto ustanovení se týká všech poškozených uvedených v § 43 odst. 1 TŘ, tedy bez ohledu na to, zdali mají nárok na náhradu škody způsobené trestným činem či nikoliv. Poškozený nebo svědek může žádost dle citovaného ustanovení podat u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce. Pokud je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, podává se tato žádost soudu, který rozhodoval v prvním stupni.¹⁶³

Citované ustanovení předpokládá, že poškozený bude v uvedených případech poučen o možnosti podat si žádost o takové informace (u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce). Na základě poznatků z praxe se navrhuje poskytnout ve stejné míře ochranu i svědkům, kteří se stávají často terčem výhrůžek ze strany pachatelů zejména závažné násilné

¹⁶²Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. : Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004, s. 239

¹⁶³Srov. také §§ 70a odst. 2 a 321 odst. 5 TŘ.

trestné činnosti.¹⁶⁴ Podle mého názoru však není nutné, aby podmínkou pro podání žádosti poškozeného o poskytnutí informací podle § 44a TŘ bylo předchozí poučení poškozeného podle tohoto ustanovení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Domnívám se, že pokud si poškozený tuto žádost podá (bez ohledu na to, zdali poučen ve smyslu § 44a TŘ byl či nikoliv), a pokud mu hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, jsou orgány činné v trestním řízení povinny mu potřebné informace poskytnout. Možnost žádat informace o propuštění či uprchnutí obviněného z vazby, či o propuštění nebo útěku odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody by neměla být odvislá od poučení poškozeného nebo svědka dle § 44a odst. 1 TŘ a jeho následné žádosti dle § 44a odst. 2 TŘ, nýbrž od faktu, že mu v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě hrozí nebezpečí.¹⁶⁵

Nelze totiž odepřít poškozenému právo na tuto informaci např. tehdy, kdy jsou zcela zjevně splněny podmínky pro poskytnutí této informace, avšak orgány činné v trestním řízení v rozporu se zákonem nepoučily poškozeného o možnosti žádat tyto informace. Stejně tak toto právo nelze odepřít ani tehdy, má-li poznatky o hrozícím nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě pouze poškozený a nikoli též orgány činné v trestním řízení. Navíc se domnívám, že pokud orgány činné v trestním řízení mají k dispozici poznatky o hrozícím nebezpečí, měly by ihned informovat poškozeného (mnohdy může jít i o minuty). Přeci smyslem a účelem tohoto ustanovení je chránit poškozené (svědky) před nebezpečnými osobami. Vždy je však nutné zkoumat konkrétní okolnosti každého případu.

Kapitola 38 - Závěr

Závěrem bych chtěl konstatovat, že práva poškozeného sice byla opakovaně posílena, avšak domnívám se, že proces posilování práv poškozeného by měl i nadále pokračovat. Mám za to, že trestnímu řízení by rozhodně neuškodilo, kdyby poškozený disponoval většími právy. De lege ferenda bych navrhoval zakotvit do trestního řádu především následující:

1. Právo poškozeného podat si odvolání i proti výroku o vině a trestu.
2. Právo poškozeného podat si odpor proti trestnímu příkazu.
3. Povinnost samosoudce vyzumět poškozeného o záměru vydat ve věci trestní příkaz s tím, že má možnost v zákonem stanovené lhůtě (např. do 15 dnů od doručení výzvy)

¹⁶⁴Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb., s. 2-3

¹⁶⁵Vantuch, P. : K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném), Trestněprávní revue č. 1/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 16

svůj nárok na náhradu škody doplnit, upřesnit, změnit apod., jinak že bude vycházeno z obsahu spisu.

4. Ustanovení, které by orgánům činným v trestním řízení ukládalo povinnost vydat rozhodnutí v případě, kdy by se např. určitá osoba domáhala své účasti v trestním řízení jako poškozený, ačkoliv by se dle názoru orgánů činných v trestním řízení o poškozeného nejednalo (případně by se toto rozhodnutí vydávalo ve všech případech, tzn. ne pouze v případě spornosti). Totéž by platilo tehdy, jestliže by orgány činné v trestním řízení s určitou osobou začaly komunikovat jako s poškozeným a až následně by zjistily, že tato osoba ve skutečnosti poškozeným není. Toto rozhodnutí by mělo být vydáváno v zákonem stanovené lhůtě, která by začala běžet ode dne, kdy se určitá osoba začne domáhat práv poškozeného, resp. ode dne, kdy se orgány činné v trestním řízení dozví, že určitá osoba není poškozeným. Proti takovému rozhodnutí by byla přípustná stížnost, jež by měla odkladný účinek. V těchto případech by rovněž mohla být stanovena fikce, že pokud orgány činné v trestním řízení nevydají negativní rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě, pak se má za to, že tato osoba poškozeným je. Orgány činné v trestním řízení by tak byly povinny rozhodovat jen v případě, že by určitou osobu nepovažovaly za poškozeného.
5. Právo poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů, a tedy např. klást vyslychaným osobám otázky, a to alespoň prostřednictvím svého zmocněnce - advokáta.
6. Právo poškozeného prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování, a to alespoň prostřednictvím svého zmocněnce - advokáta.
7. Právo poškozeného požadovat v adhezním řízení vydání bezdůvodného obohacení.
8. Právo poškozeného požadovat v adhezním řízení vydání věci (reivindikace).
9. Ustanovení, dle kterého by dohoda o náhradě škody byla součástí výroku usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, s tím, že toto usnesení by bylo exekučním titulem ve smyslu § 274 o.s.ř.
10. Ustanovení, které by stanovilo přesný okamžik, od kdy je možné zajistit nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem.

Seznam použitých zkratk

1. **advokátní tarif** - vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
2. **nový zákoník práce** nebo **nový zák. práce** - zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
3. **občanský zákoník** nebo **obč. zák.** - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. **obchodní zákoník** nebo **obch. zák.** - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. **o.s.ř.** - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
6. **PR** - časopis Právní rozhledy, C.H.Beck, Praha; číslo označuje pořadové číslo časopisu/ročník a stranu, na které rozhodnutí začíná
7. **Re** - jde o občanskoprávní rozhodnutí nebo stanovisko uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek; číslo označuje pořadové číslo rozhodnutí nebo stanoviska/ročník v části rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
8. **Rt** - jde o trestní rozhodnutí nebo stanovisko uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek; číslo označuje pořadové číslo rozhodnutí nebo stanoviska/ročník v části rozhodnutí ve věcech trestních Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
9. **SJ** - časopis Soudní judikatura, ASPI, Praha; číslo označuje pořadové číslo rozhodnutí/ročník
10. **SR** - časopis Soudní rozhledy, C.H.Beck, Praha; číslo označuje pořadové číslo časopisu/ročník a stranu, na které rozhodnutí začíná
11. **trestní řád** nebo **TR** - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
12. **trestní zákon** nebo **TZ** - zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
13. **Vážný** - Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, kterou uspořádal JUDr. František Vážný; číslo označuje pořadové číslo rozhodnutí
14. **zákon o rodině** - zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
15. **zákon o soudnictví ve věcech mládeže** nebo **ZSM** - zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

16. **zákoník práce** nebo **zák. práce** - zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění
pozdějších předpisů

Seznam pramenů a použité literatury

1. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. : Občanský soudní řád, Komentář, I. a II. díl, 7. vydání, C.H.Beck, Praha 2006
2. Císařová, D., Čížková, J. : Poškozený v československém trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica monographia, Praha 1982
3. Císařová, D., Fenyk, J. a kol. : Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde, Praha 2004
4. Císařová, D., Pipek, J., Bárta, B., Jelínek, J. : Ochrana práv poškozeného v trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1990
5. Drašík, A. : Ke zjišťování výše škody trestným činem zpronevěry na věci pronajaté tzv. leasingovou smlouvou z pohledu Stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2002, Trestněprávní revue č. 2/2003, C.H.Beck, Praha 2003, s. 52 a násl.
6. Foltýn, L. : Postavení poškozeného v trestním řízení, příloha týdeníku Ekonom č. 14/1997, Economia, Praha 1997
7. Friml, K. : Vyjádření České advokátní komory k návrhu stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky k otázce výkladu ust. § 89 odst. 12 tr. zák. v případech určování výše způsobené škody při částečném poškození větších funkčních celků, Bulletin advokacie č. 5/2006, Česká advokátní komora, Praha 2006, s. 58 a násl.
8. Grus, Z. : Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, Trestněprávní revue č. 7/2004, C.H.Beck, Praha 2004, s. 203 a násl.
9. Gřivna, T. : Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky), Trestněprávní revue č. 12/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 317 a násl.
10. Gřivna, T., Gřivnová, P. : Určení výše odměny advokáta jako zmocněnce poškozeného v trestním řízení, Bulletin advokacie č. 11-12/2005, Česká advokátní komora, Praha 2005, s. 46 a násl.
11. Hasch, K. : Souhrnný rejstřík ke sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 1962 - 1992 (k rozhodnutím a stanoviskům ve věcech trestních), Codex, Praha 1994
12. Holub, M. : Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, 2. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha 2004
13. Chytil, R. : Právo poškozeného nahlížet do spisů, Trestní právo č. 10/2000, Orac, Praha 2000, s. 12 a násl.
14. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. : Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, C.H.Beck, Praha 2004

15. Jelínek, J. : Aktuální otázky adhezního řízení, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, Praha 1987
16. Jelínek, J. : Majetková škoda v československém trestním právu, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, sv.č. 36/4, Praha 1990
17. Jelínek, J. : Může poškozený podat stížnost proti usnesení o přibrání znalce?, *Bulletin advokacie* č. 1/1997, Česká advokátní komora, Praha 1997, s. 44 a násl.
18. Jelínek, J. : Nad jedním rozhodnutím o náhradě škody v trestním řízení, *Právní rozhledy* č. 2/1994, C.H.Beck, Praha 1994, s. 57 a násl.
19. Jelínek, J. : Nad jednou aktuální otázkou adhezního řízení, *Právo a zákonnost* č. 4/1991, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Praha 1991, s. 222 a násl.
20. Jelínek, J. : Poškozený po novele trestního řádu 2001, *Bulletin advokacie* č. 11-12/2001, Česká advokátní komora, Praha 2001, s. 61 a násl.
21. Jelínek, J. : Poškozený v českém trestním řízení, *Karolinum*, Praha 1998
22. Jelínek, J. : Reforma trestního procesu (několik poznámek k předložené novele trestního řádu), *Trestní právo* č. 4/2000, Orac, Praha 2000, s. 2 a násl.
23. Jelínek, J. : Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení, *Bulletin advokacie* č. 11-12/2003, Česká advokátní komora, Praha 2003, s. 34 a násl.
24. Jelínek, J. a kol. : *Trestní právo hmotné, Obecná část, Zvláštní část, 2. aktualizované vydání*, Linde, Praha 2006
25. Jelínek, J. a kol. : *Trestní právo procesní*, Eurolex Bohemia, Praha 2002
26. Jelínek, J., Sovák, Z. : *Trestní zákon a trestní řád*, Linde, Praha 2004, vyd. 20
27. Klapal, V. : Svolení poškozeného jako okolnost vylučující protiprávnost, *Trestněprávní revue* č. 10/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 259 a násl.
28. Knapp, V., Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J., Dvořáková, V., Kanda, A., Kopáč, L., Mikeš, J., Salač, J., Škopová, V. : *Občanské právo hmotné, třetí aktualizované a doplněné vydání, svazek II.*, ASPI, Praha 2002
29. Kučera, J. : Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu, *Trestněprávní revue* č. 9/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 259 a násl.
30. Látal, J. : Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení, *Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky*, sv. 54, Praha 1994
31. Mačáková, E. : Náhrada škody zdravotních pojišťoven, *Zdravotnictví a právo* č. 7/2005, LexisNexis CZ, Praha 2005, s. 7 a násl.
32. Madar, Z. a kol. : *Slovník českého práva, II. díl*, Linde, Praha 1995

33. Novák, P. : Pokračování trestného činu a výše způsobené škody, *Trestní právo* č. 6/2003, Orac, Praha 2003, s. 17 a násl.
34. Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. : *Trestní právo hmotné, I. Obecná část, 3. přepracované vydání*, Codex, Praha 1997
35. Novotný, O., Dolenský, A., Púry, F., Rizman, S., Teryngel, J., Vokoun, R. : *Trestní právo hmotné, II. Zvláštní část, 3. přepracované vydání*, Codex, Praha 1997
36. Petříček, L. : K postavení poškozeného v trestním řízení, *Bulletin advokacie* č. 6-7/2002, Česká advokátní komora, Praha 2002, s. 62 a násl.
37. Púry, F., : Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu, *Trestněprávní revue* č. 6/2002, C.H.Beck, Praha 2002, s. 161 a násl.
38. Púry, F., Sotolář, A. : Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu, *Bulletin advokacie* č. 3/2005, Česká advokátní komora, Praha 2005, s. 6 a násl.
39. Růžek, A. a kol.: *Trestní právo procesní*, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1997
40. Růžička, M. : K povaze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 TR po novele č. 265/2001 Sb. a k otázce, které osoby jsou po této novele oprávněny napadnout tato usnesení stížností, *Trestněprávní revue* č. 9/2002, C.H.Beck, Praha 2002, s. 261 a násl.
41. Růžička, M. : Výkladová stanoviska (VII), *Trestněprávní revue* č. 4/2006, C.H.Beck, Praha 2006, s. 122 a násl.
42. Slunský, P. : Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces, *Bulletin advokacie* č. 3/2001, Česká advokátní komora, Praha 2001, s. 72 a násl.
43. Solnař, V. : *Československé trestní řízení*, Orbis, Praha 1963
44. Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. : *Alternativní řešení trestních věcí v praxi, I. vydání*, C.H.Beck, Praha 2000, s. 139 a násl.
45. Součková, M. a kol. : *Zákoník práce, Komentář, 3. vydání*, C.H.Beck, Praha 2001
46. Soukup, P. : Poškozený a jeho postavení v trestním řízení obecně a s přihlédnutím k řízením ve věcech podvodných jednání, *Trestní právo* č. 9/2006, LexisNexis, Praha 2006, s. 13 a násl.
47. Šámal, P. a kol. : *Trestní zákon, Komentář, I. a II. díl, 6., doplněné a přepracované vydání*, C.H.Beck, Praha 2004
48. Šámal, P. : *Trestní zákon, Dodatek ke komentáři, 6., doplněné a přepracované vydání*, C.H.Beck, Praha 2006
49. Šámal, P. a kol. : *Trestní řád, Komentář, I. a II. díl, 5. vydání*, C.H.Beck, Praha 2005

50. Šámal, P. : Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, Praha 1999
51. Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. : Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 1. vydání, C.H.Beck, Praha 2004
52. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. : Obchodní zákoník, Komentář, 10., podstatně rozšířené vydání 2005, C.H.Beck, Praha 2005
53. Teryngel, J. : K otázkám adhezního řízení v podnikatelské praxi, Právo a podnikání č. 6/1995, Orac, Praha 1995, s. 12 a násl.
54. Textorová, V. : K otázkám uplatňování nároků zaměstnanecké zdravotní pojišťovny na náhradu škody, Zdravotnictví a právo č. 5/2003, Orac, Praha 2003, s. 5 a násl.
55. Vantuch, P. : K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném), Trestněprávní revue č. 1/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 14 a násl.
56. Vantuch, P. : K návrhu na vytvoření zákona k zajištění majetku a věcí v trestním řízení, Trestní právo č. 7-8/2003, Orac, Praha 2003, s. 27 a násl.
57. Vantuch, P. : K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání, Trestněprávní revue č. 6/2005, C.H.Beck, Praha 2005, s. 144 a násl.
58. Vantuch, P. : Kdy lze užít odposlech telekomunikačního provozu jako důkaz proti obviněnému, Bulletin advokacie č. 11-12/2006, Česká advokátní komora, Praha 2006, s. 48 a násl.
59. Vantuch, P. : Nesprávná výše škody jako důvod odposlechu, Trestní právo č. 10/2006, LexisNexis, Praha 2006, s. 13 a násl.
60. Winterová, A. a kol. : Civilní právo procesní, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha 2004
61. Výkladová stanoviska Nejvyššího státního zástupce č. 5/1996, 20/1999, 5/2002, 20/2002 a 12/2003
62. ASPI
63. www.concourt.cz
64. www.nsoud.cz

Obsah

Kapitola 1 - Úvod	3
Kapitola 2 - Poškozený	3
2.1 - Pojem poškozeného	3
2.2 - Práva poškozeného v trestním řízení	6
2.3 - Příklad z praxe č. 1	9
2.4 - Adhezní řízení	11
2.5 - Předpoklady odpovědnosti za škodu v trestním právu	14
2.6 - Souhlas poškozeného dle § 163 TŘ	14
2.7 - Soukromá žaloba v trestním řízení	16
Kapitola 3 - Škoda dle § 43 odst. 1 TŘ	16
3.1 - Majetková škoda	16
3.2 - Ušlý zisk jako majetková škoda	19
3.3 - Dvě skupiny majetkové škody z hlediska její uplatnitelnosti v adhezním řízení	21
3.4 - Účinná lítost	23
3.5 - Morální škoda	24
3.6 - Jiná škoda	24
3.7 - Škoda na zdraví	24
Kapitola 4 - Právní základ nároku poškozeného	25
4.1 - Obecně	25
4.2 - Občanský zákoník	25
4.3 - Obchodní zákoník	26
4.4 - Zákoník práce (nový zákoník práce)	27
4.5 - Prolínání odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku a podle zákoníku práce (nového zákoníku práce)	27
4.6 - Společná odpovědnost za škodu více škůdců	28
4.7 - Spoluzavinění poškozeného	31
4.8 - Způsob a rozsah náhrady škody	32
4.9 - Určení výše škody	34
4.10 - Příklad z praxe č. 2	38
4.11 - Škoda v souvislosti s motorovými vozidly	42
4.12 - Přiměřené snížení náhrady škody	44
Kapitola 5 - Společné jmění manželů	46
Kapitola 6 - Spoluvlastnictví	47

Kapitola 7 - Úroky z prodlení	47
Kapitola 8 - Nároky v případě škody na zdraví	50
8.1 - Odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění	50
8.2 - Další nároky v případě škody na zdraví	52
Kapitola 9 - Možnost dohodnout se tzv. „jednou pro vždy“	53
Kapitola 10 - Náhrada nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák.	53
Kapitola 11 - Vztah bezdůvodného obohacení k náhradě škody	54
Kapitola 12 - Je možná reivindikace v adhezním řízení?	55
Kapitola 13 - Vybrané skupiny poškozených	56
13.1 - Pojišťovna jako poškozený	56
13.2 - Zdravotní pojišťovna jako poškozený	57
Kapitola 14 - Přejedání práv poškozeného	59
Kapitola 15 - Zajištění nároku poškozeného	60
Kapitola 16 - Nakládání s věcí získanou nebo pravděpodobně získanou trestným činem	65
Kapitola 17 - Poučení poškozeného o jeho procesních právech	65
Kapitola 18 - Právo poškozeného nahlížet do spisu	67
Kapitola 19 - Poškozený jako svědek	68
Kapitola 20 - Zákonný zástupce a zmocněnec poškozeného	69
20.1 - Zákonný zástupce	69
20.2 - Zmocněnec poškozeného	70
Kapitola 21 - Diskriminační ustanovení § 44 odst. 2 TŘ před nálezem Ústavního soudu České republiky	71
Kapitola 22 - Mimořádně vysoký počet poškozených	72
Kapitola 23 - Uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody v adhezním řízení	74
23.1 - Obecně	74
23.2 - Uplatnitelné a neuplatnitelné nároky v adhezním řízení	79
23.3 - Vázanost soudu návrhem poškozeného	80
23.4 - Námitka promlčení	81
23.5 - Dispozice s nárokem na náhradu škody	82
23.6 - Překážka litispence	83
23.7 - Povinnosti orgánů činných v trestním řízení ve vztahu ke zjištění škody	84
Kapitola 24 - Podmíněné zastavení trestního stíhání	85
Kapitola 25 - Narovnání	89
Kapitola 26 - Oprávnění poškozeného k podání stížnosti	91

Kapitola 27 - Poškozený v hlavním líčení	92
27.1 - Obecně	92
27.2 - Příklad z praxe č. 3	93
27.3 - Doručování písemností poškozenému	94
27.4 - Rozhodování soudu o náhradě škody způsobené trestným činem	94
27.5 - Některé instituty občanského soudního řízení	96
Kapitola 28 - Výrok o náhradě škody	96
28.1 - Náležitosti výroku o náhradě škody	96
28.2 - Odůvodnění výroku o náhradě škody	98
28.3 - Cizí měna	99
28.4 - Lhůta k plnění a plnění ve splátkách	101
Kapitola 29 - Postup soudu prvního stupně při zproštění obžalovaného obžaloby	101
Kapitola 30 - Možnosti neúspěchu poškozeného při uplatňování nároku na náhradu škody	102
30.1 - Soud rozhodne dle § 206 odst. 3 TŘ (event. analogicky dle tohoto ustanovení) ..	102
30.2 - Soud rozhodne dle § 206 odst. 4 TŘ (event. analogicky dle tohoto ustanovení) ..	103
30.3 - Soud rozhodne dle § 229 TŘ	105
30.4 - Soud nerozhodne ani dle § 206 odst. 3, popř. odst. 4 TŘ (event. analogicky dle těchto ustanovení), ani dle § 229 TŘ	105
Kapitola 31 - Trestní příkaz a rozhodování o nároku poškozeného	106
31.1 - Obecně	106
31.2 - Příklad z praxe č. 4	107
Kapitola 32 - Odvolání poškozeného	109
32.1 - Obecně	109
32.2 - Rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu	111
32.3 - Rozhodnutí odvolacího soudu o odvolání poškozeného	113
32.4 - Důsledky zrušení výroku o náhradě škody odvolacím soudem	114
32.5 - Nemožnost napadnout jiné výroky	115
32.6 - Zákaz reformace in peius	116
Kapitola 33 - Mimořádné opravné prostředky - vztah k poškozenému	116
33.1 - Přiměřené použití § 265 TŘ v řízení o stížnosti pro porušení zákona	116
33.2 - Obnova řízení	117
33.3 - Důsledky povolení obnovy řízení na výrok o náhradě škody	118
Kapitola 34 - Náhrada nákladů poškozeného	118
34.1 - Obecně	118

34.2 - Příklad z praxe č. 5	120
Kapitola 35 - Vázanost soudu v občanskoprávním řízení rozhodnutím trestního soudu	121
Kapitola 36 - Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	123
36.1 - Základní charakteristika ve vztahu k poškozenému	123
36.2 - Odstoupení od trestního stíhání	124
36.3 - Účinná lítost	125
Kapitola 37 - Žádost o informace o nebezpečném obviněném nebo odsouzeném	127
Kapitola 38 - Závěr	128
Seznam použitých zkratk	130
Seznam pramenů a použité literatury	132
Obsah	136